

DIN SUMAR

■ ACCENTE. Semnează : Andrei Pipidi, Tia Șerbănescu, Florin Iaru ■ DIALOG IN DIALOG cu participarea domnului Răzvan Theodorescu

■ PAUL GOMA : Rezistenți și rezistențe ■ LUCIAN RAICU : Ispita supraviețuirii ■ ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ : Eseu asupra doxocrației ■ MIHAIL ȘORA : Terenuri potențial explozive.

Prin Caragiale...

...spre noi înșine

Pagini realizate de VICTOR BĂRSAN

PUBLICAȚIE SĂPTĂMINALĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

Fotografie de Dan Dinescu

Trecătorii își băteau joc de el, dădeau din cap și ziceau : „Tu, care strici Templul și-l zidești la loc în trei zile, mintuiește-te pe tine însuși ! Dacă ești Tu Fiul lui Dumnezeu, pogoară-te de pe cruce !”

Preoții cei mai de seamă, împreună cu cărturarii și bătrînii își băteau și ei joc de El și ziceau : „Pe alții i-a mintuit, iar pe Sine nu se poate mintui !...”

„S-a increzut în Dumnezeu, să-l scape acum Dumnezeu, dacă-l iubește.”

La ceasul al șaselea s-a făcut intineric peste toată țara pînă la ceasul al nouălea. Și în ceasul al nouălea, Iisus a strigat cu glas tare : „Eli, Eli, lama sabactami ?”, care tîlmăcit însemna : „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit ?”

(Evanghelia după Matei)

CĂTRE toți cei care au aderat la Proclamația de la Timișoara

Adeziunea dv. la PROCLAMAȚIA DE LA TIMIȘOARA a fost anunțată în ziarul „Timișoara” și apreciată de noi toți ca un act de solidaritate cu idealurile Revoluției române. Sintem deci pe aceeași baricadă, hotărîți să ducem pînă la capăt lupta împotriva relicvelor comuniste din viața politică, economică și socială, pentru întoarcerea României pe drumul cel mai scurt în Europa. În acest context, vă propunem să participați la o acțiune națională de strîngere de semnături pe o petiție care cere adoptarea punctului 8 din Proclamația de la Timișoara ca amendament la legea electorală. Aveți mai jos textul propus de noi spre a fi oferit spre lectura celor solicitați să semneze.

Vă recomandăm să adunați semnăturile pe caietele studențești. În fiecare localitate existînd mai multe organizații care au aderat, vă rugăm să centralizați rezultatele și să trimiteți un delegat pentru a le aduce la Timișoara (caietele și semnăturile numărate) pînă cel tîrziu în data de 14 aprilie.

Vă invităm, de asemenea, să delegați un reprezentant la Adunarea Națională a Susținătorilor Proclamației de la Timișoara, care se va desfășura în zilele de 28 și 29 aprilie la Timișoara. Scopul principal al acestei întâlniri va fi constituirea Alianței Naționale pentru Victoria Revoluției. În concepția noastră, această uniune nu va fi o organizație de sine stătătoare, ci doar alianța sutelor de grupuri politice și nepolitice, culturale, profesionale și sindicale care, aderînd la Proclamație au optat pentru înfăptuirea pînă la capăt a Revoluției române.

Vă rugăm să confirmați trimiterea unui reprezentant pînă în data de 15 aprilie, specificîndu-l numele complet. El se va prezenta la Timișoara cel tîrziu în data de 27 aprilie seara și va avea asupra sa o delegație parafată din partea organizației pe care o reprezintă.

SOCIETATEA TIMIȘOARA
PREȘEDINTE,

Adresa noastră este
1900 TIMIȘOARA, str. Eminescu nr. 5
et. 1, ap. 23, of. poștal 1, căsuța
poștală 350 - Telefon 32453

PETIȚIE

Noi, subsemnații, în virtutea adeziunii noastre la PROCLAMAȚIA DE LA TIMIȘOARA, cerem Consiliului Provizoriu de Uniune Națională adoptarea următorului text din punctul 8 al amintitei Proclamații ca amendament la legea electorală :

„Se interzice pentru primele trei legislații consecutive candidatura pe orice listă, în alegerile centrale și locale, a foștilor activiști comuniști și a foștilor ofițeri de securitate. De asemenea, se interzice foștilor activiști ai P.C.R. candidatura, pe aceeași perioadă, la funcția de Președinte al României.”

În caz că nu considerați suficient numărul de semnături pentru a lua o asemenea hotărîre, cerem organizarea de urgență a unui referendum național în această problemă.

Pentru exprimarea adeziunilor, completați un tabel cu numele, prenumele, localitatea, seria și nr. buletinului, precum și semnătura.

(rugăm să specificați pe caiet numele organizației care a strîns semnăturile, cu parafa acesteia și semnătura unei persoane din conducere)

„Aveți tot dreptul să vă gândiți că a fost o manipulare, dar eu vă spun că nu a fost”

DIALOG ÎN DIALOG DIALOG

Răzvan Theodorescu

Călin Anastasiu

Ana Blondina

Care a fost momentul de sănătate al României ?

● **Călin Anastasiu** : Sintem bucuros că dl. Theodorescu a acceptat invitația de a fi printre noi în această sală. Dl. Theodorescu se află în fruntea unei instituții evident expuse. Și dîneul este expus. — are un rol îngrat în această perioadă, pentru că TV are un rol esențial în tranziția democratică pe care o parcurge societatea noastră. Și chiar în înșănătoșirea acestei societăți (treiau implicit teza că sîntem o societate bolnavă). În înșănătoșirea societății, spunem, dar și în stocarea sau înțurarea procesului de înșănătoșire. Rolul esențial al TV, după părerea mea, constă în faptul că difuzează informații sub formă de imagini. Ori informația la ora actuală este un bun în lipsa cărui populația reacționează altfel decît în lipsa unui alt bun economic. Frustrată de bucuriile normale — căldură, alimente etc. — oamenii fie se revoltă, fie se abțin. Pe cînd o informație incompletă sau dirijată într-un anumit fel dezorientază comportamentul populației. Aș ruga pe dl. Theodorescu să ne spună câteva lucruri despre problemele cu care se confruntă TV, bineînțeles înțelegînd asupra unor aspecte mai noi.

● **Răzvan Theodorescu** : Am mulți prieteni vechi aici, colegi de catedră sau de institut; cînd vorbește președintele RTV, vă vorbește un om care este de meserie istoric. Cu acest gând, că sînt și că rămîn un istoric, am acceptat funcția deloc îngrată, ci pasionantă, de administrator al unei case care (oricît ar fi de contestată) este aerul zilnic al nației românești. Al unei națiuni pe care, față de prima mea poziție contradictorie față de ceea ce ați spus eu nu o consider bolnavă. Acea sintagmă puerilă, „sîntem bolnavi de eșușism”, rămîne de domeniul unor divagații amstoare de succes lefian. Noi nu sîntem bolnavi de eșușism; sîntem bolnavi de propria noastră istorie. Dar este o boală atît de cronică, încît v-aș invita să-mi spuneți: care a fost momentul de sănătate al României? Vorbeam acum cîteva zile cu dl. Gabriel Andreescu, într-un loc unde cei ce se aflau acolo aveau senzația că fac istoria (la CPUN). Îi ameam d-lui, Andreescu că există o mitologie; am văzut și în revista dv. (pe care o citesc mersu cu plăcere) izbucnirea acestei mitologii într-o imagine care, sîmur, pe mine m-a făcut să zîmbesc. Dar care era înțelesul de patetism. Cum am găsit Televiziunea? Am găsit-o într-o zi de februarie în plină criză, criza falmoasei casete, născută dintr-o frică stupidă. Din nevoia unui telefon. Oamenii erau tero-

rizat în televiziune, cei de afară strigau pe drept cuvînt: „Vrem caseta!”, despre care președintele de-abia venit de cîteva ore nu știa bine ce conține. Alții spuneau: „Noi nu mai putem lucra”. Le-am spus că nu se poate. Obligația noastră este să fim văzuți de toată lumea, arătați cu degetul de toată lumea. Prin aceasta v-am răspuns ce înseamnă televiziunea; este plinea noastră cea de toate zilele. Sînt conștient de asta și am fost conștient de situația TV după ce m-am despărțit de dl. Mărculescu, cînd s-au arătat imaginile de la Actualități. Unii le-au văzut, alții nu. Telefoanele (nu acela de la cabinetul 11) au sunat: „Acțiune anti-F.S.N.”. Au trecut două ore, au venit reacțiile, printre ele și cea la adresa mea, „F.S.N.-istului”! Am spus: „E foarte bine, Stăm bine”.

La 18 februarie s-a petrecut (și v-o spun cu toată răspunderea), singura greșelă majoră pe care mi-o asum în întregime: că nu am trimis doi reporteri (pe care îi aveam). În 18 februarie, de fapt a doua zi, la 19, un viceprim-ministru al guvernului a spus (cum auzit toată lumea): „Domnul Theodorescu mi-a declarat că Televiziunea nu este în slujba guvernului”. Apoi am decis să dau textul acela, prost prezentat, dar excelent, al prietenului Lilieanu, împotriva unor rezistențe...

De ce nu Procuratura ?

● **Răzvan Theodorescu** : Dacă Televiziunea este imparțială? Ce vă pot spune, decît că eu sînt lipsit de simpatie pentru orice grup politic existent la ora actuală în România. Oamenii cu care lucrez — marea problemă a acestei instituții, singura care, prin statutul ei, trebuie radiografiată, văzută. Foarte mulți colegi din TV îmi spun „Dar de ce noi? De ce nu Procuratura? De ce nu Ministerul Apărării Naționale? De ce nu Ministerul de Interne? Sau Ministerul de Externe? De ce tocmai noi să dăm socoteală unui grup, unui grup contestat de alte două grupuri?” Le-am spus: „Pentru că asta este misiunea noastră”. Eu nu sînt convins că vom putea să îmbunătățim foarte curînd Televiziunea. N-am făcut un secret că mi-am asumat această răspundere pînă la algerii. Lucrurile s-au echilibrat foarte puțin. Imaginea TV suferă în continuare de tot ceea ce suferă absolut toate structurile existente în România. Nu există loc unde lucrurile să nu se petreacă la fel ca în noi, numai că noi sîntem expuși. Există oameni de o mie de ori mai vînovatî decît acei crăinici care nu etîi. La venirea mea în TV am spus: cine se simte compromis să se dea două-trei

rînduri înapoi. În următoarele zile am avut 40 de cereri de retragere. Sînt două-trei cazuri foarte discutate, am cerut sindicatului să le lămurească pentru că nu fac credit în această problemă nimănui. Nimănui! Nimeni nu poate să acuze pe altcineva fără probe în această instituție. Ce voi mai face, cîtă vreme voi fi la TV? Vai, cuvîntul e folosit; voi vesteji de cite ori voi putea provocările și extremismele. Televiziunea nu poate să înșănătoșească, ea trebuie să echilibreze puțin, înainte de a intra pe un făgaș nou după algerii, cînd poate vom avea un reziro. Pentru că indiferent cine va câștiga, câștigătorul sau câștigătorii, sînt convins că vor înțelege că europenizarea televiziunii este faptul hotărîtor pentru europeanizarea noastră — puntea de legătură cu ceea ce au fost anii '30 sau '70 — singurele momente ne-holnave din istoria noastră. Nu este o sarcină grea, este o sarcină pasionantă. Încerc dacă pot, ici colo, să corectez greșeli grave (cum trei seri, din cauza unui gerunzu pus înbecit într-un comunicat ROMPRES — ROMPRES-ul lucrează mai prost ca AGEIPRES-ul — se putea destabiliza o situație; a trebuit din nou, ca pe vremuri, să fac pe dracu-n patru ca să restabilesc situația). Ceea ce mă îngrijorează este că cei care au făcut înainte sînt acum foarte activi, au multe opini.

● **Călin Anastasiu** : Să încercăm să discutăm mai mult aici și mai puțin pe scene. Ar fi cea mai bună formulă pentru discuția noastră.

● **Stelian Tănase** : Poate domnul Florin Mărculescu ar putea să puncteze discuția, în calitate sa de președinte al Comitetului Cetățenesc de Inițiativă pentru Independența TV.

Un subiect sublim care lipsea cu desăvîrșire

● **Florin Mărculescu** : Discuțiile noastre cu conducerea RTV, în speță cu domnul Răzvan Theodorescu, s-au desfășurat săptămînal, în general pe probleme de principiu. Nu-am putut fi, desigur, evitate particularizările. Prima problemă este cea a legislației, pentru că RTV este guvernată de prevederile unui decret ceasuit, nr. 473 din 1977, neabrogat, ca multe altele. Fără Constituție vîd că ne putem descurca, dar cu acest decret avem unele dificultăți. Potrivit lui, RTV este organ de partid și de stat, cu o subordonare directă față de CC. Ar trebui abrogat acest decret și elaborată o nouă lege care să remedieze nu numai problemele RTV, ci toate problemele audio-vizualului, să stabilească condițiile în care ar fi posibilă înființarea unor posturi de radio și de televiziune independente. Încă de la prima noastră

întîlnire, am ridicat această problemă. În continuare, discuțiile s-au concentrat în special asupra emisiunilor cu tematică politică și economică. În perspectiva alegerilor, ele prezintă un interes maxim pentru noi, populația fiind lipsită, totuși, de o educație politică. De aceea, am insistat să se introducă în programele TV emisiuni de educație politică, în sensul bun al cuvîntului, care să explice oamenilor într-o manieră vie, atrăgătoare, prin intermediul unor mese rotunde, cu participarea unor specialiști, noțiuni de bază; ce înseamnă democrație, pluralism, se înseamnă drepturile omului. Pentru că, sînt chestiuni despre care nu se vorbește la noi, nu se scrie, ele fiind de fapt probleme esențiale ale oricărei democrații autentice. Aseară, la ora 23.30, a fost prima emisiune consacrată drepturilor omului, dar care n-a transmis nici cea mai vagă idee despre drepturile omului.

● **Stelian Tănase** : Asta e și scopul ei...
● **Florin Mărculescu** : Lumea, după această emisiune, a rămas cu imaginea unei săli a Comisiei Drepturilor Omului de la Geneva, cu niște comentarii ale unor oameni, imagini pe care le-am mai văzut de foarte multe ori și înainte, și m-am întrebat de ce nu s-au eluat niște materiale, filme documentare, care să ilustreze tematica. Trebuia pornit de la litera „a”, de la Declarația Universală a Drepturilor Omului. Trebuia spus pur și simplu care sînt drepturile, juste apoi unii cite unul, analizate și exemplificate cu kilometri de peliculă chiar din arhiva noastră, care să ilustreze încălcarea drepturilor omului în România.

● **Răzvan Theodorescu** : Le găsim acum pe stradă...

● **Florin Mărculescu** : Să nu mi-o luați în nume de rău, dar Doru Bratu, cu care v-ați întîlnit la Televiziune, exact în orele despre care „Adevărul” de azi spune că era în Piața Unirii și maltrata o femeie, deci exact la ora 18.00, Doru Bratu era și în Piața Unirii și la discuția cu Dv. Indiferent ce idei politice ar avea, vă aduceți aminte că eu m-am dissociat de ideile lui, dar de aici și pînă la a-l transforma pe acest om într-un dușman, mi se par o mare distanță. E o chestiune de drepturi ale omului. Am încheiat această scurtă paranteză și revin la problemele TV. A mai fost discutată problema că emisiunea de Actualități transmite știrile de multe ori trunchiate sau nu le transmite, cum a fost cazul evenimentelor de la Tîrgu Mureș. Zile întregi nu s-a transmis absolut nimic, pe urmă s-a transmis o casetă a unor irlandezi. Din Proclamația de la Timișoara s-au transmis inițial numai două, trei puncte, urmate de un comentariu care acoperea părțile necițite. Textul integral s-a citit după opt-nouă zile de la comentariul lui Roșianu. Mitingul de la Timișoara a fost pe 11

Stelian Tănase

Florin Mărculescu
Fotografiile de EMANUEL PĂRVU

martie, pe 12 a avut loc întâlnirea cu dl. R. Theodorescu, am protestat, am cerut dezavuarea comentariului și citirea în întregime a textului proclamației; seara a urmat o explicație a lui George Marinescu din care nu se înțelegea nimic.

● **Răzvan Theodorescu**: Decizia a fost luată de mine.

● **Florin Măreulescu**: Asta a fost pe 12 martie, iar următoarea noastră întâlnire a avut loc pe 19, când a participat și delegația timișoreană. S-a rediscutat problema, erau prezenți domnii George Serban și Popovici. Discuția, e drept, a fost ceva mai incisivă.

● **Răzvan Theodorescu**: A fost așa pentru că eu am refuzat dezavuarea lui Roșianu.

Manipularea, o armă veche în noi variante

● **Stelian Tănase**: Dv. ați făcut o cronologie a faptelor. În momentul în care Televiziunea a decis să reia Proclamația și s-o dea în întregime, există deja un scandal politic în legătură cu ea. Și Televiziunea stia foarte bine că Timișoara și delegația de la Timișoara fac presiuni la dl. Iliescu și la dl. Roman ca să se transmită. După Proclamația de la Timișoara de duminică și transmiterea ei trunchiată, ca să nu folosească alt cuvânt, situația ar fi căzută în uitare. Întrucât Timișoara a făcut presiuni la guvern și și-a arătat nemulțumirea (acolo sunt câteva puncte foarte clare, de pildă punctele 7 și 8), Televiziunea a reluat problema și a dat-o în întregime. Și acum ne spuneti: OK, a fost fair play. Nu a fost fair play. A fost o manipulare. Pot să vă garantez că acest material a fost manipulat prin modul în care a fost tăiat.

● **Răzvan Theodorescu**: În situația aceasta nu este decît o posibilitate; ca noi și delegația de la Timișoara să fi manipulat de Ion Iliescu, ca să fie citită Proclamația. Domnule Stelian Tănase, sînt aici patru martori care știu bine că au venit în țară la mine, unde am decis acest lucru. De ce această săptămîna de reflecție? Pentru că noi avem niște studii teritoriale foarte anecdotice, care în materie de TV, cum e cazul Timișoarei, nu sînt ale noastre. Aceste studii au apărut după 23 decembrie și sînt atât de independente, încît TV Timișoara...

● **Ana Blandiana**: Transmita chiar de la Tg. Mureș, în timp ce dv. nu transmiteți...

● **Răzvan Theodorescu**: În această situație l-am căutat pe omul care lucrează voluntar la Timișoara și l-am rugat — primo — să fie atent și să înregistreze tot ce se poate, pentru că noi nu vom putea transmite în întregime și — secundo — să se ia legătura cu organizații. El nu comunică că va fi o proclamație în 18 puncte, parcă. Și atunci, noi, neștiind de simțită ce va conține acest lucru, l-am rugat pe reprezentantul nostru să se pună de acord cu organizațiile (pentru că spațiul era mic). S-a convenit să se aleagă acele puncte considerate importantissime... și noi am transmis aceste fragmente, eu neluînd cunoștință de Proclamația de la Timișoara decît cînd ați venit dv.

● **Voce din public**: Domnul Roșianu de unde cunoștea punctul care nu a fost citit?

● **Răzvan Theodorescu**: Domnul Roșianu, care stă tot timpul acolo, e mereu la telefon cu Timișoara, Clujul, sau cu ceea ce transmite.

● **Deia Budeanu**: Pe ce material a lucrat?

● **Lucian Roman**: Am fost acolo cînd s-a montat materialul sosit de la Timișoara. Dacă vă amintii eram la magniscop și în clipa cînd Dv., dl. Răzvan Theodorescu, ați vizionat materialul împreună cu redactorii de la Actualități și am senzația, pe care abia acum o fac publică, că ați fost dezinformat în mod intenționat...

● **Răzvan Theodorescu**: Am insistat să nu se minimalizeze nimic în prezentarea demonstrată de la Timișoara în ceea ce privește numărul de participanți. Acum aflu și mă interesează în cel mai înalt grad ceea ce mi-ați spus că ați văzut în calitate de martor ocular.

● **Lucian Roman**: Modul de montare a materialului a fost tendențios, comentariile redactorului Actualităților, în timp ce se monta, erau cam de felul acesta: „Ha, ăștia vor să se rupă de...” (risete în sală).

● **Voce din public**: Exact tonul Actualităților.

● **Lucian Roman**: Ca om de film, știu ce importanță au tăieturile într-un material filmat și pot să vă garantez că acest material a fost manipulat prin modul în care a fost tăiat. D-l Theodorescu însă nu este vinovat cu nimic.

● **Răzvan Theodorescu**: De ce nu mi-ați spus-o a doua sau a treia zi? (frumoaie în sală).

● **Lucian Roman**: „La 18 februarie am fost acolo și am filmat pînă la ora 23 în cabinetul domnului Volcan. Dl. Theodorescu mi-a cerut să montez materialul. Eu nu i-am dat drumul din cauză că faptele erau grave și televiziunea ca o instituție — viitoare — care se respectă, trebuie să verifice informațiile, cel puțin din două surse. De aceea am renunțat la difuzarea lui.

● **Răzvan Theodorescu**: Într-o altă împrejurare, lachinatorul meu aici de față

CEL CARE VINE

ANDREI PIPPIDI

Fiindcă oamenii de o perfectă bună creștere și de un simț moștenit al demnității au o slăbiciune: aceea de a nu suporta să li se atribuie motive personale. Poate și altă slăbiciune — de a se lăsa învinși de deșzută. Și, la 30 decembrie 1947, în acea Piață a Victoriei care este inima istoriei bucureștene a secolului nostru, cîntau lăutari țigani, pe cînd ofițeri în uniformă (dacă nu cumva uniforma era imprumutată) intrau în aceeași horă pe care, de atunci, am tot revăzut-o pînă la sat și groată.

Oricît ar rămîne cineva de legat de locurile nașterii, copilăriei sau tinereții sale, nu cred că pe regele Mihai îl aduc înapoi numai amintirile, între care, desigur, sînt putine cele scînteie. Ceea ce-l face să treacă peste multe obstacole este și dorința de a se bucura ca oricare om liber de dreptul de a se întoarce în patrie și de a se închina de fievare lingă mormintele celor din neamul său. Dar ne este îngăduit a spera că l-a îndemnat mai ales sentimentul unei datorii față de români.

Venind în ziua gestului nemuritor al Spălării pe Mîini (care dintr-o noi n-a făcut-o măcar o dată?), el va fi aici, în mijlocul poporului său, în Vîlcarea Patimilor. În acel ceas, el ne va cere, poate, să nu ne dăm pradă somnului și să ne iubim puțin între noi, iubindu-l pe dinrîul.

Notă (9 aprilie): Redacția, care a primit acest articol acum două zile, este rugată să-l publice, chiar după declarațiile de ieri ale d-lor Radu Campeanu, I. I. Brătianu și ale celor doișprezece domni din Uniunea Democratică de Centru (numele lor comun ar putea fi Pilat din Pont). Am aflat de la televizor că dinși consideră inoportună vizita anunțată pentru 12 aprilie. Dacă cineva are de dat un sfat regelui, o face printr-o scrisoare personală. Un mesaj public urmărește fătis popularitatea în rîndurile unui ouarec electorat sau favorarea conducerii provizorii a statului, care a dovedit că de puțin imparțială este.

A. P.

— Lumea se poate lipsi de un rege.
— Dar se poate lipsi de dreptate?

(Claudel, *L'Otage*, I, 2)

Un popor umilit, înșelat și rășignat se recunoaște în soarta durerosă a omului pe care-l așteaptă.

Prima sa domnie, între 1927 și 1930, ilustrată de tîmbele cu profilul copilului regal, nu a fost decît un episod al luptelor politice interne, a căror violență avea să crească mai tirziu, distrugătoare pentru stabilitatea statului și a instituției monarhiei. Chemat a doua oară la tron, în cele mai tragice împrejurări pe care această țară le-a cunoscut vreodată, a fost un ostatic. Pentru dictatura fascistă înțil, pentru cea comunistă după aceea. Dintr-o parte ofensele suferite, cea mai mare: minciuna. Apoi, după o lovitură de stat tîlhărește pregătită, a urmat exilul, vreme de 42 de ani împliniți. Povara înfiorabilă, de fiecare zi, a neputinței și a nădeții păstrate fără nici un motiv de a spera.

Între timp, două generații au ajuns la maturitate. Ultima, primind boțorul focului, și-a plătit dreptul la libertate, ca și generația care, în mare parte, nu s-a mai întors de pe front și care era chiar a tinăruții rege. Tinerii de astăzi, care și recuperează memoria, după ce au fost mințiți de altele ori, trebuie să știe ce li s-a ascuns.

Mihai I s-a fost încoronat ca bunicul sau la Alba Iulia, dar poartă numele celui mai glorios dintre domni noștri, numele care simbolizează însăși unitatea pămîntului românesc. Atunci cînd oastea românească a restabilit hotarele frînte în 1940, ea asculta de ordinele lui. Ca și regele Ferdinand în 1916, el a luat asupra-si, la un moment dat, cea mai contestată răspundere, dar, vore desesebire de acela, fără statul și sprijinul guvernului legal, ci ca un tînr de 23 de ani care înfruntă singur toate riscurile. Această hotărîre îndrăzneată l-a redat poporului său onoarea. Regele n-a plecat în exil decît atunci cînd, dacă ar fi reștat, s-ar fi putut crede că o face doar pentru sine.

(Stelian Tănase — nota red.) m-a sunat spunîndu-mi: „D-le Theodorescu, vom fi mine dimințat în fața securității”. „Domnule Tănase — i-am răspuns — spuneti-mi ora și veți avea oamenii noștri acolo”. La ora 11, la ora 12, la ora 13 se făcea naveta între televiziune și locul acela teribil. Au venit ai noștri și mi-au spus: „Nu este nimeni”. Și am convenit că a fost o încercătoare. Erau foarte puțini oameni acolo, oamenii noștri nu i-au văzut, după aceea s-a explicat malefentendu-ul. La 18 februarie, în momentul în care la televizor se vedea o masă de oameni liniștiți, de la carul de reportaj care începuse transmisia (eu eram în cabinetul meu, unde o vedeam) am primit un telefon: „Domnule Președinte, sîntem atacați cu pietre. Vi le vom aduce dacă vreți să le vedeli. Noi nu mai putem lucra în asemenea condiții. Ce facem?” Am spus: „Opriti transmisia”.

● **O voce din public**: La ce oră a început să se „tragă”?

● **Răzvan Theodorescu**: Cred că era 15—18... Pe la 16.30—17 au venit cu obiectele cu care se aruncase în cur și atunci mi-am luat această responsabilitate — și mi-a felicit — de a nu da nimic în direct.

● **Ana Blandiana**: Dar să știți că mitingul începuse la 10 dimineața.

● **Răzvan Theodorescu**: Eu am știut de la domnul Tănase de mitingul de la Securitate. Dar nu am știut nimic despre ce se întîmpla în Piața Victoriei.

● **Ana Blandiana**: Dar în fiecare duminică se întîmplă ceva în Piața Victoriei. Ar trebui, duminică, de la ora 10, să stea un reporter tot timpul acolo.

Carul de reportaj pe post de santinelă

● **O voce din public**: Dar carul nu stă în permanență acolo?

● **Răzvan Theodorescu**: Doar după 18 februarie a început să stea. Dv. știți că îl trebuie unul car ca să intre în acțiune? Trei ore! Atunci a venit președintele sindicatului nostru, domnul Iuga, care sosise din Piață. Am mai primit un telefon și de la domnul Gabriel Andreescu și mi s-a spus: „Există două lucruri clare în Piață: manifestația pasnică, publică, care este limpede, nu face nimic, și cei care au atacat”. În această situație am inserat îndată, un comunicat ca să facem demarcația. Însă gregălea pe care mi-o reproșez este că nu am trimis niște reporteri, desl aveam doi, și două BETACAM-uri, ar fi trebuit să trimit reporteri în publicul acela, pentru a-l chestiona. Aveți tot dreptul să gîndiți că a fost o manipulare, dar eu vă spun că nu a fost. Atunci a venit și domnul Roman și mi-a spus: „Am ima-

gini” iar eu l-am spus: „Foarte bine, montați-le și le dăm foarte curînd!” Și domnul Roman a venit după câteva zile și mi-a spus: „Într-adevăr, domnule președinte, le am, dar nu le pot da!”

Fișete ridicate la rangul de „cutii ale Pandorei”...

● **Radu Popa**: Riscăm să intrăm în prea multe detalii în legătură cu ora, cu prezenta, cu absența carului... As vrea să roadic discuția pe un plan mai general și mai principal. Nu pot să fiu de acord cu punctul tău de vedere în legătură cu absența așa-zisei boli a „ceausismului”. Pentru mine boala „ceausismului” este o boală reală. Depinde, sigur, ce înțelegem fiecare dintre noi prin ea. Dile, eu, printr-o altă, înțeleg că boala aceasta este creată sau întreținută de câteva mii de microbi, de bacili, de viruși care, atît timp cît există în continuare în libertate crează și prlungesc boala, chiar după dispariția „furunculului”. Puteți da naștere oricînd la noi „furuncule”. Subiectul în sine se pretează la o discuție separată. Pe mine nu mă interesează deloc caracterul politic al Televiziunii sau al membrilor ei, mă interesează în cel mai înalt grad dependența Televiziunii de autoritatea constituțională îndiferent de optinua politică a salariaților ei. Din acest unghi de vedere este un adevăr, îndeobște cunoscut, și ușor verificabil de fiecare dintre noi că Televiziunea este dependentă în continuare de autoritatea politică constituțională. Pentru această eliberare a Televiziunii cred că trebuie făcut mai mult și de către cei care cîrmuiesc corabia Televiziunii la ora actuală și de către fiecare dintre matelotii ei. De pildă, speaker-ul de seară, eu nu-l cunosc după nume dar e de-ajuns să-l văd că mi se face groată. Dacă puteți ține seama de acest sentiment uman, de această slăbiciune, că mi se face groată cînd îl văd, pentru că l-am văzut de-a lungul anilor spunînd ce spuneau. E adevărat că ei sînt niște aparate care capătă un text, îl citesc mai mult sau mai puțin bine, și nu e vina lor. Sau e vina lor... Dar modul în care cel de seară a comunicat întîmplările de la Timișoara... Încearcă să reproduc: „El, dar pentru că democrația este democrație, la Timișoara un grup de tineri și alți manifestanți l-au primit pe d-l Iliescu cu proteste”. Și a avut un zîmbet... Foate multă lume spune că ai niște casete cu un interviu cu regele care sînt închise (sau nu sînt închise) în dulapuri (de la care cheia lipsește sau nu lipsește). Ce-ar fi să le dai? Eu vin acum din Franța unde am reușit să constat că diaspora noastră românească — foarte divergentă ca opinii, dar reflectînd în proporții diferite, divergențele interne din țară (inclusiv o arîpă

„stîngă” foarte activă — am gîndit că trebuie să fie cei trimiși ultimii cu diferite misiuni, care își fac ei datoria, poate au luat un avans cînd au plecat din țară, deci mai sînt încă „în serviciu”, deci am constatat că în diaspora românească există și o partidă regalită foarte puternică, foarte lucidă, și chiar cu argumente de bun simț istoric. Iată exemplul Spaniei, o regalitate revenită după 25—30 de ani de întrerupere, care conduce democratic Spania, cu un guvern socialist. Stim foarte bine că și la noi în țară există o parte a opiniei publice — poate numai 8—10%...

● **Răzvan Theodorescu**: Peste o săptămîină, cînd vine regele, al s-o vezi...

Casetele au fost luate de predecesorul meu, Aurel Dragoș Munteanu

● **Radu Popa**: El, ce-ar fi dacă ai pregăti această sosire a regelui și ai da și o dovadă de independență a televiziunii, dînd caseta cu interviul lui Frederic Mitterand cu regele (dacă este adevărat ce se vorbește), iar — dacă afirmi că nu o ai, va trebui să prezinti contestatilor dovezi precum că nu o ai. E o casetă importantă.

● **Răzvan Theodorescu**: Sînt două...

● **Radu Popa**: Chiar două?

● **Răzvan Theodorescu**: Am aflat de la Mitterand acest lucru cînd a luat interviul cu Iliescu cu Pleșu. Atunci mi s-a spus despre aceste două casete: ele erau în televiziune, dar au fost luate de predecesorul meu, acum ambasador la O.N.U. Casetele se află acum la Aurel Dragoș Munteanu, după cum indică cerțările pe care am putut să le fac.

● **Radu Popa**: Dacă îți fac rost de casetă, o dai mine?

● **Răzvan Theodorescu**: Casetă o dau cînd vine regele, în 12 aprilie. Am vrut atît de mult s-o am, încît am propus liberabilor de nuanță regalită în acele miserabile emisiuni ale partidelor politice, care au fost miserabile începînd de la P.S.N., trecînd prin liberalli pînă la ultimele formațiuni, le știți, citirile acelea de texte și bătăile cu pumnul în piept. Eu le-am spus, domnilor, să „mobilăm” cu această casetă unul dintre interviuri. Am căutat caseta, n-am găsit-o deci nu am avut ce să le „mobilăm” interviul. Dacă îmi faceți rost de această casetă, o dau în ziua de 12.

4 aprilie 1990

(Vă urma)

A consennot ALINA FLOREA

ACENTE

Andrei Pippidi

Al șaselea patriarh

Bine zice românul că „omul sfînteste locul”. Din păcate, tot el se poartă uneori ca și cum ar crede că e tocmai pe dos.

Deci, în această Săptămîna Sfîntă, proclamațiile din toată țara-l voromeni în rugăciunile lor pe Prea Fericitul Teoctist, de parcă nimica nu s-ar fi întimplat. S-au mai văzut ierarhi de frunte ai bisericii românești care, alinați de autoritatea politică, au lăsat cirja, ca s-o reia după un răstimp de surghiun la o mănăstire. Dacă, să ne închipuim o clipă, înaltul prelat ar fi îndrăznit să-l înfrunte pe dictator și, ca pedeapsă, ar fi fost doșor, nimeni nu s-ar mira să-l vadă revenind ca nr. 7, după ce a fost al 5-lea dintre patriarhii României. Dimpotrivă, l-ar fi întâmpinat numai venerabile și recunoscînd. Dar, acum că Nicolae Ceaușescu a pierit „ca ceara de la fața focului” și că tresărira de minie și de alăa a unei națiuni întregi a trecut și ea, Teoctist e succesorul direct al lui Teoctist. Nu s-a retras, cum credeam că l-o cere constituția, ci s-a strecurat doar pe locul de alături, al șaselea. „Se poate o rusine mai mare pentru biserică această?” se pot grăbi să întrebăm unii. Și, l'omna: fereste, altii să adauge, ridicînd din umeri: „Uite popa, nu e popa”.

E mai rău decît altii, fiindcă nu e vorba de ambliia unui om, nici de slăbiciunea unei instituții, ci de boala de care suferă societatea noastră toată. Hotărira a lui-o Sfințitului Sinod, aleșut din vreo 30 de ierarhi, de la mitropolii pînă la episcopi. Consiliul Național Bisericesc, care este adevărata adunare electorală, cuprinzînd și mîrimi printre cei vreo 100 de membri ai săi, a fost dizolvat. „Grupul de reflecție” care s-a înscris în reforma bisericii ortodoxe române, for consultativ, exterior structurilor canonice și, de altfel, autoales, n-a putut ajunge la un acord cu privire la persoana unui candidat la tronul patriarhal. Se pare că numai părintele Valeriu Anania a rămas neînduplecat în rezistența față de întoarcerea Prea Fericitului. Din partea a doi dintre membrii Locotenentului s-au manifestat pretenții la succesiune, cel de-al treilea mitropolit fiind prea compromis ca să-i mai dea prin gînd așa ceva. Soluția de a se rechema fostul patriarh a fost, se pare, o revendicare a unor mănăstiri din Moldova, unde Fericitul Părinte n-a lăsat numai amintiri rele. Se poate întrebă din partea unor sfinți ruși de lume. Inșă, după cum se vede din acest fel de a trata problema ca demisia unui simbolu funcționar, a fost și părerea ministrului Cultelor, Dl. N. Stoicescu, urmașul lui Salva Haret, dest. cum se spune, „prince asemănare este cu totul întimplătoare”, avînd legături vechi cu cele mai de seamă fete bisericești, n-a fost insensibil la măguliri, sfaturi sau presurări. De cînd prelatii noștri se ocupau cu istoria, în bună înțelegere cu generalii, dl. Stoicescu a avut mult de lucru și și-a găsit preocupările împărțite de înalt Prea Sfințitul Antonie și Nestor, bez vladicii mai mîrșurii. Atitudinea pe care a luat-o ministrul angajează și guvernul, dacă acesta nu se dăce de ea. Dar poate s-o facă în condițiile autonomiei bisericii față de stat? Sau, cine știe, biserică n-o fi chiar așa de autonomă, și atunci decizia a fost totuși sugerată de laici...

Nedumerit și îngrijorat, un erodindos de rînd, care nu se încumetă decît cu neșusă sfială să se atîngă de un asemenea subiect gîngas, se întrebă. Și se teme că, după decretul din 1959 care a golit mănăstirile, monahismul românesc a fost atît de distrus încît cu greu s-ar putea

găsi cineva vrednic asupra cărui să se fixeze alegerea. Și culează să gîndească, cu experiența din ultimele două luni, ale „refluxului”, că avem de-a face cu o conștientă a aceleiași imense inertii care, în toate domeniile, a blocat drumul spre înnoire.

ACENTE

Tia Șerbănescu

Politigie

„Religia? O frază de dinții inventată / Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug”. Cine nu-și amintește aceste versuri pe care generații întregi le-au recitat la școală într-o perioadă în care se propovăduia oroarea de religie? Și totuși, raporturile politicii cu religia, raporturi atît de pline de ambiguitate încît pînă și lui Eminescu i-au smuls o cacofonie, au fost întotdeauna raporturi de prim plan, avînd în vedere că era vorba, în fond, de două mari puteri. Fie că au colaborat, fie că s-au dezavuat, politica și religia au ținut întotdeauna cont una de alta. Nu e cazul să ne confundăm prea mult în istorie pentru a observa ce pereche ciudată au alcătuit și cît de zbuciumat a fost acest menaj. Dacă ne gîndim numai la perioada cîreia i-am fost martori (adică ultimele patru decenii) și tot avem destule motive de reproș: cînd una ne-a pîcîlit, cealaltă ne-a pîcîsit. Fie în opoziție una față de alta, fie în complicitate, politica și religia ultimelor decenii, au cam dansat împreună sau separat) aceeași melodie din ce în ce mai străină — la capetele ei de sus — de sufletul poporului. Ne luasem gîndul de la Dumnezeu pentru că Dumnezeu însuși pîrea să-și fi mutat gîndul de la noi. „Nu poți slui în același timp și pe Dumnezeu și pe Satana” — spunea un personaj al lui Huxley. Or noi, vrînd-nevrînd, îl stueam, de ani întregi pe Dracul și nu mai aveam curaj să ne întoarcem spre Dumnezeu. Atita doar: înaltea bisericii noastre, noi recunoscusem în Ceaușescu pe însuși Antichristul. Mai mult decît altii nu puteam și nici n-aveam mari motive s-o facem. Înaltii slujitori ai bisericii noastre, convocati la zile festive, în stralele lor somptuoase nu ne mai reprezentau de mult și nu mai reprezentau nici biserică: se reprezentau pe sine ca simpli funcționari ai puterii îmbrăcați în uniforme religioase. Participau la banchete, trimiteau telegrame, încuviințau dărîmările bisericilor, făceau daruri anticristului și progeniturilor lui. Într-un cuvînt se comportau ca o adevărată nomenclatură bisericească, în timp ce nomenclatura politică, la rîndul ei, practica, în intimitate, cultul sunților fastuoase, al boteturilor la înalt nivel ș.c.l. — vorba lui Caragiale, tot acest lanț al încumetărilor fiind sfîntit de fete bisericești pe măsură. Oficial, nomenclatura era atee, ba chiar materialistă — și încă rău de tot. Tot oficial, biserică era liberă și apolitică. Complicitatea lor din ultimii ani, soldată cu un eșec general de speranță pentru întreg poporul român a făcut ca doar dizidenții să se refugieze în creștinism și să spera în puterea lui Dumnezeu de a întoarce spatele comunistilor. A făcut-o? N-a făcut-o? Lucrurile sînt întotdeauna mai complicate decît par — oricîte revoluții se întimplă. Cei care au trăit din plin momentul debutului carierei comuniste, își aduc aminte cum conducătorii ei de atunci, Gheorghiu Dej și Ana Pauker participau la ceremonii religioase cu luminări în mină — pentru cucerirea încrederei poporului. Ulterior s-au dispensat de asemenea ritualuri și, mai mult decît altii, le-au separat în chip violent de viața socială, transformîndu-le în tabu-uri. Nu pot să uit cum, prin 1960, cred, la o serbare a grădiniței unde „mă educam” ca toți copiii oamenilor muncii, după ce am epuizat de recitat stocul de poezii de care dispuneam, am răspuns, în disperare de cauză, la solicitările asistenței, cu ultima „poezie” pe care o mai știam: „Tatăl nostru”. S-a lăsat o tăcere îngrozitoare, educațoarea m-a smuls plîngînd de pe scenă și m-a dus în culise moartă de frică, implorîndu-mă să nu mai spun „așa ceva” în viața mea. Îmi dădusem și eu seama că-mi stricaseam succesul în mod ireparabil dar încă nu înțelegeam de ce: în schimb știam prin ce. Ulterior lucrurile s-au mai îmblizit.

Ceaușescu însuși, știa toată lumea, convocase la înmormîntarea păcînților săi virfurile proclimei. Așa încît, exemplul fiind dat, nomenclatura comunistă a început să cultive, în secret, nomenclatura bisericească. Nu e de mirare că, din acest motiv, după revoluție, contestarea comunismului și a prea zelozilor săi slujitori s-a împletit cu contestarea preafiericilor slujitori ai bisericii care uitaseră de popor.

Astăzi, cum istoria face ce face și se repetă, asistăm la un dulos și alarmant proces de apropiere — oficială, de data aceasta, între politică și religie — în care este greu să discerni și cine pe cine slu-

jește și cît va dura idila. Deocamdată, s-a început frumos: campania electorală a fost sfîntită, s-a inaugurat și un parastas „original” (așa sintem noi, originali în toate) de o sută de zile, s-a cîntat „Tatăl nostru” și „Vesnica pomenire” — ce vremuri! aproape de cel mai înalt nivel (dl. Dan Ioanif, în dreapta d-lui Ion Iliescu), s-a închinat pios și s-a terminat cu zimbete destinate și stringeri de mină, peste gard, între conducători și masele „electrizate” de fiorul creștin. Ceremonia a fost, bineînțeles, televizată, și sfîrșitul ei, îndejuna de laic, ne-a lămurit că, în actuala fază a procesului de construire a democrației noastre originale, religia este chemată să colaboreze, la vedere, de data aceasta, cu politica, astfel încît, împreună, să binemerite dragostea poporului și să porcească, cînd mal în genunchi, cînd cu luminări în mină spre viltorul parastas original de o mie de zile. Iar dacă e altii de împede că politica s-a decis să-și asume în chip desușit religia, și odată cu ea și martirii, nu ne rămîne decît să ne mirăm că oamenii noștri politici, de vreme ce tot au apucat calea bisericii, nu s-au gîndit să înceapă printr-o spovedanie cinstită. Mai ales că pot s-o facă liniștii, sub patrafirul înțeleghor al bunului colaborator — prezent și la bine dar și la mai bine — alături de ei, recent realesul Teoctist. Ceremonia ar putea avea loc, eventual, într-unul din locurile de pe care s-a dărîmat o biserică, și s-a smucit, din cauza asta, un preot adevărat.

ACENTE

Florin Iaru

Șansa mortului

Nu mă pot lăuda că l-am visat vrodată pe Ceaușescu. Aveam un somn sănătos cu vise de om normal. Oricît as fi fost de supărat, de speriat, de înfrigorat, fantoma lui nu m-a tulburat niciodată noaptea. Poate el să mă fi visat pe mine, cetățeanul monstruos de treaz, care-l urmărea peste tot și pentru care s-a zăvorit cu acea cheie de palpe carate, inventată de comunisti: securitatea. Victoria socialismului științific trebuia păzită cu brațe de oțel, și pentru ea dar și pentru el. Și astfel de brațe alavă domnului, n-au lipsit! Oricum, mie, adormit sau de veghe, organul securității nu mi-a violat intimitatea într-alt fel încît să mă facă să iau drumul străinătății, unde mă astopt „munți de icre negre și oceane de șampanie”. Știam, oricum, că am în față un dugman fără scrupule dar știam, în același timp, de cine să mă feresc și cum să mă apăr. Mai (mă) lăsam eu, mai „dădeau” ei. Am cunoscut, din an în Paste, vralnici reprezentanți ai forței întoncate și m-am ferit ca de dracu să nu le sar — ca un iepuraș în cale. De aceea, măcar cînd era vorba de dormit, dormeam dus și călătoream în vis prin lume. Fără pașaport și fără aprobare, spre disperarea lor, care s-ar fi dorit activi și acolo.

Din Ianuarie, însă, ceva s-a întimplat cu somnul meu. S-a stricat, nu știu unde, o roțiță pe care o aud parcă zornînd și crescînd aberant într-un mecanic ce-mi strică liniștea. Văd peste tot, în Europa de est, înmulțirea organului glorios, ba chiar asist la amputarea lui, numai la noi, unde am fi avut tot dreptul, nu văz să-și piardă capacitatea creștă. Ba, la drept cuvînt, văd ceva: țapi ispășitori, procese ridicole și statistici cît virful unui aisberg. Și mai văd și mai aud cum, ne-

răbdătoare, securitatea se reactivază lent, însușant, nevătămată, cum puse din nou mina pe hățuri și cum se pune, iar, în slujba noli nomenclaturii. Adică a P.C.R.-ului mort (chipurile). Primul semnal de alarmă l-a tras pentru mine un fost informator care mi s-a plîns că a fost recontactat. Al doilea, din partea unui fost deținut politic, avertizat de „fostul” supraveghetor să nu-și înalte ochii critici mai sus de locul său de muncă. Al treilea semnal a sunat în ziua în care am aflat că la radio și la televiziune se cer (oare de către cine) materialele cuprinzînd păreriile dizidenților românești din exil și care atacă actuala stare de lucruri. Pe urmă, în întreprinderi se reia practica rapoartelor obligatorii asupra convorbirilor și tratativelor purtate cu străinii. Mai la urmă, chiar telefonul meu mă avertizează, pîcînînd suspect numai la conversații politice aprinse. Ce să mai spun de agilități tipice care au atacat Consiliul de miniștri, fotografiat și răsfotografiat, și care nu pot fi găsiți niciunde? Mă sperie rău, zău! Nu mai departe de săptămîna trecută, un român cu pașaport german a fost expulzat înainte de a se formula vreo acuzație la adresa lui. Argumentările ulterioare m-au dus cu gîndul la o sinistrită păcălăie de 1 aprilie. Ce român cu mintea împede își poate închipui că dugmanii țării se reped la o femeie, cu bani și cu pumnii, s-o aducă la demonstrație, cînd acolo erau pe puțin 20.000 de oameni? Ce să mai zic de excelentul dosar N. Doru Popescu, alcătuit ca la carte și oferit nouă pe tavă (TVL) exact la momentul oportun, cînd trebuia combătută Proclamația de la Timișoara? În fine, pour la bonne bouche, informația (neconfirmată) cum că d-l. Ion Iliescu este în posesia dosarelor actualilor oameni politici (inclusiv F.S.N.-iști și din guvern) dar, din delicatete, de rusine, din omenie, nu le dă publicității. Mai degrabă cred că nu mila și bunătatea l-au împins pe domnul Ion Iliescu să rețină dosarele (te pomenesti că și blestematul meu de dosar s-o fi găsinnd pe undeva), ci calculul caragialian: un gest de neșupunere și pac! la gazetă. Ce armă politică formidabilă, aceste scrisorele pierdute, aceste dări de seamă asupra corupției și murdăriei. Cu ce ochi ar privi populația liderii prospăt cocotăți în fruntea bucatelor? Nu i-ar mai spăla nici Dunărea.

Una peste alta, fenomenul mi-aduce nebulos aminte de cele câteva luni de relativă libertate din 1968, între discursul din 21 august și demonstrația studentească din toamnă. Tot așa începuse treaba, respectînd proporțiile, cu promisiuni și liberalizare, cu o idee de privatizare, cu slăbirea erecției securitate, ca, pînă la urmă, să ne trezim în infern. Cîteva luni s-a vorbit mai liber. Cîteva luni ne-au vizitat ziaristii străini. Cîteva luni s-a putut călători în străinătate aproape fără restricții. Cîteva luni au intrat în guvern și în C.C. oameni de ținută intelectuală. Cîteva luni tineretul a fost „mindria țării”. Și, deodată, cineva a început să închidă robinetul cu aer. În luna 1971, procesul era încheiat. Promisiunile că ororile primei metastaze comuniste nu se vor repeta au fost făcute sandvici între ororile celei de-a doua faze. Comunismul și-a bicutit calul de bălăie și securitatea a mîrșit galopul.

Situația din România anulul 1990 este cu mult diferită, dar nu în totalitate. În numele democrației și tolerantă, tocmai „vechii” vechili ai moșiei totalitare sînt azi „noii profitori”. Canalii dalmatene sînt în noua putere executivă, că doar n-o să ne pretăm să reinventăm teroarea. Desi, sincer să fiu, prefer o mie de greșeli ale unui tip cîștit și de bun simț agnizelilor binefaceri ale „tehnicienilor” ceaușisti de acum. Într-un timp, securitatea își strînge rîndurile. Precedentul a fost parafat. Pe cînd expulzarea d-lui Bațiu sau a d-lui Cimpeanu? Pe cînd închiderea lui Coposu? Pe cînd deportarea fostilor deținuți politici? Strile rele se-nmulțesc. Liderii ai partidelor sau asociațiilor civice sînt deja bănuți ca foști colaboratori sau compromiși. Se asteaptă numai focal verde și să vedeli ce învîrteală! „Băieți” care-au venit după Crăciun să-și ceară lertare de la vecinii au ridicat din nou botul în vînt. Iar nu mai au loc de bună ziua. Ce vrei? O întreprindere atît de îndelungată sprostete pofta de mîncare. În timp ce în Cehoslovacia și Germania cifrele oficiale ale membrilor securității ne produc ameteală, la noi, alte cifre, din aceleiași domeniu ne umplu de rusine. Păi cum? Un popor întreg de lași terorizat de 8.400 de neșprăvii? Haide de! Unde mai pui că bietii nevinovați au fost grațificați cu o pensie bunăoară pînă la noile evenimente. Nu știu ca lucrătorii de la Gestapo să fi primit pensii de merit.

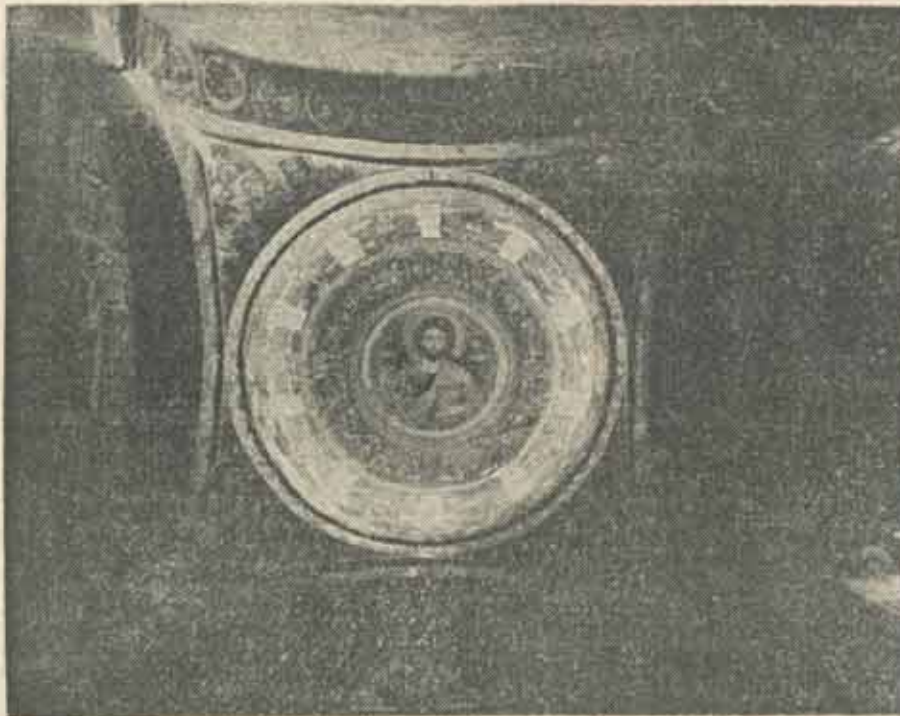
— Și — mă întrebă visul meu, trezită și el din somn, pe la două-trei noaptea. Ce ne facem? Ce mi-ai făcut, Florine? Te-a pus dracu' să spui ce-ai pe suflet!

Visul meu pare tare speriat și scoate fum pe nări. Atunci, mi se face miță de el (ce bine dormeam amîndoi în epoca de aur!). Și, ținînd cont de tot ce-am făcut în aceste luni, biet „tot” care ne va pierde, încerc să-l liniștesc.

— Nu uita, scumpe vise de libertate — li spun — că sînt, totuși, un om bolnav. După 20 mai, cînd ne vor sălta, mai pot rezista maximum o lună de zile. Știu că-i mult, știu că va fi greu, dar n-o să ne chinuim prea mult. Scăpăm noi repede.

El se uită la mine prin întineric și se prefăce, oftînd, că adoarme. Pe urmă eu mă prefac că visez. Dar visez oameni lipșiți de norocul de a fi muribunzi.

Sfintul Atanasie cel Mare

TRATAT DESPRE
INTRUPAREA CUVÎNTULUIJERTFA
DE PE
CRUCE

Turla bolniței Hurez. Foto: Dan Dinescu

Deci trupul Lui, avînd aceeași fire ca a tuturor — căci era un trup omeneș mîcar că s-a alcătuit printr-o minune de chip nou — și fiind deci și el muritor, a murit potrivit sorții trupurilor noastre asemănătoare; dar prin sălășuirea Cuvîntului în el, nu s-a stricat potrivit firii lui, ci pentru Cuvîntul lui Dumnezeu care locuia în el, era în afara stricăciunii. Și astfel s-au petrecut cu el în chip minunat amîndouă acestea împreună: moartea tuturor s-a împlinit în trupul Domnului și moartea și stricăciunea au fost desființate în el pentru Cuvîntul care era unit cu el. Căci era nevoie de moarte și trebuia să primească moartea pentru toți, ca să se împlinească ceea ce se datora de către toți. De aceea, Cuvîntul, precum am spus, deoarece nu era cu puțință ca El să moară — căci era nemuritor — Și-a luat un trup ce putea muri, ca să-l aducă în locul tuturor și că pătimind pentru toți, datorită sălășuirii Lui în el, „să surpe pe cel ce are stăpînirea morții, adică pe diavol, și să izbăvească pe cei pe care frica morții li ținea în robie toată viața”.

În mod sigur, odată ce Mintuitorul tuturor a murit pentru noi, cei credincioși în Hristos nu mai murim cu odinioară din pricina legii care ne amenință cu moartea. Căci a încetat această osîndă. Ci încetînd stricăciunea și fiind nimicînd moartea prin harul învierii, de aci înainte trupul muritor se desface numai pentru o vreme, cînd rînduiește Dumnezeu sicăria, ca să putem dobîndi „o mai bună înviere”. Căci, asemenea semințelor aruncate în pămînt, nu ne pierdem prin desfacere, ci fiind semănați vom învia, odată ce moartea a fost desființată prin harul Mintuitorului. De aceea și fericitul Pavel, încredințîndu-ne pe toți despre înviere, zice: „Se cade ca stricăciosul acesta să se îmbrace pentru ne-stricăciune și muritorul acesta să se îmbrace în nemurire, iar cînd muritorul acesta se va îmbrăca în nemurire, atunci se va împlini cuvîntul ce s-a scris: Inghițitu-s-a moartea într-o biruință. Unde este, moarte, boldul tău?”

Pentru ce însă, va zice cineva, dacă era nevoie să dea trupul său morții pentru toți, nu l-a dat pe acesta simplu ca orice om, ci a mers pînă la răstîgnire? Căci se cuvenea mai degrabă să-și dea trupul în mod cinstit, decît să sufere această moarte de ocară. În seama ei de omenească este această întrebare. Căci ceea ce s-a petrecut cu Mintuitorul a fost cu adevărat lucru dumnezeiesc și vrednic, pentru multe motive, de dumnezeirea Sa. Întîi, pentru că Moartea ce le vine oamenilor, le vine din slăbiciunea firii lor. Căci neputînd să dureze mult timp, ei se desfac cu vremea. De aceea le vin și boli și mor din slăbiciune. Dar Domnul nu a fost slab, ci a fost Puterea și Cuvîntul lui Dumnezeu și Viața însăși. Deci dacă ar fi murit undeva retras și și-ar fi depus trupul, după obiceiul oamenilor, într-un pat, s-ar fi socotit că a pățit și El aceasta din slăbiciunea firii, neavînd nimic mai mult decît ceilalți oameni. Dar, de vreme ce era Viața și Cuvîntul lui Dumnezeu și trebuia să sufere o moarte pentru toți, fiindcă pe de o parte Viața și Puterea lui Dumnezeu întărea trupul în Sine; dar pe de altă parte trebuia să treacă prin moarte, nu Și-a luat de la Sine prilejul de a aduce această jertfă, ci de la alții. Căci Domnul nu avea de ce să se îmbolnăvească, avînd să tămăduiască bolile altora și nu avea de ce să-I slăbească trupul Lui, cînd prin el da putere slăbiciunilor altora. Pentru ce, deci, nu a împiedicat și moartea Sa, cum a împiedicat boala? Fiindcă pentru aceasta a luat trup și fiindcă nu s-a cuvenit să împiedice moartea de la El, ca să nu împiedice și învierea. Dar nu se cuvenea totuși cu boala să preamergă morții Lui, ca să nu se cugete vreo slăbiciune în trupul Lui. Dar nu a flămînzit? Da, a flămînzit pentru ceea ce era propriu trupului, dar n-a murit din pricina foamei, datorită Domnului ce purta trupul Lui. Pentru aceea, chiar dacă a murit pentru răscumpărarea altora, nu a văzut stricăciunea (descompunerea), căci a înviat întreg. Pentru că trupul nu era al altcuiva decît al Vieții.

Traducere de DUMITRU STANILOE

PĂMÎNT TRANSPARENT — BISERICA

Chivot dăruit, semn al alianței cerului cu pămîntul, biserica este deopotrivă o construcție materială și un trup spiritual — acestea două alcătuiind împreună organismul viu, nepieritor și tainic al Ecclesiei universale. „Chipul” bisericii este însăși cosmosul. Interpretarea cosmologică a edificiului creștin, datînd în textele Sfinților Părinți și ale cronografilor din secolele VI-VII, leagă forma cupolei de bolta celestă și desfășurarea traveilor naosului de orizontaltățile pămîntului, așa cum exesezele liturgiei fac în permanență racol la paralelismul dintre slujba divină săvîrșită în biserică și cea pe care inserii o petrec de-a pururi în ceruri. În toate formele sub care e prezentă biserica putem astfel citi, prin transparența simbolurilor care ascund și dezvăluie concomitent misterul inteligibil al divinului, chipul pămîntului transfigurat în creațiune și icoana transcendentel, adică a luminii și a Logosului intrupat.

Scenariul întîlnirii dintre om și Dumnezeu are loc sub forma bisericii. Aceasta reunește un număr de forme spațiale (arhitectonice) cu o simbolistică arhetipală riguroasă, ce regizează ca progres inițiativ cea mai înaltă experiență spirituală a umanului. Cu formele arhitectonice intră într-o corespondență armonică desăvîrșită atît decorul pictural cu programul său iconografic și cu prezența induhovnicitoare a icoanelor, cît și ritualul liturgic. Aici, în memorialul liturgic, fiecare moment, fiecare cuvînt, fiecare gest și fiecare obiect folosit concentrează în sine trei nivele de semnificații care sînt „întipărite” (cum spune N. Cabasilas), în obiectualitatea esențială și în aspectul exterior al fiicăruia. Cele trei nivele de semnificații de care vorbesc atît exegeții bizantini ai liturgiei (N. Cabasilas, Simion al Thessaloniceului, Teodor episcopul Andidei, dar și Dionisie Areopagitul în Ierarchiile cerești, sau Sf. Maxim Mărturisitorul în Mystagogia) cît și cei ai timpului nostru (D. Stăniloae, E. Branighe), comportă pe de-o parte analogii nemijlocite cu etapele iconomiei bisericești urmînd fidel succesiunea lor (de pildă, ceremonialul Proscomidiei, prim timp al liturgiei, corespunde ciclului Nașterii și Copilăriei lui Iisus) și, surprinsese acestora, analogii simbolice cu Sfînta Jertfă (tot în ritualul Proscomidiei, pentru a păstra același exemplu, instrumentarul ca și gestica pregătirii Darurilor urmează îndesapropo ciclul Patimilor din Săptămîna Mare), astfel încît „întreaga slujbă este ca o icoană care ar înfățișa un singur trup al Lucrării Mintuitorului în lume” (E. Branighe); iar pe de altă parte, există un simbolism eshatologic profund al Cînei euharistice — adică al liturgiei în înțeles mistic — care face transparentă prezența perpetuă a lui Hristos însuși în timpul ritualului, atît

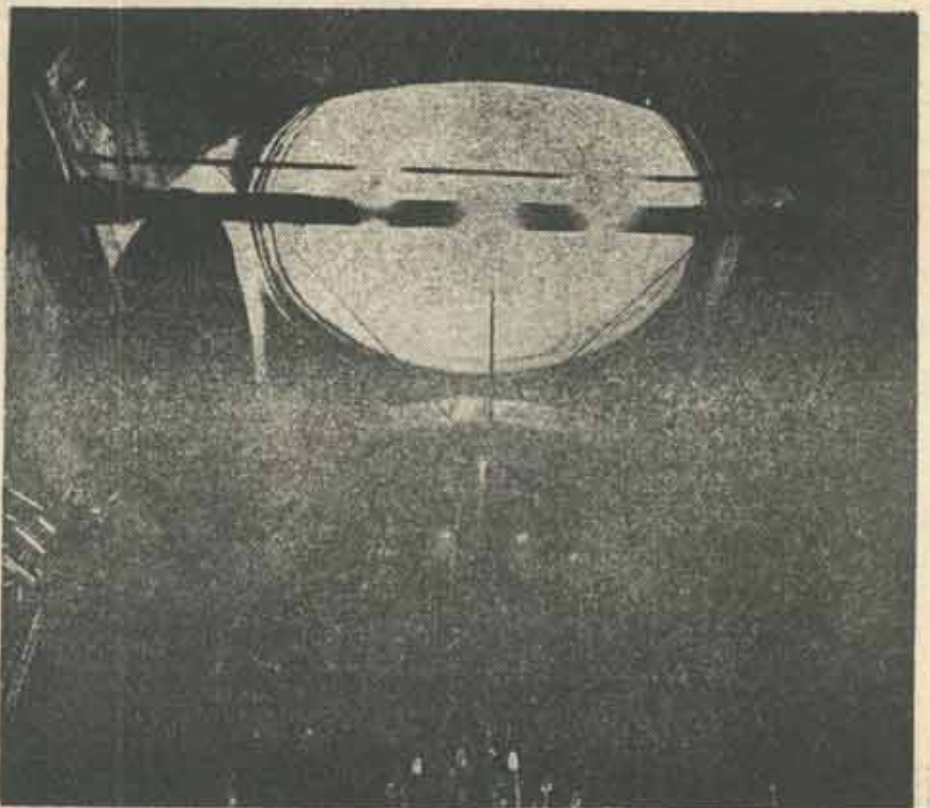
sub chipul Sfințelor Daruri după enicleră (după momentul tainic al sfîntirii pîinii și vinului), cît și ca „Slujitor al ceremonialului, ca Jertfă și Jertfitor totodată, făcînd posibilă princhipuirea Împărăției cerurilor și participarea în veac la Liturghia îngerească, după al cărui chip se săvîrșeste slujba divină în biserica răsăriteană. Acest din urmă nivel de transparență a simbolismului eshatologic și ecclésiologic al liturgiei reprezintă treapta cea mai subtilă a scenariului inițiativ pe care-l cuprinde experiența spirituală a „vieții în Hristos”, adică în Biserică. Atîngerea acestui nivel aduce în act revelația și reiterează, cu fiecare slujbă săvîrșită, intrarea în comuniune, pe cale apofatică, prin „epifanile” treptate pe care le conține liturghia, cu dumnezeirea prezentă atît prin lucrarea săvîrșită permanent de Sfîntul Duh în biserică, cît și prin trupul tainic al Ecclesiei, VII care reprezintă Intruparea Logosului (de aici, simbolismul marial — Genitrix Ecclesia — al bisericii în genere și a programului iconografic din conca altarului și din naos) și Jertfa mintuitoare (vezi semnificațiile soteriologice și eshatologice ale întregului ciclu hristologic reprezentat în naos și a parabolelor din pridvor asociate Judecării de Apoi). Corespunzînd nivelului spiritual și ontic la care ajung aceste diverse ale misticilor, acesta este pragul suprem atîns de biserică în realizarea accesului nemijlocit al umanului la cunoașterea divinității, intrarea în miază incandescent al contemplației gloriei celeste a lui Hristos și a harului prin care dumnezeirea acționează asupra naturii vizibile — forma spațială și imaginile (icoane și fresce) asociate în edificiul propriu-zis al bisericii reprezentînd, din această perspectivă, structura privilegiată și ceremonială a întîlnirii și a comuniunii dintre om și Dumnezeu.

Calitatea esențială a bisericii, transparența este deopotrivă o formă de manifestare a prezenței luminii (fizice și spirituale) și un atribut al materiei, al pămîntului spiritualizat și al trupului pneumatizat, induhovnicit. În biserica bizantină concepută pe structură centrală (planul în cruce greacă cu cupolă sau triconcul cu turlă pe naos) există locuri unde lumina și penumbra spațiilor arhitectonice sînt astfel dirijate și compuse încît nic să fie receptate sensibil printr-o conversiune a fizicului în meta-fizic, printr-o convertire în spiritual ce marchează „greutatea” simbolică legată de semnificația și funcția acestor locuri. Așa sînt de pildă, locurile extreme, cele în care există o interferență nemijlocită între exterior și interior, locuri de trecere între ordinea naturii și cosmologia divină (cum sînt pridvorul și turla) sau cele de maximă întunocime, acrotiile ale tainic, în care lumina pogorîră în timpul rugăciunii pe un

alt plan decît cel al vizibilității (de pildă, în altar și în pastoforiu — separate de naos prin iconostas, „poartă de trecere” care prin mișcările diverse, ale ușilor împărătești și ale celor diaconesti, în timpul liturghiei devine semn viu al ocultării/revelării misterului săvîrșit în Sfînta Sfîntelor). Ca despre trupurile sfinților sau despre chipurile eremitilor confundate în rugăciune și în contemplația gloriei divine care le locuiește interiorul inimii și despre biserică se poate spune că ea emană în transparența constituției sale pămîntești mireasma cea bună și lumina harului cu care se împărtășește la fiecare liturghie. Forma, decorul și succesiunea spațiilor arhitectonice și iconografice în concordanță cu regia subtilă a serviciului divin contribuie la esalonarea inițierii spirituale, catehetice și mistice pe care o urmează credinciosul de la intrarea sa în biserică, în funcție de nivelul la care acesta se situează în întimitatea propriei sale experiențe spirituale. Iar în acest sens, intrarea în templu nu e apofatism pur, ci, așa cum sublinia

Sf. Grigorie de Nyssa, e o situație a existenței umane pe planul ontologic al unei realități superioare oricărei cunoașteri raționale, lucru care a devenit posibil odată cu desăvîrșirea creațiunii prin Intruparea Logosului și pogorîrea pe pămînt a Luminii. Transparența, adică trupul pneumatizat, pămîntul transfigurat în actualitatea timpului eshatologic și lumina ca loc spiritual ce însoțește, ocultează și revelează în permanență divinitatea — Lumina se pogorîră în întunec pentru a mintii umanității — reprezintă cele două categorii specifice neo-testamentare ce caracterizează în profunzime înțelesurile formei și ale decorului iconografic din biserica răsăriteană. În contemplația duhovnicească, spun marii mistici ai Orientului (Evagrie și urmașii săi), înainte de a ajunge la lumina fără formă a îndumnezeirii desăvîrșite, cugetul zăbovește în „altar circular” al pămîntului unde laudă Creatorul pentru frumusețea strălucitoare și nesfîrșită a creațiunii.

ANCA VASILIU

Biserica „Icoana” din București. Foto: Dan Mohanu

ARGUMENTE ȘI IPOTEZE

Întrebări ale unui necredincios în legătură cu tema fundamentală a creștinismului

Răstignirea și învierea nu pot fi concepute în lumea creștină una fără cealaltă. Ambele sînt aspecte opuse ale aceleiași realități. După cel puțin trei sute de ani de gândire științifică, ne vom întrebă despre ce fel de realitate este vorba în propoziția de mai sus. Ca urmare a educației făcute în spiritul acestei gândiri vechi de trei secole vom admite din capul locului că este aberant să dăm acelei realități statutul de verificabilă, obiectivă, materială, exterioară. Deci, dacă nu vrem să rejecțăm fără drept de apel afirmațiile făcute în primele două propoziții, trebuie să dăm acelei realități statutul de realitate interioară psihologică.

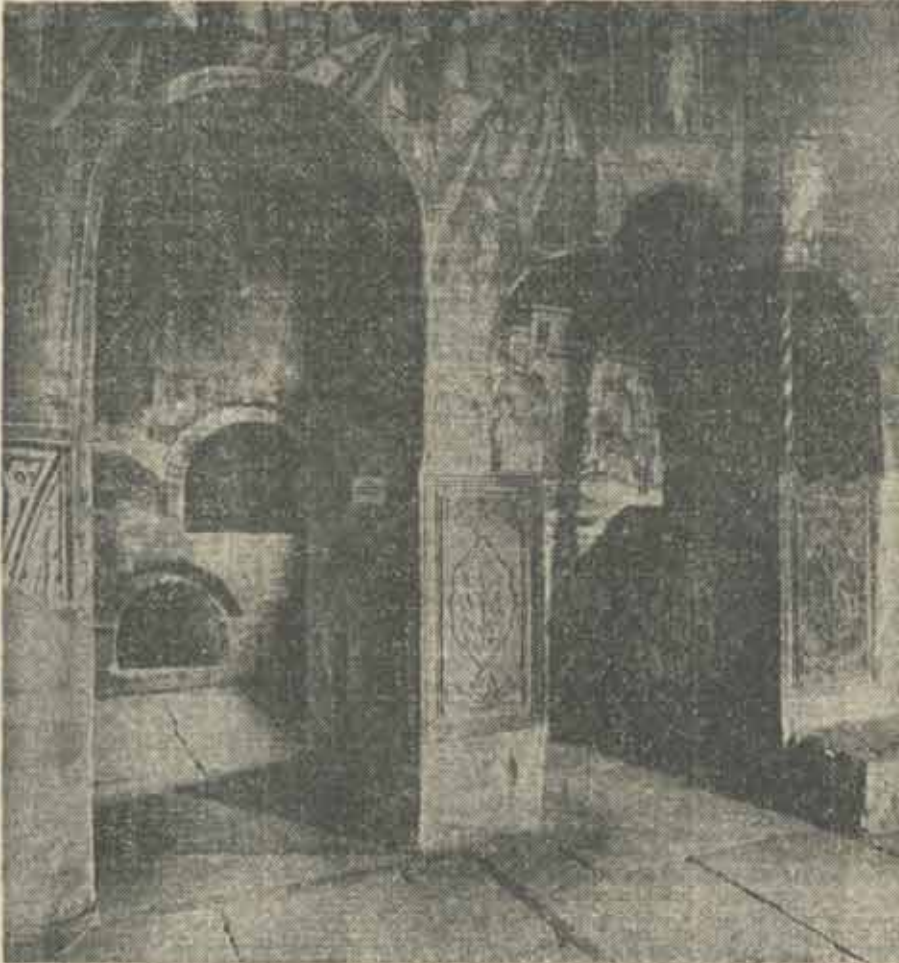
De la Carl Gustav Jung încoace (care a dedicat acestei problematice psihologiei studii ample, cuprinse mai ales în studiul *Alon*), acesta este un fapt acceptat. Eu însumi mărturisesc că nu am putut niciodată să înțeleg și să accept cu toată ființa mea ceva cu adevărat important fără să fi trecut printr-o perioadă de criză acută. Acest lucru poate fi însă considerat o particularitate a personalității mele și nu poate fi decît un argument pentru implicarea mea în expunerea de față. Dar luînd ca mărturie afirmațiile lui Jung, răstignirea ca realitate psihologică este suspendarea, imobilizarea în crucea formată de o pereche de conflicte morale insolubile. Sfîșierea interioară într-un singur conflict poate duce la pendulări între extreme și la fuga de suferință prin autoînselare. Dar două sau mai multe conflicte în structura cea mai intimă a ființei umane imobilizează în suferință. Acceptarea totală a acestui fapt produce minunea pătrunderii psihologice într-o nouă dimensiune — cea a detașării de suferință fără a pierde contactul cu ea. Dacă nu putem fiecare din noi să scoatem la iveală asemenea exemple din viața personală, n-avem decît să privim la ceea ce s-a întîmplat recent în viața României.

Tinerii, generația din care Ceaușescu a vrut să producă o masă amorfă de capete de locuitori (ca și producția de capete de taurine, porcine etc.), acești tineri deci, au fost răstigniți pe crucea formată pe de-o parte din frica și nepuința părinților lor de a întreprinde ceva, și pe de altă parte din mizeria morală, spirituală și materială în care au crescut. Actul lor de sacrificiu a fost imobi-

lizarea în această suferință și acceptarea implicării în ea.

Cît despre înviere ar trebui să mai stăm puțin pe gânduri: învierea nașterii, ar fi răspunsul cel mai prompt. Dar aici vorbim despre învierea celui sacri-

ficat și nu a celor ce „beneficiază” de pe urma sacrificiului. (Cred că unii ar fi chiar tentați să pună sub semnul întrebării însăși învierea nașterii, date fiind frămîntările care persistă.) Atunci s-ar părea că se ridică problema învierii lor,

Altarul Paraclisului Domnesc de la Tirgoviște. Foto: Dan Dinescu

a eroilor, dar în cadrul celei realități? A celei interioare, psihologice, subiective? Dacă este interioară, este în interiorul cui? Al nostru, al fiecăruia dintre noi? Se simte vreunul dintre noi după revoluție cu adevărat un alt om, un OM INVIAT? Și dacă este vorba de interiorul lor, scos întocmai mai există? Gîndirea științifică la care am făcut apel la începutul acestei expuneri pune stop dezbaterei și o declară aberantă. Și își face loc o gîndire mai veche, nu de trei secole, ci de peste două milenii, care aduce la suprafață ideea de nemurire a sufletului. Noi, beneficiarii educației în gîndirea științifică, noi, mostenitorii scepticismului, nu cartesian, dar apărut în lume după Descartes, mai credem, mai este vreunul printre noi să creadă cu adevărat în nemurirea sufletului, fără să facă rabat nivelului de dezvoltare a intelectului atîna în zilele noastre?

Este un fapt acceptat, existența biocimpului ca emanatie a organismului uman, ca purtător al unei structuri secundare, derivată din structura psihofiziologică a acestui organism. Dar cine poate să creadă oare în independența, în autonomia acestui cîmp, în existența lui chiar și în absența organismului? Inșă dacă vrem să ne păstrăm pînă la capăt în ținuta gîndirii științifice trebuie să ne aducem aminte că știința se propagă prin catastrofe ale teoriilor consacrate, provocate de tot altele surprize chiar din partea acelei realități, verificabile, obiective, materiale. Și să ne mai aducem aminte că de cîteva seci de ani nu mai e o surpriză faptul că particulele materiale sînt manifestări particulare ale stării de cîmp și că atomul este o structură stabilă a intercorelării mai multor cîmpuri diferite. Eu personal nu văd motive de respingere categorică a ipotezei existenței unui ansamblu independent de cîmpuri necunoscute, avînd o structură de o complexitate comparabilă cu aceea a organismului uman.

Ca om cu educație științifică pot deci să trag concluzia că este acceptabilă argumentarea lui Jung în favoarea realității psihologice a răstignirii și învierii, de asemenea și ipoteza că nu este imposibil să existe o formă „subtilă” a organismului uman chiar și după ce acesta a încetat să funcționeze.

Ar trebui să fim mulțumiți pentru că am găsit deocamdată un răspuns. Ar mai rămîne o întrebare pe care o sînt sub forma unei neliniști adînci. Formulată în cuvinte ar suna astfel:

Dacă aceste argumente și ipoteze exprimă tocmai viața pe care mi-ai dat-o dincolo de creierul și simțurile mele? Indură-te, Doamne, de nimicienia mea și ajută-mă să suport povara acestei gîndiri, trăind în Viața dată de Tine! Îngăduie-ne nouă să fim părtași la Înviere în Lumina Ta!

CRISTIAN ANDRESCU

UN GÎND DE ÎNVIERE

„În amintire se află secretul minții”, grăiește un text rabinic din vechime, valabil pînă azi, dar mai cu seamă pentru noi români uniți în crez cu Roma, Așadar, să ne amintim...

Era odinioară un adevăr al Paștilor, un crez în învierea pe care sufla din coastă nu l-a rănit morial. Niciind un om, un visător care s-a vrut înnoilor de lume n-a fost mai lamentabil, mai rușinos înfrîns de cum a fost Isus. Și totuși, nici un biruitor n-a fost mai adorat, mai prețuit și mai urmat decît acest înfrînt de ura și dispreț celor pe care i-a iubit și pentru care a murit.

Credința-n Cel înfrînt, în Cel biruitor n-a fost nicicînd so-voitoare, nici voagă, cum ar fi cea în curs de închegare. Ea de la început a fost deplină, cu miezul dens și cerul, solid întemeiat pe mărturia de fepte de neîngăduit, pe o moarte ne-nădăoasă și pe o înviere văzută de mulți, cu spaimă și uimire, cum spune sfîntul Paul: „a fost înmormîntat și a înviat a treia zi, cum scrie în Scripturi; S-a arătat lui Petru, apoi la toți cei Douăsprezece, apoi la peste cinci sute de frați, din care unii mai trăiesc; și-n urma tuturor S-a arătat și mie, mie celui născut fără de vreme. Eu am vădit un Crist crucificat, ucis, înmormîntat și înviat. Aceasta este Evanghelia pe care v-am propovăduit-o, pe care ați primit-o și-n care sîntei mințiuți. De ea să vă amintiți. Fie că eu, fie că alții v-o propovăduiesc aceasta, să o credeți. Căci dacă Cristos nu ar fi înviat, zadarnic ne-ar fi credința, iar Dumnezeu ne-ar socoti drepti mariori mincinoși.” E ceea ce afirmă Petru în ziua Cincizecimii, cînd groaza încă bîntuie prin inimi, cînd arhierii și căldii erau încă în viață, ei care le vorbea ca cel recunoscut a fi mai mare-nire Apostolii: „Bărbați din Israel, ascultați:

Acest Isus din Nazaret, acest bărbat de Care Dumnezeu a dat mărturie prin fepte și minuni și semne care s-au săvîrșit aici în văzul vostru, așa precum a știți, acest bărbat pe Care L-ați ucis pironindu-L pe cruce prin mina celor fără de lege, pe acesta Dumnezeu L-a înviat. Iar noi toți stătem martori. Să știe, fără îndoială, întreaga casă a lui Israel: pe acest Isus pe care voi L-ați răstignit, Dumnezeu L-a făcut Domn și Mîntuitor.”

Ceea ce trebuie să reținem din acestea este că fidelitatea întregii Biserici primare nu este doar un pios omagiu adus Celui iubit și venerat, dar mort, ci e credința fermă și împede mărturisită în Omul înviat și viu, viu care nu mai moare, biruitor al morții. Pe acest temel de necîntît, Spiritul Sfînt, în ziua Cincizecimii a plămădit și a clădit Biserica primară ca o comunitate de frați în părtășie de credință, de rugă și de cult, pe care El, și azi, continuă s-o plămădească și să o construiască prin Biserica universală, prin comunitățile locale, prin viața de familie, iar dezbinarea dintre noi, uniți și neuniți, dispreț, contestarea, intoleranța, defăimarea, injuria, vojnja de înlăpșuire nu numai pe bunuri, ci și pe conștiințe, cu bună sau cu rea credință, crezînd că ucigînd îl proclamăm pe Dumnezeu, nu vor împiedica lucrarea minții, lucrarea unificatoare a noastră cu Cristos, nu vor putea să smulgă sîmînța încolțită căci „singele martirilor este sîmînța creștinilor” cum fericit grăiește preafiericitul Augustin, căci Biserica nu este altceva decît Cristos trăind întru comunitate. În și prin această comunitate se realizează „Cristosul tot, Capul și mădularele”, după expresia aceluiași Augustin.

Un episcop misionar al Daciei, cu reședința la Remesiana, trimis la noi de Roma, spunea

în opul său De Symbolo: „Ce este oare Biserica dacă nu adunarea tuturor sfinților? De la începutul lumii, toți patriarhii, profesii, martirii și toți oamenii drepi care au fost și sînt și vor mai fi, formează o singură Biserica, pentru că toți sînt sfințiți printr-o aceeași credință, însemnați de același Spirit Sfînt, deveniți un singur trup, al cărui cap este Cristos — precum se scrie în Scripturi. Mai mult, chiar înșiși ingerii aparțin aceleiași unice Biserici, potriți cu susele Apostolilor, care ne-au învățat că în Isus Cristos sînt reconciliate toate, nu numai cele de pe pămînt, ci și cele din cer.” Și nu greșim cînd spunem că reconcilierea se poate făptui numai pe adevăr și pe dreptate. Iar adevărul este că Biserica Română Unită (Greco-catolică) a fost scoasă în afara legii și incorporată cu sîla în ortodoxie, iar cei care s-au opus acestei samavolnicii staliniste au fost martirizați și decăzuți din drepturi, confiscându-li-se totul: biserică, reședințe și conștiințe slabe, iar dreptatea ar fi ca, așa cum i s-a luat totul, totul să i se dea-napoi. Altfel, s-ar perpetua abuzul, am fi apărători și continuatori stalinismului după căderea diciturii; la temelia lumii noi, pe care ne-o dorim, am pune nu dragostea și nici dreptatea, ci ura, uciderea și samavolnicia.

Conciliul Vatican II, în Constituția Despre Biserica statornicie că la unitatea universală a poporului lui Dumnezeu sînt chemați toți oamenii. Acest unități îi aparțin toți catolicii, precum și toți cei care cred în Cristos, dar nu numai aceștia ci și toți oamenii, fără excepție, căci pe toți harul lui Dumnezeu îi cheamă la mințuire.

Har-unitate-mințuire. Prin indisolubilitatea acestei triade înțelegem de ce nu există unitate

fără har și nu există mințuire fără unitate, după cum nu există har fără răstignire — zăra tuturor harurilor. De acesta ne-ntrebăm: oare respingînd harul unității (prin dragoste și nu prin samavolnicie) nu respingem însăși rodul răstignirii? Se pot numi fi ai luminii aceia care, în loc să îndreptă, urdăc și-i vor pierii pe cei ce-și apără credința?

Biserica este Trupul lui Cristos, adică ansamblul unificat al oamenilor care, primindu-L pe Cristos cu credință ca Stăpîn, au fost uniți cu Trupul Său pascal, Trupul său dat, morții spre înviere, oferit și jertfit prin Botez și Euharistie. În Cristos Biserica se jertfește și, prin ea, înșiși Cristos. Se jertfește, împlinind vojnja Tatălui de a-i mințui pe toți întru același Cristos răstignit și întru aceeași Biserica pătimitoare unită în chip mistic și de ne-despărțit și înviat și înălțat la cer.

Conformîndu-se voinței sacrificiale a lui Dumnezeu, Biserica Română Unită (lucă nerestaurată deplin în dreptul ei) s-a asimilat lui Isus, a voit ca, acceptînd răstignirea, să devină cu adevărat imaginea pe pămînt a creșterii crucificat. Dar asumîndu-și, întru supunere, această identificare cu Răstignirea, implicit, ea s-a încorporat și învierii, o cărci slavă smerită o întrezărește și cu recunoștință o trăiește. Nu-i blestemă și nu-i urdăte pe cei ce i-au vrut moartea și au finit-o 42 de ani în închisori și catacombe. Cel 12 episcopi ai ei (adică toți pe care i-a avut) martiri fără prihană pe crucea unității cu cheile lui Petru, cel peste 600 de proși și mîile de credincioși închiși pentru credință n-au vrut decît să împlinească voința lui Cristos „ca toți să fie una” sub cheile lui Petru. Aceștia toți îi binecuvîntoază pe toți căldii lor, căci

chiar căldii, poate fără să înțeleagă, au fost instrumentul și au oferit prilejul sfințirii întru martiraj. Cei dormici de sfințenie îi pot oare uri pe cei ce i-au ajutat să-și împlinească dorul?

De toate acestea, ca și de cele ce nu s-au scris și nici nu se vor scrie, ne amintim acum ca, amintindu-ne să înțelegem ceva din taina mințuirii.

De aștea ori în catacombe, cîștia pe sacus ne adunam așiori în jurul unui colț de Pîine și a unei cănti de Vin, amestecînd în ele durerea și speranța, aducerea aminte și sfința așteptare care acum pare că prinde trup. Vesteam „Inmormintarea Lui pînă cînd va veni...” Ne mai amintim că sfinții Apostoli și unii sfinți Părinți spuneau cu-ncredințare că nu tot ce a vorbit Isus stă scris în Evangheliile. Aceste cuvinte necrisate grecii le numeau agraphon. „Inima omului este și ea un agraphon” zice Merejkovski, „un agraphon al Domnului și poate că fără cele necrisate nici nu am avea Evanghelia.” Prin cele trădite și cele necrisate ale inimii ne-am făcut contemporani cu Isus și vi L-am făcut și voad celor ce L-ați prigonit în noi. Aceasta este nu numai o situație de fapt, ci a fost și o vocație, a cărei împlinire nu este meritul nostru ci al harului ce ni s-a dat spre a-i slujii smerindu-ne în pilas și întru așteptare cu nestînsă speranță.

Isus și Evanghelia. Se au avut nevoie de noi pentru a ne deveni contemporani. Înțelegînd aceasta, putem fi nu doar contemporani ei și viitor al lui Isus în mijlocul poporului român.

Să ne amintim de toate acestea pentru a putea înțelege măcar o mică parte din taina mințuirii.

Pr. TERTULIAN LANGA
Vicar general al Eparchiei Române Unite de Cluj-Gherla

(Fragmente)

Dar de ce vorbim cu alina interes despre Caragiale? Evident, e în joc o motivație care o depășește pe cea strict literară. Caragiale e prezent peste tot, e invocat la tot pasul (mai puțin în manualele școlare), cu bună dispoziție sau cu năduf, dar totdeauna cu naturalețe. Apare adesea în motto-uri. Apare și când nu îl dorim, când credem că am leștit cu totul din incidența lui. Într-o pagină de jurnal (II 159), Noica notează (citez minimal): „Ceea ce era grav în lumea religioasă era că nu se putea regresa; nu exista decât decădere, nu regres. O lume stagnază când nu mai știe să regreseze, (Caragiale 1)”. S-a întâmplat — parcă — un lucru îngrozitor: într-un text apocaliptic, s-a strecurat umbra lui Caragiale. După o analiză de o pagină, Noica reformulează: „O societate care nu mai regresează stă pe loc” — nu mai sună caragiălesc. (Aud) ?

Există încă o stranie alergie la caragiălesc, o jenă, resimțită atunci când gestul nostru își găsește cumva un echivalent în Comedii sau Momente. Există încă tendința de a considera caragiălescul un corp străin, un intrus nedorit în mediul românesc, o poluare levantină a a spațiului mioritic. Dar însuși faptul că „nu putem scăpa de Caragiale”, demonstrează că el intră îndreptățit în structura noastră, că ne este consubstanțial și că este legal, prin conexiuni adânci, de toate zonele majore ale fenomenului românesc.

Cred că „ne e frică de Caragiale” pentru că nu îl plasăm corect în matricea din care provenim cu toții. De aceea, voi spune mai întâi ceva despre tipologia poporului nostru, pentru a încerca apoi să arăt cum se situează caragiălescul în spațiul românesc.

Aș inclina să cred că una dintre trăsăturile noastre definitorii este incapacitatea de a agresa plecină de la principiile generale; aș numi această trăsătură anticolectivism. Ea constă într-o proastă receptare — sau, poate, într-o recepție — cu totul specifică — a generalului — de exemplu, a ideii de necesitate, de ordine, de dreptate, de respect față de om; de proasta orientare pe spațiul larg. În „zona înaltă”, anticolectivismul se manifestă prin: a) sentiment mioritic b) primatul posibilului asupra realului c) inapetenta pentru actiune d) adamism cultural e) enciclopedism.

Mai detaliat:

a) neagresivitate, resemnare, seninătate, lipsă de interes pentru propria persoană, elegantă — aproape voluptuoasă — de a pierde; cred că circulația atât de largă a baladelor și succesul ei în perioada modernă nu se pot explica decât prin faptul că ne regăsim parțial în ea și că eroii ei ne oferă un model de comportament mai degrabă acceptabil decât paradoxal.

b) Inclinația către posibil, în detrimentul realului; „modulațiile ființei”, reflectate în nuanțele lui „a fi” (vezi Vulcănescu și Noica); infrecvența spiritului practic (de aceea avem matematicieni străluciți și fizicieni mediocri; coborând în zone mai joase: de aceea comerțul românesc a fost surclasat de cel străin, meșteșugarii români surclasat de cel german, țăranul român surclasat de grădinarul bulgar).

c) un fel de paldeumă feminină prin excelență; inapetentă pentru schimbări; conservatorism (arhaism); proastă orientare pe spațiul mari; toți cei care s-au aliat cu noi, de la Pompei la Hitler, au pierdut; lipsa cronică a talentelor politice — cu consecințe catastrofale; românul de bună calitate e frecvent apolitic, de unde explozia de impostură politicianistă.

d) incapacitatea lucrului în echipă; lipsa școlilor (în sens larg cultural) sau iradierea lor redusă; reluarea lucrurilor pe cont propriu, de generații sau indivizi; absența unor lucrări minimale pentru o cultură matură (dicționar al limbii, ediții integrale ale clasicii) — din incapacitatea formării unor colective stabile și suficiente de mari.

e) exasperarea Arhetului la eșecul muncii în echipă aduce pe lume exemplare cu capacitate de cuprindere neobișnuită: Cantemir, Haiduc, Odobescu, Iorga, Barbilan, Vulcănescu.

Pentru „zona comună” sau „joasă”, prefer să rămân la nivelul unei scheme pe care nu o mai detaliez și nu o mai justific suplimentar.

Caragiale pleacă de la conștiința perisabilului, valorificând literar — în lumea momentelor și comediei — ceea zăna a românismului orientat în direcția lui „nimic nu trebuie luat prea în serios”. Dar aceasta nu este singura orientare posibilă. Conștientizarea perisabilului, a efemerului, a precarului își găsește suprenul pozitiv prin Noica: ea este transformată — din handicap — în ascendent și folosită ca piatră unghiulară în construcția întregii sale opere. Precaritatea ființei, neimplinirea, maldidile stau la baza unui sistem integrator, a unei modalități coerente de a privi ontologia, logica și filozofia culturii. Am impresia că din aceeași conștiință e perisabilului se hrănesc și Creangă („un boț cu ochi, ce te găsești, o bucată de humă insuficientă...”), și Eminescu („Ce mi-ai vrimea, când de veacuri / Sbelemi știință pe lacuri”), dar nu am competența necesară unei investigații. Aș nota doar — plecând de la un articol relativ recent al lui Petru Creția din *Viața Românească* — un aspect al elaborării Lucăfărului. Există un număr mare de strofe, aproape toate de o calitate excepțională — dacă pot face asemenea aprecieri — incluse inițial în discursul Demiurgului și cenzurate ulterior de poet; sunt strofe în care descrierea perisabilului, a devenirii într-o devenire, își pierde tonul acuzator-compătitor, devenind aproape jubilat: precaritatea își dezvăluie pe nesimțite farmecul ei carnavalesc; aproape că îl joacă o festă autorului („oamenii fac ce le dictează conștiința și pătesc ce le dictează inconstința”). Ele par nepotrivite ca rostire a Demiurgului și sunt omise din poem — care se vrea, poate, o scuză a perisabilului.

Dacă e adevărat că sentimentul precarității e o placă turnantă a spiritualității noastre, s-ar părea că un element care decida direcția sa de valorificare e buna sau proasta înțelegere cu natura. „Zona mioritică” a folclorului, Eminescu și Noica aveau o bună înțelegere cu natura; lor le este comună o anumită grandoare, o anumită gravitate, pentru ei sunt „largile zări”. Caragiale în schimb, este un citadin¹⁾ tipic: la fel, Creangă are o proastă înțelegere cu natura. Lumea lor este, predilect, lumea oamenilor fără anvergură, a celor care „se descurcă”, lume amestecată, impură, adesea cumsecade, care formează o bună parte a ambianței românești.

Marva trănănească despre care vorbește Mircea Iorgulescu este, cred, o formă de refugiu în posibil, de pasivism, de substituit al actului: este înlocuirea lumii reale cu o lume a vorbelor; este o formă de narcoză — dar nu singura posibilă („Bea, bea, nu te lăsa / Uită că viața e grea” sau, într-o versiune mai adecvată disculției noastre:

„Mița: Voi să beau, voi să beau (ca dentind), căci nu e-n lume altă durere decât durerea ce-o simțese eu...”).

Prin conversație nu se face altă o comunicare, ci o comuniune. Nu există secrete:

— Vorbești ceva secret?

— Aș!

Oamenii care se văd prima dată își fac ușor confidențe: „Mița: Didina.

Pampon: Da, amania mea, că mai scru amor, pentru care mi-am sacrificat cariera de militar...”

Se spun de obicei lucruri plauzibile, în parte deja știute; stereotipia verbală

„mă-nțelegi” de frecvență apariție, sugerând o parțială prestință a ascultătorului, este instrumentul maiotic într-o variantă de mahala a teoriei anamnezei. Acest element al comuniunii, un fel de „pneumă” presocratică, sprijinit și în concret, și în abstract, este indispensabil menținerii vieții (la un nivel acceptabil), dar incapabil să ofere un liant profund. Situația seamănă parcă cu acel joc cu mașinute electrice, în care ai nevoie de celălalt ca să te ciocnești de el; e o ciocnire care face regula jocului, nici constructivă, nici distructivă. Este o lume a devenirii întru devenire. Moartea nu apare degradată, nu e generată de ireponsabilitate, ci se strecoară mai degrabă discret — ca o simplă schimbare de mână. Acolo unde intervine frontal (inspecțiune), există în preajma ei o atitudine mai degrabă de cuminenție decât de panică.

Sint perfect de acord cu afirmația lui Iorgulescu: „Lumea aceasta trăiește în

contra, m-au adus de neamurate ori la disperare. Nu pot însă uita cu totul că în podul casei în care am copilărit se mai găsea spanga pe care străbunul o pune la armă, atunci când făcea rondul cu Garda Cîvică; nici că a lăsat o bună parte din avere Ministerii Cernica. Putem desigur exclama „ce lume, ce lume, ce lume!” și o și facem efectiv, dar nu o putem părăsi — pentru că ne este consubstanțială.

Nevoia de a inventa, de a amăgi sau de a se autoamăgi ține, cred, de primatul posibilului asupra realului și de o anume anxiozitate. O explicație improbabibilă, dar liniștitoare e preferabilă uneia plauzibilă, dar amare. Acest fenomen, prezent astăzi până la exasperare, nu poate fi atribuit integral oportunismului. E practic adesea dezinteresat; a devenit — sau, mai estompat, a fost dintotdeauna — o a doua natură. Nu avem gaze, fiindcă e frig; nu avem unt, fiindcă

I.L. Caragiale în costum de arnăut.

deplină conștiință a lipsei de valoare a persoanei”, dar nu o pot judeca atât de aspru.

Să nu fim nedrepti cu această lume; să nu o blămăm excesiv și să nu dăm valabilitate universală concluziilor desprinse din analiza unui caz limitat. Există, în acest talmeș-balmeș bucurăstean, regătean, românesc, un element al comuniunii — de care aminteam mai sus — pe care, oricât ne-ar exaspera unora, nu putem să nu îl îndrăgim într-o anumită măsură. „Eu țin la Madam Parizoridă, fiindcă și dumneei ține la mine”. În această lume, mereu angosată în spectrul marginalității, mereu neliniștită la gândul că e ceva în neregulă, că n-avem și noi falții noștri, că Europa nu știe de noi, că n-o să ne calificăm la „Mondiale”... găsim totuși o unică nuanță a apartenenței și un unic timbru al lui „a fi acasă”:

„Aria este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere tot din partea unui spirit, care și acolo... în fine... da, în fine... (Oratorul are, probabil, din cauza oboselei spiritului prea încordat, un moment de amesală. Aplauze călduroase îl revivifică (s.m.).

Mai mult decât alina nici Aristotele nu cred că ar fi putut spune... și cine ar căuta să spună mai mult, desigur ar spune moțuri, cu tinărul zevzec, care încerca să-nfunde cu o întrebare năroadă pe Ilustrul filozof, străbunul frașilor noștri macedonenii (s.m.).

(Entuziasm în culme. Toate damele în picioare. Ovațiuni neafirmite. Fanatism)”. N-ăș vrea să las impresia că sint înclinat de adamism, impostură, protecționism, spirit de gașcă, de mimarea actului, de fals, de patriotardism sau de orice aspect al rolului de păcate de care este îmbibat anticolectivismul nostru; din

e lume multă (s-au făcut blocuri); tramvazele merg prost din cauza metroulului. Cele mai sinistre imbecilități circulează printre oameni de condiție normală; oricât de ciudat ar fi, se pare că le creditează.

„Mița: Dar Crăcănel a aflat... Manganfaia știe tot... (ca fiecare dintre noi, căci ce e de știut e banalitatea cea mai crasă, n.m.).

Noe (numele predilect al înșelătorului, vezi și Catavencu, n.m.): Nu a aflat nimic, nu știe.

Mița: A aflat de la Pampon.

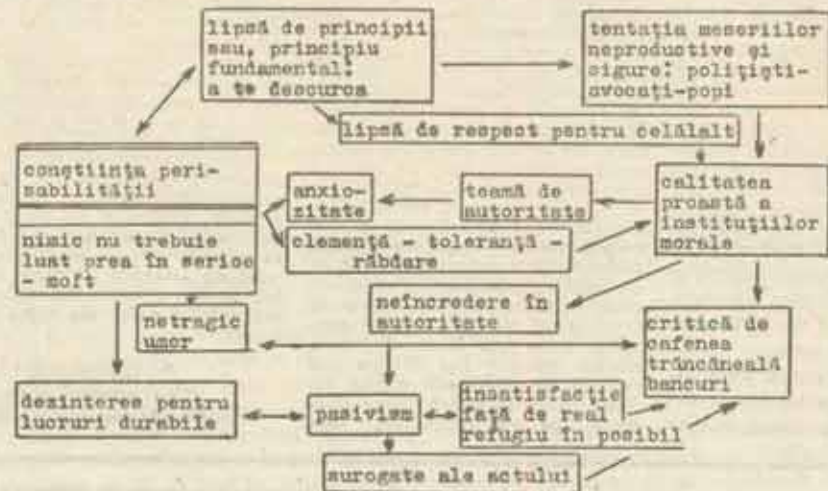
Noe: Nimic!

Didina: Și Pampon știe bine...

Noe: Apoi dacă n-ascuți... Trebuie să vă spun cum i-am liniștit, ca să știți și voi ce să spuneți, cum s-o potrivii...”

Iorgulescu vorbește cu amărăciune despre usurina de a înșela, de a schimba macazul, de a face cu ochiul. Desigur, avem motive suficiente pentru a blama asemenea versatilități. Dar să nu uităm că ele au și un aspect pozitiv — destul de ușor de observat de altfel. Ele reprezintă și o înclinație către subtilitate, care este adesea valorificată literar; chiar la nivelul limbajului comun, printre bancurile de circulație largă, există reușite remarcabile (Epocalipsă, Labelle poezie etc.). Cu speranța de a nu-i indispupe pe Serban Forță, aș aminti aici și horroriole sale.

Plăcerea de a inventa se leagă, poate, de o observație încetată în ridicol, pe care o primum cel mult cu un zîmbet condescendent — „românul e născut poet”. Înclin să cred că este, în această exclamație, mai mult decât stingăcia unei miopii auroare. Această observație se leagă de o altă trăsătură specifică a noastră, frecvent descrisă de Caragiale: „încercarea de a da socoteală de tot” — formă caricaturală a enciclopedismului. Frecvența teoreticienilor de berărie, a frizerilor-poet, a oamenilor care au opinii în toate domeniile (uncori — val! — au și puterea de a lua decizii) este o permanentă (uncori o catastrofă) a lu-

¹⁾ Citadinismul este o trăsătură structurală, intrinsecă, independentă de locul nașterii sau habitatului.

le...

mil noastre. Anton Dumitriu observa că exclamația „Am teoria mea!” e aproape o stereotipie verbală, reflectând o stare de fapt. Noica numea „lăutărism” forma degradată a enciclopedismului; este și ea o proastă cuprindere a generalului, o încercare — caricată — de a suplini absența unei „echipe”.

Una dintre virtuțile eseului lui Iordache este sublinierea legăturii subtile dintre „carmenii ordinii” și „carnavaul”: oamenii ordinii sunt chezașii acestui tip de ordine. Poate este util să ne reamintim puțină matematică: o teoremă celebră afirmă că orice mulțime poate fi înzestrată cu o relație de ordine. Relația de ordine nu corespunde neapărat intuiției comune (ordonarea numerelor după mărime); ea trebuie să satisfacă unor condiții care asigură în esență, existența unei ierarhii care operează peste toată mulțimea: între oricare două, trei... elemente ale mulțimii se poate stabili o ierarhizare; în acest sens, lumea lui Caragiale — și, din păcate, mult mai acut lumea noastră — este o lume a ordinii, a unei ordini păzite cu strânicie și cu efort interesant.

Ordinea și justiția la români constituie — pentru un ochi european — un domeniu liariant. „Tot ce e real e rațional” — spune Hegel, reprezentând o comunitate pentru care necesitatea respectării ordinii este clară. Nu tot ce e real e rațional; mai sunt precarități, neimpliniri, eșecuri — spune Noica. Intrucât în lume este, în mod evident, dezordine — la ce bun strictele, legalismul pedant? Dezordinea nu sperie; e naturală și eternă; neplăcută e doar agravarea ei — care pare totdeauna plauzibilă:

— O să vedeți voi ce-o să scoată!

— Ce!

— Pe dracu o să-l scoată, vai de capul vostru!

— Ce-o să scoată, părinte? Intrebă d. Iancu.

— Ce?... lasă că o să vedeți voi, piriților, ce!

Invocația atît de frecventă „Doamne crește de mai rău”, aproape o stereotipie verbală, e o dovadă a naturalității cu care sunt acceptate dezordinea și abuzul. Poporul nostru are așadar — structural și neacuzabil — o slabă rezistență la dictatură, ceea ce marile ticăloși ai acestui pămînt au intuit dintotdeauna. Mă întristează — pentru că le găsesc nedrepte — acuzele frecvente de genul „suntem niște lasi” (pe altele, mai puțin literare, mă abțin să le citez); nu cred în mod special în lasitatea românească; am luptat bine în război, chiar acolo unde nu aveam ce câștiga. (Aș lega eroismul românesc de zona superioară a „lipsit de respect pentru persoană”, a lui „ce-am avut și ce-am pierdut”, a ceganței de a pierde). În general, se confundă lasitatea cu incapacitatea de a colectiviza — pe care o avem din plin. De aceea, dictatura e mult mai speriată de o cît de slabă tendință de consens decît de o violentă critică individuală.

As nota trei momente astrale ale justiției caragialești: punerea (de) față; scandalul; trasul palmelor.

Intr-o lume în care toți colcoartează, traduc, înșală, posibilitatea confruntării, a tălmăcirii, a demasării produce panică.

— Mă rog, ție, cine e măgarul ăsta, să vrea să-l știu...

— Ti-am spus de la început că nu ti-l știu.

— De ce să nu mi-l spui, dacă zici că mi-estî amic sincer.

— Ca să mă pui de față?... N-am poftă!

Scandalul este o formă de non-act, un substitut al actului prin zgomot, o armă de șoc. Intr-o lume a dezordinii, nu e loc pentru o discuție lămuritoare, eventual acuzatoare, dar coerentă. Statul la cozi ne învață că românilor mediu nu clasifică discuțiile conflictuale după conținutul lor logic sau ideologic, ci după nivelul lor fonetic: ele reprezintă, nediferențiat, forme de „scandal”. Scandalul e modalitatea antiolektivistă frecventă de autoapărare contra micilor agresiuni, dar se aneantizează de obicei atunci cînd intră în scenă autoritatea. De aceea, scandalul făcut la cozi este în general rău văzut, putîndu-l îndosia de reprezentanță autorității (vinzătorul), care se

Bucureștii de altădată

poate inerva și poate opri vinzarea. Scandalul e singura armă accesibilă celor slabi. Crăcănel o practică programatic:

„Jordache: „Ce, ești turbat? Vrei scandal?”

Crăcănel (crud): Da! Vreau scandal... Este, totodată, aproape fatal, arma femeilor, intrucît cealaltă armă, trasul palmelor, nu le este, în general, accesibilă: Mița: „O să fie un scandal... dar un scandal... cum n-a mai fost pînă acum la Universul!”

Trasul palmelor e privilegiul marilor bărbați. Există o legătură necesară între cei puternici — care „trag palme” — și cei slabi, care „fac scandal”: aceștia sunt de regulă incensatori; unii n-ar putea exista fără ceilalți. Pretenția ultimilor nu e o reparatie morală, ci rămîne la nivelul purei curiozități (iarăși un surrogat — un surrogat de reparatie):

„Crăcănel: /.../ Ea, cînd imi trage cineva palme (deci vorbește un incensator cu experiență, n.m.)... eu turbez!... cu dinții îl apuc, nu-l las nici mort pînă nu-mi spune pentru ce?... pentru ce mi le-a tras? să știu și eu; pentru ce?... Trebuie să-mi spuie mîșelul nunaidec!”

Tot de domeniul insatisfacției cognitive ține și necazul altui incensator:

„Nu mai înțeleg nimic, ni onoare (s.m.) mîi zice Edgar și lese și el!”

Netemporarea umorilor (ceea ce corespunde adesea, în zilele noastre, încrîvării) este înfrîntă la tot pasul; uneori s-ar părea că depășește pur și simplu puterea eroilor în cauză:

„Pampon (cu lărie): Nu mai plînge, nu gade frumos, un volîntr ca d-ta...”

Crăcănel: Dacă nu pot să mă stăpînesc mi-e naturelul simțitor...”

Alteori e asumată cu mîndrie, ca o marcă a personalității, cu un blazon de mahala:

— Lăstere!

— Așa sint eu, galant, cocoană! Cînd am chef, sparg; sparg, cocoană, cînd am chef, farfurii de cite zece mii de franci una! sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului!”

„Uite pâr! Crezi că și-l face cu fierul? As! natur... s-o vezi dimineață cum drăculește, că nu și-l poate descurca... e lucru mare!”

Scandalul și trasul palmelor sunt fațete ale unui păcat major al nostru: proasta canalizare a agresivității, care ține de proasta orientare pe spații largi. (Comertul merge prost din cauza vinzătorilor, deci trebuie luați din scurt vinzătorii). E o consecință a usurinței de a amăgi sau autoamăgi, de care vorbeam mai sus? E, poate, expresia unei oboseli edincă, parcă înăscute, a unei lumi căreia îi repugnă acțiunea? În lumea lui Caragiale, activitatea e în mare parte ridicarea de la o masă pentru a te așeza la alta:

„Jordache venind din dreapta): dacă poftiți masa e gata.

Calindatul: Masa? Care va să zică (lui Nae) ne-ncurcăm iar? (în acel moment era ora 3 dimineață! n.m.)

Nae: Cu plăcere, neică.

Pampon: Aida la masă.

Crăcănel: Aida! (Toti su pornit spre dreapta /.../)

Această lume, ostentivă fără să fi făcut mai nimic, pare că-și poartă o obo-

scenă anocentrală. Să ne amintim de straniu mit cosmogonic românesc (comentat de Eliade), în care însuși Dumnezeu este oboșit — fără nici un motiv previzibil, oricît de antropomorf l-am concepe — și trebuie să se culce. Nici Dumnezeu lui Caragiale nu este foarte diferit de cel al mitului popular! El nu are prea mult din măreția veterotestamentară; în relația cu Achiuță, „autoritatea” sa e o simplă convenție:

— Cum au să fie prosti, bre! dacă l-am făcut eu întocmai după chipul și asemănarea mea? ai?

— I-ai făcut după chip, dar i-ai greșit la cap, să nu fie cu supărare sfîrșit-tale.

— Taci și piei, pesimistule! zise Dumnezeu foarte aspru, să nu mă necăjească!

Însăși omnipotența divină este valorificată într-o manieră neașteptată:

— Care istorie, bre? întrebă Dumnezeu, încruntat, făcîndu-se că nu ține minte — ori, mai știu și eu, poate că și uitase, că la Dumnezeu, ce nu se poate?

Să amintim în trecăt strania asemănare dintre discursul lui Achiuță și cel al lui Pristanda; a se compara:

„Da unde-mi fac eu voacul, stăpîne? la el și cu el; ziu și noaptea nelipsit, nici în somn nu-l las...”

— „eu, la datorie, coana Fănică, zi și noapte la datorie...”

În legătură cu „chestiunea ordinii românești”. As mai remarcă o anumită seducție — temperată prin umor — pe care a exercitat-o asupra noastră modelul german — tinînd, cred, de o fascinație a contrariilor. Încă înainte de 1800, grupări de boieri progresiști intenționau să încredințeze guvernarea unui principe german — cu unica modalitate de a intra în ordine. Ideea principelui străin a avut o popularitate reală în secolul trecut — de aceea s-a și materializat atît de ușor. Caragiale însuși, exasperat de atmosfera Bucureștilor, s-a refugiat la Berlin, unde nu se gîndea — ca mai toată diaspora românească — decât la cum s-ar putea întoarce înanoi (din feririe, el o putea face oricînd). În opera sa, apare din cînd în cînd — totdeauna cu o încreștură subtilă — cite un neamt. Intelectualii tinerii lui Caragiale se înfrîneau „la cafeneaua Brofft — singura rimă posibilă la moft” (IV, p. 32). Uimirea neamtului la modul românesc de a reacționa la nedreptate a făcut obiectul unei pagini antologice — din păcate aproape uitată astăzi; apelul de a înălța un monument lui Hübner (IV, p. 452?)

Ar fi interesant de dezvoltat subiectul „munca în lumea lui Caragiale”; cine muncește; cu ce motivație; cu ce stare de spirit; cu ce eficiență socială. Concluziile n-ar fi, desigur, cele mai tonice — nu numai pentru că este vizată predilect zona de umbră a lumii noastre, Caragiale însuși a făcut o analiză profundă a acestei teme, în contextul mai larg al societății românești din vechiul regat („1907”). Intrucît antiolektivismul incurajează impostura și descurajează inițiativele de bună calitate, munca are la noi o eficiență scăzută. Paradoxal, prosperitatea românului este înveră de-

pendentă de bogăția zonei pe care o locuiește: muntenii a fost dintotdeauna mai înstărit decît omul de la cîmpie. Prosperitatea este deci posibilă acolo unde prezenta (controlul) colectivității este mai redus. Un paradox similar operează în știință: elevii noștri — și olimpiadele internaționale, dar fizica românească este ultima din Europa. Acolo unde individualitatea nu e stînică (e-levele care lucrează singur sau într-un cerc restrîns), rezultatele pot fi excepționale: prezenta colectivității (facultate, institut, întreprindere) catastrofează. Desi nu avem o demonie a hîrniciei, nici lumea nu mi se pare o acuză corectă; nu cred că Morometii munceau mai puțin decît omologii lor olandezi (de exemplu). E vorba, mai degrabă de „proasta orientare pe spații largi”. Ca dovadă românil din Occident sînt harnici, „bine văzuți”, eficienți.

Mă voi referi acum la arma nucleară a antiolektivismului: scrisoarea anonimă. Atunci cînd nu se mai poate face nimic cu mijloacele obișnuite — cîrbortării, însușării „politice” — duhul antiolektivist exasperat la constatarea pericolului unei auzgări iminente, intervine cu maximă furie. Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societății românești. (IV 65) Ea are acest unic scop: dinamitarea colectivizării. Din acest punct de vedere ea este, într-adevăr — dacă nu binevoitoare — măcar dezinteresată.

„Un cersător schilod și orb stă la o rășoană, trăind din resturile ce i se acordă de la bucatăria unei case vecine.

Are acel schilod nenorocit, poate avea oare un cerc în care să-și exercite și el protecțiunea?

Da, poate avea.

Alături de el s-a lînt un ciine blefirat, care astență hrana s-a de la pomana lui, resturile din resturi.

Orbul primește o scrisoare anonimă și mă roagă să i-o citesc:

„Nenorocitul! javra pe care o protejezi, rupîndu-ți de la gură bucatăria pentru ea nu știi cîte bucatărie îți fură din strachină cîtă vreme îți faci cruce și zici bogdaproste!

Un binevoitor care te compătîmeste...”

Nu-mi fac iluzii speciale în legătură cu interesul pe care l-ar putea trezi comentariile mele; în particular, mi se pare improbabil să pot surprinde corect trăsăturile unei colectivități dacă nu ai și o bună cunoaștere a altora. Mai mult — teoria mea mi displace profund: tare aș vrea să nu fim antiolektivisti; tare aș vrea să nu am dreptate. Mesajul pe care as ține totuși să îl transmit este mai degrabă de natură metodologică: un mare creator, un mare spirit reprezentativ pentru o cultură trebuie, cred, privit prin prisma legăturilor sale profunde cu acea zonă culturală. Această teribilă platitudine este adesea scăpată din vedere.

decembrie 1988

Fragmente dintr-un studiu de VICTOR BĂRSAN

?) Citările se referă la ediția Zaritopol — Cioculescu.

...spre noi înșine

ESEU ASUPRA DOXOCRAȚIEI

ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ

Acum patru ani, într-un dialog cu revista „Le Débat”, socialistul francez Jacques Julliard scria: „Nu fac decât să constat că trecem progresiv de la guvernarea poporului așa cum a visat-o Rousseau și chiar a III-a Republică sub formă diferită, pe scurt de la democrație, la o guvernare a opiniei, adică la o doxocrație”. Și, câteva rânduri mai jos: „Noutatea politică este că de pe acum guvernele țărilor occidentale trebuie să guverneze permanent față în față cu opinia. În războaiele coloniale, marele învingător n-a fost nici democrația, nici justiția, nici poporul înarmat-care-nu-e-niciodată-înving, ci presiunea opiniei publice asupra guvernelor”.

Termenul lansat de autorul cărții Greșala lui Rousseau, „Eseu asupra consecințelor istorice ale ideii de suveranitate populară” (Seuil, 1985) n-a intrat în „jargonul” oamenilor politici; dar situația politică descrisă prin el este fără îndoială una reală. Mi se pare interesant de observat practic în ce măsură doxocrația, pe care autorul o socotește ca urmând, cronologic, democrației, poate fi o soluție politică pentru o țară care, ca România astăzi, se află la începutul restaurării democrației. Teoretic întrebarea se prezintă astfel: este oare o democrație reală, de bogată experiență, condiția indispensabilă a doxocrației, — sau invers?

În perspectiva apropiatelor alegeri, opinia publică românească este cuprinsă astăzi de o febră aparte: aceea de a avea cât mai repede un guvern legitim și definitiv care să știe în numele cui și în numele a ce anume guvernează. Evident, alegerile din 20 mai nu vor putea să răspundă acestei nerăbdări, deoarece — în afară de președintele țării — ceea ce vom alege la data menționată mai sus va fi o Adunare constituțională, adică un parlament al cărui rol exclusiv va fi acela de a elabora o nouă constituție. Pentru ca febra electorală să se stingă cu adevărat vor fi necesare alte alegeri, peste un timp ce urmează a fi stabilite.

Scrutinel din 20 mai se va oferi totuși prilejul de a ne da seama, încă de pe acum, de conduita forumului suprem al națiunii. În chiar procesul elaborării noului legi fundamentale poporul va simți arta conducerii civice ca o artă a reacțiilor imediate la circumstanțe și solicitări venind din sinea maselor. Este limpede că rolul Constituantei nu va fi numai acela — firesc pentru orice conducere guvernamentală — de a se face ascultată, adică de a obține supunerea cetățenilor, ci și acela de a veni în întâmpinarea acestora, elaborând o lege care să le satisfacă exigențele. Mai mult chiar: care să asigure spațiul legal al unor noi exigențe de tip democratic. Aceasta înseamnă că, mai mult decât oricare altă relație de conducere, opinia publică va fi mereu chemată — în perioada dintre 20 mai și data viitoarelor alegeri — să îndeplinească un dublu rol: mai întâi, să-și facă cunoscute exigențele proprii în ce privește idealurile sale democratice; și, apoi, să controleze — as zice: din mers — în ce măsură aceste exigențe ale sale se concretizează legislativ cu fiecare nou articol pus în discuție al legii fundamentale. Practic vorbind, este de așteptat ca această perioadă de timp să fie un permanent referendun, o continuă consultare a opiniei publice, opinie care — în forme și manifestări diverse — și-ar asuma un exercițiu de veritabilă instanță civică.

Un guvern legitim dă examen în fața poporului care l-a ales prin modul cum reacționează, într-un context dat, la o împrejurare neprevăzută: de pildă, decizia la care ajunge în cazul luării de ostaclă de către un comandou terorist; ea să nu mai dau alt exemplu, major, acela al problemei păcii sau războiului. Constituantei, care nu este expresie a puterii executive, îi rămâne totuși — cred eu — un rol similar: ea trebuie să decidă, într-un termen relativ scurt, asupra formei statale și asupra organelor conducătoare. Personal, îndrăznesc să susțin că în primăvara acestui an problema economică a țării noastre — ale cărei jaloane se vor pune odată cu formularea unei noi constituții — poate să aibă o importanță la fel de mare ca și declararea unui război.

Problema aceasta — propusă ca o alternativă: reforme treptate în cadrul vechiului sistem planificat și centralizat sau trecerea radicală la o economie liberă, de piață? — nu va putea să fie realizată de către un organism politic compozit, neomogen și fără împuternicire legală — așa cum se prezintă acum C.P.U.N., organism provizoriu, obședat de viitoare alegeri. Se poate amâna rezolvarea acestei probleme economice pînă după alegeri? Poate că este momentul să ne gândim la doxocrație, — la această forță latentă ce zace în opinia cetățenească, și care se actualizează cu fiecare consultare a ei, ca la un complement necesar al democrației noastre incipiente, atît de tulburată și de sovăitoare. Este oare atît de greu să ne amintim că, în cazul războiului purtat de Americani în Vietnam, ca și al celui dus de Francoizi în Algeria, factorul decisiv n-a aparținut guvernelor respective, ci opiniei publice. Doxocrația s-a dovedit un element de bază, un vector în cîmpul magnetic al politicii contemporane, oricît de capricios s-ar manifesta opinia cetățenilor unui stat, și oricît de precare ar fi încă metodele prin care se poate capta manifestarea ei.

Mi s-ar putea obiecta că tocmai pentru democrația noastră care se află abia în fază consultativă opinia publică nu poate să dea decii rezultate derutante. De ce? Pentru că — am mai scris despre acest lucru — conștiința cetățeanului român de astăzi este încă viciată de reziduurile unei mentalități inconștente de tip comunist, puternic „hrănită” de ideologia de stînga în cele patru decenii de dictatură. La rîndul ei, opinia liberă a cetățeanului nostru de azi trebuie să suporte încă presiunea vechii postume a dictaturii, pe care continuă s-o exercite o nomenclatură mascată, care se cramponează de putere, pentru a nu-și pierde privilegiile. Se mai îndoiește cineva azi că oamenii politici de la noi sunt preocupați acum de un singur lucru: obținerea unui cit mai categoric monopol electoral? Acești lideri de partide n-au deloc de gînd să se transforme în simpli „dascăli de opinie”.

Bineînțeles, ne putem întreba dacă practica doxocrației — adică acceptarea rolului decisiv al opiniei cetățenești în treburile publice — nu face din arta de a guverna o îndeletnicire încapută pe mîna unor amatori? Care democrația nu are nevoie de profesioniști și acestor treburi? Poate că are... Dar termenul de „politician de profesie” mi este la fel de suspect ca și noregretata noțiune de „revoluționar de profesie”, aceea care voia să facă din „activist” un prototip al „omului nou”. După părerea mea, doxocrația rămîne, deocamdată la noi, în sarcina unor grupări non-politice, dedicate

dialogului social, dispuse să purceadă la curățirea terenului conștiinței politice de toate mîturile și interdicțiile moștenite de la dictatură, să elucideze pentru noile generații — lipsite de cultură politică — concepțiile de bază ale vieții în societate, să aplice falsele conflicte între diversele categorii de cetățeni, să lupte pentru instaurarea unui climat favorabil disputei între opinii diverse care se confruntă dar nu se distrug: un teren în care ar fi necesar să se exercite o singură forță: — forța de convingere a argumentelor pașnice, armele civilizate ale persuasiunii. Respectul părerii adversarului este prima axiomă a doxocrației.

Cine își dă osteneala să pătrundă psihologia cetățeanului activ, pasionat de politică, de azi, își dă seama că necontenita sa agitație izvorăște și dintr-un nemăsurat sentiment de frustrare: din impresia că participarea sa la treburile obștăști este nelucomentată, pierdută printre cele ale contemporanilor săi, trecută cu vederea și, mai ales, umbră mereu de apariția în primul plan al scenei politice a reprezentanților poporului, pe care el însuși l-a ales. Acești reprezentanți se întorc în țară și putere. „Noi nu putem să ne bucurăm de libertatea celor vechi, care se compunea din participarea activă și constanță la puterea colectivă. Libertatea noastră de azi este obligată să se compună din bucuriile pasnice ale independenței individuale. Participarea fiecărui, în anticîmpitate, la suveranitatea națională nu era deloc, ca în zilele noastre, o supozitie abstractă. Voința fiecăruia avea o influență reală; exercițiul acestei voințe era o plăcere vie și repetată. În consecință, cei vechi erau dispuși să facă multe sacrificii pentru păstrarea drepturilor politice și pentru păstrarea participării lor în administrația Statului. Fiecare simțea cu mîndrie tot ce valora votul său, gîsea, în această constință și importanța personală, o bogată despăgubire. Această despăgubire nu mai există azi pentru noi. Pierdut în multime, individul nu deslușește aproape niciodată influența pe care o exercită. Niciodată voința lui nu lasă urme asupra ansamblului, nimic nu vedește în ochii lui cooperarea sa. Scopul celor vechi era împărțirea puterii sociale între toți cetățenii aceleiași patrii; lată ce numeau ei libertate. Scopul celor moderni este asigurarea bucuriilor private; iar ei numesc libertate garanțiile acordate de către instituții acestor bucurii”. Am citat din vestitul eseu al lui Benjamin Constant „Despre libertatea celor vechi comparată cu aceea a celor moderni”.

În planul concret al vieții social-politice, doxocrația este chemată să pregătească condițiile unui acord între cetă-

țeni, ori de cîte ori poporul ar urma să fie consultat. Exprimarea opiniei publice n-ar trebui să se limiteze, după modelul clasic, la problema schimbării termenelor fixe a oamenilor (sau partidelor) care guvernează, ci la problema — ridicată ori de cîte ori e nevoie — aplicării programului partidului care se află la putere. Consultarea opiniei publice prin sondaje și procedee de tip referendă ar permite cetățenilor nu să pună în discuție ultima majoritate electorală, ca să redefiniască diverse obiective social-politice, în funcție de un nou context sau în funcție de rezultatele obținute. O democrație începe să alunosească spre autocrație în momentul în care actele sale de guvernămînt devin expresie a liberului arbitru, scapă de sub controlul cetățenesc: atunci există riscul ca ele să se glosească de orice conținut real, să ajungă simple acte declarative. Legea însăși, după cum s-a constatat în dictatură, a devenit o literă moartă: comunismul era un sistem ierarhic care practica privilegiile, sistem în care primii care calcau în picioare o lege sunt chiar legiuitorii.

Doxocrația tinde să nu permită unei societăți să se diferențieze în privilegiați și persecutați. Jacques Julliard preciza: „Partizanii unei democrații directe sau semi-directe au admis întotdeauna și chiar au cerut să existe administratorii competenți. Eu am constatat doar tendința de profesionalizare crescîndă a mediului politic și efectele ei nefaste. Problema pe care am pus-o era aceea a izolării acestui mediu, a constituirii lui într-o castă separată, uneori insuportabilă cetățenilor. În orice caz democrației și politice vorbind anti-productivă. Plecînd de aici, problema care se pune și pe care voi continua s-o pun, este aceea de a ști ce o de făcut pentru ca acest mediu să fie un mediu frîgat de societatea însăși și nu pur și simplu un grup de oameni care, periodic, se preocupă să obțină cel mai mare număr de voturi, pentru a fi confirmați în funcțiile lor”.

Aceste rînduri mi se par de o mare actualitate. Opinia publică conține în ea singurul corectiv al vieții sale politice. O conștiință civică luminată trebuie să se manifeste în așa fel ca „oamenii politici să rămîna mereu în urma corpului electoral”; o conștiință care se ghidează mereu după ceea ce se constată că s-a realizat, nu după ceea ce i s-a promis într-o platformă electorală. E unicul mijloc de artă de a guverna să nu mai fie — cum se spune — o artă a înșelăciunii. Doxocrația este, la urma urmelor, forma novinovată și perfect responsabilă a jocului serios și democratic; îngrădirea parturilor politice în limitele rațiunii și ale bunului simț — lată funcția ei salutară.

PIAȚA ÎN STALINISM

PAVEL CĂMPEANU

Revoluția din decembrie nu a înlăturat caracterul stalinist al raporturilor sociale și economice care domina societatea noastră. Atîta vreme cît acest caracter rămîne preponderent, strădania noastră de a instaura o democrație politică este contrară de persistența acestor raporturi întemeiate pe constrîngere și deci antidemocratice prin însăși esența lor. O condiție pentru înlăturarea acestor raporturi este cît mai deplină înțelegere. Elaborate sau improvizate, speranțele celor mai mulți dintre noi se îndreaptă către virtuțile pieții. Totuși, spre deosebire de „comunismul de război” care l-a precedat, stalinismul reprezintă o formulă de anti-capitalism de unde piața nu este cu totul exclusă. Distribuția bunurilor de consum, de pildă, are loc cel puțin aparent pe calea unor relații de piață — acte de vânzare-cumpărare realizate prin mijlocirea banilor. Îndărătul fiecăruia dintre aceste acte participare aparent economică, se ascunde însă un act general de constrîngere extra-economică, operînd asupra a doi parametri cardinali: cantitatea disponibilă a bunurilor care fac obiectul actului de vânzare-cumpărare și prețul lor.

Stalinismul păstrează piața pentru a o mistifica. Substanța piaței este o mistificare. Substanța este o mistificare și o reprezentare a convergenței unor mecanisme economice în purtători și dînzatori ai constrîngerii extra-economice. Nefînd economist, mă rezam să discut această mis-

tificare dintr-un punct de vedere sociologic.

Ca organizație socio-economică specifică, stalinismul își manifestă intoleranța față de capitalism ca intoleranță față de piață. La baza acestui comportament se află confuzia între un ansamblu de mecanisme economice și un mod de producție, două categorii a căror distincție era subliniată printre alții de Aurelian Crăițu în recentul său articol din „Cuvîntul”. Într-adevăr, nu există capitalism fără piață, dar formarea și funcționarea pieții au depășit cu milenii apariția capitalismului. Rolul hotărîtor în formarea pieții nu îl are prin urmare emergența capitalismului, ci dezvoltarea diviziunii sociale a muncii, pîrlind în sine germele unei noi condiții sociale: cea de producător autonom.

În măsura în care și-au creat un spațiu de acțiune în interiorul societăților pre-capitaliste, relațiile de piață nu au putut deveni fundamentale, ele s-au adîncat pur și simplu relațiilor pre-existente care și-au păstrat înfișetatea. Datorită caracterului prematur al anticapitalismului său, stalinismul se bizuie în ultimă instanță pe acest model pre-capitalist, el este un anti-capitalism de tip pre-capitalist. El procedează la o asimilare distorsivă a pieții care nu rezultă din vreo elaborare teoretică, dar care posedă o logică existențială subiacentă, reducibilă la câteva propoziții:

1. În epoca industrială relațiile de piață generează în mod ineluctabil capital.

2. În Rusia post-revoluționară, resurrecția capitalismului ar conduce inevitabil la restaurarea capitalismului.

3. Orice încercare de a transforma piața reziduală într-o piață reală ar avea consecințe fatale pentru anti-capitalismul prematur.

4. Nici înaintea revoluției nici în perioada NEP-ului (Noua Politică Economică prin care Lenin reinstituie, sub presiunea țărănilor, o piață strict controlată), deci în nici una dintre aceste perioade existența pieții nu a reușit să declanșeze industrializarea, performanță istorică realizată de stalinism cu ajutorul pieții mistificate.

Supusa probelor de-a lungul a șase decenii, această logică a fost sever invalidată de istorie. Pentru stalinismul în ascensiune piața apărea ca o amenințare la adresa anti-capitalismului prematur și ca un obstacol în calea industrializării anti-capitaliste; pentru neo-stalinismul contemporan piața apare ca un mecanism regulator considerabil mai eficient decât regulatorul global centralizat instituit de stalinism în perioada industrializării.

Adoptată inițial de un anti-capitalism care, în virtutea unicității sale, se socotea ideal, această respingere se referă la o piață la rîndul său ideală, pe care istoria nu a zămislit-o niciodată, dar pe care, în diverse momente, diversi autori au încercat să o reprezinte. Iată de pildă reprezentarea oferită de Polanyi: „O economie de piață este un sistem economic

Depindeau ideologic de aceeași Secție Specială

Intr-o primă expunere, o sumară prezentare a „organelor de reprimare” ale Statului, Securitatea, Militia, Procuratura și

Justiția, privite ca un tot alcătuit din instituții alt de diferite ca structură, organizare, funcționare și atribuții este neapărat necesară pentru înțelegerea mai exactă și mai completă a rolului lor, așa cum a fost stabilit în viziunea dictaturii comuniste. Analiza atentă a acestui tot permite observarea unor trăsături comune, prima fiind aceea că toate sînt subordonate ideologic principiilor specifice sistemului comunist, respectiv secției speciale din „aparatură” fostului C.C. al P.C.R. Cea de-a doua, rezultînd din prima, este aceea că toate au ca scop principal apărarea — în interiorul țării — a aceluiași sistem. A treia trăsătură constă în aceea că fiecare le revine obligația depistării și reprimării oricărei opoziții prin forme și metode totuși diferite. A patra rezidă în faptul că și Securitatea și Militia și Procuratura își sintetizează „munca” în ceea ce numim obișnuit activitatea Justiției, înțelegînd prin Justiție totalitatea instanțelor judecătorești de toate gradele și nicidecum Ministerul Justiției. A cincea trăsătură este că niciuna din aceste patru instituții nu ține sub observație raporturile civile dintre cetățeni sau dintre cetățeni și întreprinderi ori instituții, decît în măsura în care ar putea afecta interesele sistemului. A șasea constă în aceea că desi ultimele trei nu au — prin lege — obligațiile Securității, totuși fiecare din ele trebuie să-i semna-

leze toate datele, documentele, informațiile etc., ce prin natura și conținutul lor ar putea periclita „securitatea Statului”, adică — mai precis — „sistemul comunist”. Trebuie spus că și Securitatea — fie ca Minister sau Consiliu distincte, fie ca Departament separat în cadrul Ministerului de Interne — și Militia, ca instituție distinctă în Ministerul de Interne, ca și Ministerul Justiției erau toate subordonate Consiliului de Miniștri, organ central al administrației de Stat. Subordonarea era totuși formală. Procuratura și Tribunalul Suprem erau subordonate organelor centrale ale puterii de Stat, respectiv Marii Adunări Naționale și Consiliului de Stat în intervalul dintre sesiuni. Tot formal, în fapt, dispozițiile date pleacă de la conducătorul partidului și statului, fie direct fie prin intermediul secretarului C.C. al P.C.R. care răspundea de aceste instituții (Ion Coman, membru și al comitetului politic executiv). Este de menționat și „particularitatea” că desi toate cele patru instituții depindeau ideologic de aceeași secție specială din C.C., totuși — sub aspectul salarizării — numai Securitatea și Militia erau în evidența unui birou ad-hoc din cadrul Ministerului Muncii, în timp ce Procuratura și Justiția (cu excepția magistraturii militare) erau incluse în oala mare și comună a tuturor celorlalte ramuri de activi-

tate economico-sociale. De altfel, cine a citit legea nr. 57/1974 a putut constata cu ușurință că din ea nu rezultă nici un fel de date concrete cu privire la salarizarea securiștilor și milițienilor. Nu trebuie omis nici faptul că aceiași tăcere plutea și în legătură cu salarizarea virfurilor ierarhiei organelor puterii și administrației de stat, tăcere ce se păstrează și azi. În legătură cu acest subiect propun — în consens sper — cu majoritatea cetățenilor țării, să se dea publicității — sub formă de grafic: ● ce „retribuție” (incluzînd și indemnizațiile de conducere și cele de grad — pentru militari) aveau lunar în 1969 — de exemplu — titularii următoarelor funcții: ministrul de Interne, șeful departamentului Securității Statului, procurorul general, președintele Tribunalului Suprem și ministrul de Justiție. Idem — la nivelul județului Constanța pentru luna Iulie 1969 — tot de exemplu — pentru: șeful Securității, șeful Militiei, procurorul șef, președintele tribunalului civil și președintele tribunalului militar de mare unitate. ★ Expunerile ce vor urma vor trata — separat — fiecare din cele patru instituții. IOAN MĂRCULESCU

Prin ecologia umană, la cîteva valori politice

GABRIEL ANDREESCU

Apariția și dezvoltarea mișcărilor ecologice exprimă o necesitate, un feedback asupra proceselor socio-economice cu efecte negative. Reparatiile la care omul era dator față de propriul său mediu, implicînd acțiuni globale și în coordonate presupun un anume gen de autoritate colectivă. De aceea poate grupurile ecologice din Occident s-au reclamat, de cele mai multe ori, la o filozofie de vînga. Ca și cum experiența din țările lumii a treia cu autoritarismul lor primitiv și a celor comuniste nu ar fi avut nici o semnificație. Intr-adevăr, fie că este vorba de Nigeria ori de U.R.S.S., de Egipt sau de România, ar fi de observat — sub aceste regimuri care dau prioritate statului în fața individului — o degradare generală, asociînd degradarea socială cu degradarea mediului. Imaginea degradării a intrat în conștiința opiniei publice prin repetarea fotografiilor și filmelor de cosmar: copii înfometați din Biafra, Etiopia și Bangladesh, prăvăliile prădate din Brazilia, caravanele refugiaților ecologici care trec frontierele africane. Dar trebuie adăugate și informațiile pe care în sfîrșit le avem despre extraordinara presiune asupra mediului din societățile cu economie planificată. Lumea autoritarismelor s-a aflat sub semnul deteriorării grave a relațiilor dintre om și natură: de la înrăutățirea progresivă (în Europa de Est) pînă la alarmă ecologică (Africa, America de Sud).

Interacția omului cu natura are o proprietate care, fără a fi absolut originală, nu atinge în nici un alt caz o asemenea importanță: se realizează prin intermediul colectivității. Ca urmare, echilibrul omului — în mediul său extins — este condiționat de factorii specifici: factorii de echilibru dintre om și propria sa comunitate. Și conexiunile inverse urmează a aceste trasee complicate și neconvenționale: presiunile naturii afectează omul și indirect, ca presiuni asupra ordinii sociale. În acest sens și nu numai în sensul problemelor de conservare, existența umană constituie obiectul unei științe ireductibile, ecologia umană.

Principii și valori politice

Intr-un număr de țări din lumea a III-a și în țările comuniste, cit de deosebite au fost ele, putem recunoaște cîteva procese comune: 1) politica economică autoritară, cu tendința de a folosi energiile naționale pentru proiecte megalomane, neadaptate condițiilor locale; 2) deciziile dominate de conjunctură, de prezent și în revers: indiferența față de re-

nurse, insensibilitatea la motivațiile ecologice; 3) fenomenele de corupție, de dominație politică severă care produc mari suferințe sociale, ating într-un mod insuportabil demnitățile umane și reduc capacitatea societății de a se echilibra ori de a progresa. Astfel de situații pot fi explicate drept încălcări ale unor principii de ecologie umană cu semnificație politică directă. Un prim principiu va fi exprimat în modul următor:

P 1: Echilibrul global trebuie condiționat de atingerea echilibrelor locale.

Proiectele gigantice, mișcările de populație, schimbările radicale și extinse ale activităților populației, monopolizarea decizională — principalele strategii ale regimurilor autoritare — încălcă regula de mai sus. Presupun o schimbare importantă a sistemului social, în ideea atingerii unor noi stări de echilibru global după perturbări puternice la microscară. Dar o astfel de evoluție, spre o funcționare globală superioară, după distrugerea conformațiilor locale, este puțin probabilă. Un motiv: dinamica sistemului om-colectivitate-mediul este alt de complexă, încît scapă unei planificări sociale autoritare.

Modelarea și orientarea microsfîrîrilor spre direcția scontată sfidează capacitatea noastră de prognoză datorită numărului mare de componente și efectelor relațiilor (neliniare) dintre ele.

Un alt motiv al eșecului ordinii autoritare are în vedere relația dintre echilibrul local și echilibrul global. Proiectele dictatoriale, supradimensionate, tind să reducă numărul subsistemelor importante ale sistemului social. Interacția dintre aceste subsisteme ar urma să asigure stările de stabilitate preconizate. Dar problemele de stabilizare devin mai delicate în cazurile de instabilitate, mai numeroase, atunci cînd se trece de la un ansamblu cu mai multe componente — ansamblu statistic — la unul cu mai puține.

Pentru societățile anistorice — colectivitățile primitive ori civilizațiile esențial conservatoare — importanța echilibrului local este o proprietate oarecum tautologică. Proprietatea devine cu adevărat interesantă pentru societățile moderne, aflate în evoluție rapidă dar nedistructivă. Ceea ce este posibil dacă schimbările sînt urmate de o continuă revenire la stabilitatea de microscară. Mecanismul social care permite atingerea stabilității în condiții care evoluează are un nume binecunoscut: libera inițiativă. Această valoare politică își dezvăluie în contextul interpretării, profunda ei semnificație funcțională: de proces dinamic care dă prioritate transformărilor locale în raport cu transformările globale. Intr-adevăr, libera inițiativă definește: 1) un factor aleator; 2) un mecanism de selecție; 3) un proces de integrare. Factorul aleator (elementul propriu-zis dinamic) este socializat prin selecție. Procesul de integrare limitează efectele liberei inițiativă la scara cu care este compatibilă; ca urmare condiționează scara la care se atinge echilibrul.

Ca și în alte cazuri, faptul politic — ca manifestare a unor interese de grup — sau etic — preocupat de individualitate — corespunde unor proprietăți structurale abstracte. În cazul acesta, cu rol considerabil pentru fiabilitatea sistemului social, libera inițiativă se confirmă drept mecanism esențial, un criteriu al calității ecologice — în sensul ecologiei umane — a unei societăți în evoluție. Ideologiile

care resping astăzi libera inițiativă pot avea în vedere înalta ordine a unor civilizații umane pentru care nici măcar conceptul nu exista. Dar orice exemplu valabil regăsește o societate imobilă. Pentru societățile în schimbare rapidă, libera inițiativă este indispensabilă: altfel această schimbare are efecte distructive.

Rolul principiului anterior nu trebuie totuși absolutizat. Mai precis, nu este suficient pentru reglarea unui macrosistem. Dacă ar fi răspuns numai intereselor locale, familia chineză și-ar fi păstrat rata tradițională a natalității, ducînd la un colaps demografic. Marea criză a Sahelului este datorată, în primul rînd, păsunatului în exces, faptului că păstorii urmează numai solicitările de moment. Sînt astfel de exemple care dovedesc că o colectivitate trebuie să dezvolte, complementar, mijloace de reajustare în funcție de tendințele globale observate. Mediul suprasolicitat de astăzi nu-și mai poate păstra echilibrul sub agresiunile aleatoare ale colectivităților umane. Valorizarea localului cere, în replică, valorizarea ansamblului. Al doilea principiu de ecologie umană are în vedere una dintre condițiile acestei a doua valorizări:

P 2: O societate în evoluție trebuie să-și asigure un înalt nivel de integrare.

Acest principiu al înaltei integrări pare un truism. Din păcate el trebuie apărat de interpretările superficiale sau pur și simplu tendențioase care îl submincăză. Valoarea principiului este dependentă de conținutul pe care îl dăm ideii de integrare. Ideologia liberală a privit deseori cu suspiciune tema integrării sociale, ca pe o amenințare a libertății individuale. Temere gratuită dacă descoperim în noțiune sensul ei informațional și participativ. La rîndul lor ideologiile totalitare au folosit conceptul integrării drept argument al intruziunii puterii în toate compartimentele vieții sociale — argument abuziv.

Integrarea macrosocială cere o intensă circulație a informației, în toate planurile și cu cit mai puține perturbări pe canalele de comunicație. Pentru asta puterea trebuie diseminată în întreaga colectivitate. În caz contrar, al monopolizării puterii, sînt blocate circulele inverse și orizontale care asigură simetria comunicării între grupurile și organizațiile unei colectivități. Rezultatul: cunoșcerea sărăcire cantitativă și calitativă a cunoștințelor vehiculate în regimurile autoritare.

Fluxurile informaționale sînt amplificate de o a doua strategie anti-totalitară: variabilitatea socială. Creșterea variabilității sociale corespunde mării suprafeței de contact dintre conștiința socială și realitate. Grupurile specializate pot fi înțelese ca un gen de „ferestre active” — asemeni ferestrelor spectrale ale unui aparat de fotografiat — deschise spre mediul extern (în practica tehnologică) ori intern (reflexia socio-culturală). Este uimitor, de aceea, rezistența în timp a ideologiei omogenizării, ca teorie și strategie a coeziunii sociale. Reducerea artificială, opresivă a diferențelor dintre grupuri, împreună cu încălcarea competențelor și drepturilor specifice, a dus la o dramatică pierdere a experienței colectivităților.

Observații asemănătoare pot pune în legătură condițiile participării sociale și cel de-al doilea principiu de ecologie umană: reinterpretînd, în acest context teoretic, alte valori politice. Întregă această operație, de regîndire a acțiunii sociale în raport cu ecologia umană ar trebui să solicite, în primul rînd, mișcările ecologiste aflate astăzi încă în stadiul idealurilor.

controlat, reglat și dirijat numai de către piețe: ordinea în producția și distribuția bunurilor este încredințată acestui mecanism auto-reglat. O economie de acest fel derivă din așteptarea că ființele umane se comportă astfel încît să obțină maximum de câștiguri bănești. Ea asumă piețe în care oferta de bunuri (inclusiv servicii) accesibile la un preț definit va fi egală cu cererea la același preț. Producția va fi ca atare controlată de prețuri, deoarece profiturile celor care dirijează producția vor depinde de prețuri, căci prețurile formează veniturile” (Karl Polanyi, *The Great Transformation*, Beacon Press, Boston, 1971, Eleventh Printing, p. 60).

Reprezentare a unei piețe ideale, această descriere nu poate evita înclinarea, în această împrejurare fircască, spre o abstracțiune excesivă. Pînă la un punct, ea sacrifică realitatea funcțională a pieței realității și tendențiale, ea însăși idealizată. Potrivit acestei viziuni piața manifestă tendința în sens unic de a introduce ordine, niciodată dezordine, ceea ce este de așmîntiri inerent unei piețe ideale. Dar în pofida acestei auto-limitări deliberate și, de fapt, multumită ei, descrierea lui Polanyi scoate în relief o serie de trăsături revelatoare ale pieței în calitate sa de regulator al activității economice.

Viziunea respectivă sugerează printre altele că piața nu este suficientă pentru a avea o economie de piață. Un element decisiv al acestei disocieri îl constituie acțiunea regulatorie. Economia de piață este reglată exclusiv de mecanismele pieței, ceea ce îi conferă natura unui sistem economic autonom. Ori, precizează Polanyi, „niciodată înaintea vremii noastre nu au reprezentat piețele altceva decît accesorii ale vieții economice. De regulă sistemul economic era absorbit în sistemul social”.

Pentru anti-capitalismul industrializator al trecutului, ca și pentru neo-stalinismul reformator al zilelor noastre,

aceste distincții se reduceau la două probleme-cheie. Prima: în ce fel să i se înțeleasă economiei energia regulatorie a pieței țără a o transforma într-o economie de piață? Și a doua: cum să fie păstrate distanțele față de piață fără a imprima anti-capitalismului prematur caracteristici ale economiilor pre-capitaliste care reprezintă modelul istoric al acestei distanțări?

Sub incidența acestei problematice piața reală, deci non-ideală, apărea cu un dublu pericol — alt prin disfuncțiile, cit și prin funcțiile ei. Potențialul disfuncțional al pieței pornește de la acțiunea ei regulatorie care nu este exercitată înaintea sau în cursul procesului productiv, ci după ce acesta s-a încheiat. Din acest motiv piața nu poate pronunța verdictul său asupra economicității producției unui obiect dar decît după ce munca cerută de producerea lui a fost deja cheltuită. Funcția de reglare se manifestă astfel ca funcție corectivă și nu operează retroactiv, ci proactiv, pentru viitor. Cheltuielile neeconomice de muncă socială prilejuite de această reglare ex post rămîn irecuperabile. Cu alte cuvinte piața tinde să corecteze pentru viitor dereglările pe care ea însăși le-a provocat în trecut. Aceasta înseamnă, printre altele, că piața nu ar putea îndeplini o funcție corectivă dacă nu ar produce și dereglările care se cer corectate. Continuitatea acțiunii sale corective reclamă continuitatea acțiunii sale perturbatoare.

Fluctuantelor virtuți corective ale autorității prin piață stalinismul le opune rigiditatea virtuții incorigibile ale reglării coercitive centralizate. Dacă prima nu se poate corecta decît cu condiția de a fi greșit, a doua nu poate rămîne incorigibilă decît cu condiția de a nu se înșela niciodată. Reglării failibile a pieței, stalinismul îi opune reglarea în mod necesar infailibilă a regulatorului centralizat. Și astfel economia trece în mitologie.

(Va urma)

Domokos Géza

• Nuanțarea — o necesitate

Dați-mi voie — mă pregătesc de mult să-o fac — să-mi exprim recunoștința față de presa, radioul și televiziunea din Ungaria, care, cu ani în urmă, și-a asumat răspunderea de a rupe cu obiceiurile falsei solidarități socialiste și de a spune, răspicat, adevărul despre sârile de lucruri existente în România. A fost un moment de adevărat revoluționar ce a precedat evenimentele din decembrie 1989. Dictatura și dictatorul au fost calificați ca atare, au fost relevate, fără preget și sfială, profunda criză economică, politică și morală din România. S-a acținat în chip elocvent asupra pe care o îndurau, în România, minoritățile naționale. Nu avem voie să dăm uitării aceste fapte ale istoriei recente; la această acțiune au luat parte gazetari, scriitori și, nu în ultimul rând, oameni politici din Ungaria. Nu cu puține riscuri, ei au acționat cu o pilduitoare consecvență și principialitate. V-am ascultat, stimai prieteni, alocuțiunile, intervențiile. Mă tem că dacă nu limpezim anumite aspecte, vom părași acest colocviu, cu un acut sentiment al dezamăgirii... În primul rând, e de notat că în situația dată avem de-a face cu o defazare evidentă. Nu întâmplător, putem surprinde două modalități diferite de abordare: una e cea sentimentală, confesivă, lărică, depolitizată, ca să zic așa; a doua se constituie din examinarea fenomenelor, a realității, din unghi politic, sociologic, psihologic, istoric. Să nu uităm că prietenii noștri din Ungaria sînt mai bine pregătiți pentru dialog, pentru colocviu, pentru detectarea căilor demne de urmat în viitor, decît noi, cei veniți din România. E rezultatul unui proces reformator care s-a desfășurat în Ungaria într-un răs timp de mai mult de două decenii; un proces care s-a încetnat, care a luat-o uneori pe căi ocolite, care s-a încurcat altori în hătisurile propriilor contradicții, dar, în pofida acestora, a avut un efect pozitiv. În acest răs timp au fost infirmate noi instituții, a apărut un nou strat de intelectuali, cu o viziune democratică filoeuropeană. Cred că nimeni nu poate contesta azi deschiderea, buna intenție, dorința de a înțelege existența democratică a acestor evoluții, un univers idealic și un proces social greu compatibil în momentul de față cu cel al nostru, al celor veniți din România în plină schimbare, dar totuși la început de drum. Noi nu avem, deocamdată, pregătirea necesară, și tocmai din acest motiv, sprijin propunerea ca acest colocviu să-și păstreze caracterul de cunoaștere reciprocă, să considerăm că ne aflăm la un prim schimb de idei. Prezenta întâlnire să fie uvertura unui ciclu, iar prietenii noștri din Ungaria vor avea prilejul să constate, la edițiile viitoare, că încetul cu încetul discuțiile se vor aprofunda, vor apare mult mai multe elemente concrete în discuțiile noastre. Îi rog, deci, să aibă răbdare, pînă cînd această fatală lipsă de sincronizare să dispară, iar cele două națiuni, cunoscîndu-se mai bine, să se poată apropia una de cealaltă. Ce se întâmplă, deci, acum în România? De ce ne este nouă atît de greu? Peste o săptămînă vor avea loc alegerile aici, în Ungaria. Am citit, am văzut, am cules informații despre tensiunile și contradicțiile existente: totuși, duminica viitoare, poporul ungar se va prezenta înaltea urnelor. Pe noi, în

COLOCVIUL INTELLECTUALILOR ROMÂNI ȘI MAGHIARI PENTRU RECONCILIERE

Budapesta, 19-20 martie

România, ne mai despart de alegeri doar două luni și, vă mărturisesc, privesc cu teamă acest viț, acest black hole: cum o să fie, ce-o să se întâmple? Cum se vor organiza forțele societății? Cum vor detecta partidele politice modalitățile propice de dialog? Cum își vor defini rolul în procesul de democratizare? Cum își vor pune în aplicare programele? În ce măsură va fi asigurat acel cadru instituțional care va legitima existența liberă? Deocamdată, totul e în mișcare, își face efectul acel „scenariu al dezbinării”, despre care pomenea Gabriel Liiceanu. Fiecare strat social este nemulțumit, aproape fiecare o adversarul celuilalt. Năpasta dictaturii: o societate, aproape în întregime, atomizată, în care fiecare se străduia să supraviețuiască pe cont propriu. Dar, această filozofie a supraviețuirii, de o înțindere mai lungă în timp, este deosebit de periculoasă. Iată deci că a examina situația din țara noastră, și în cadrul ei, pe cea a minorităților, a o evalua corect, vîndu-o strălîmpede, este o întreprindere deosebit de dificilă. Am stat în cumpănă dacă locul adecvat spre a spune acestea este tocmai aici, la Budapesta, ori ar fi mai potrivit acasă, la București, intrucît ceea ce se petrece acum la noi este terifiant. Se organizează forțe sociale conservatoare, care, ce interesant, cu o acută intuiție, au făcut apel la moștenirea tacticilor coexistenței, își construiesc „tehnica de luptă” pe fundamentul oferit de situația minorităților, a maghiarilor, a tensiunilor ivite în acest segment al realității. Sînt convins că problema minoritară e doar un subterfugi; e un asalt concertat al forțelor restaurației conservatoare, prin care se rivnește realizarea unei asumite coexistențe. Scopul final e mult mai amplu. Miza nu o constituie numai raporturile româno-maghiare din Transilvania, ci însăși democrația românească. Noi întâmplător, aceste forțe nu prea pomenește nici despre Revoluția din decembrie, nici despre democrație în genere, ci gîndesc la exclusivitate în terminologia națională, mai precis într-un sistem veșt, moștenit din veacul trecut, autoadulator, izolaționist, ce respinge cu desăvîrsire orice urmă de accent critic. Este neapărat necesar ca noi, maghiarii din România și, mai cu seamă, prietenii noștri români, să sesizeze acest pericol: ceea ce se petrece în aceste zile, mai ales la Tg. Mureș, și care apare sub deghizamentul antimaghiarismului, înțește de fapt stăvilirea procesului democratic început prin Revoluția din decembrie 1989. O diversune care coroborează toate forțele retrograde, agresive. În continuare, aș dori să atrag atenția asupra altui aspect. Bineînțeles, aici au fost formulate — și e necesar să fie așa — mai multe reproșuri făcîndu-se ori voalate. Vă cer să ne ferim de acuze reciproce. În această situație deosebit de complexă, se ridică o cerință de neocolit: să încercăm a ne gîndi și cu capul și cu sufletul celuilalt. Am comite o mare greșală, dacă n-am ține cont în acțiunile noastre de o listă clară și validată de priorități. Stim foarte bine, mai ales noi, cei care trăim în România de sub revoluție: totul se cere soluționat prompt și fără preget. Tăranii n-au așteptat promulgarea legii privind pămîntul, au împărțit loturile C.A.P.-urilor; muncitorii, așterea, n-au așteptat nici o lege; i-au descălușat pe directorii care fuseseră aco-

liti dictaturii. Tinerele universitare n-au așteptat decizia din partea unui minister al instruirii țarat de îndecizia, ei și-a curcit dreptul la autonomia universitară. Dacă astfel s-au petrecut lucrurile în mai toate domeniile, prietenii noștri români trebuie să înțeleagă că: nici populația maghiară din România nu poate accepta reglementarea, îngrămățirea pașilor săi, nu poate accepta să l se împună unde și încotro să-și îndrepte pașii. În această situație revoluționară, în formele de autonomie locală în curs de organizare în prezent, maghiarii din România își cer drepturile, locul, dreptul de participare. Și mai este ceva, dragi prieteni: la ora actuală, strada dispune de un rol însemnat în cadrul politicii. Uneori, vă mărturisesc, am senzația că o politică oficială nici nu există, ori, subit, se îmbolnăvește de paralizie. De o paralizie provenită din complexul ilegitalității sale. Nu îndrăznește să mute pionii. Sistemul de valori a fost și el serios avariat. Forța cea mai activă rămîne strada. Din acest motiv, nici politica, tactica, programul de acțiune aferent chestiunii minoritare, trebuie să o recunoască, nu sînt stabilite de U.D.M.R., ca organism politic; deciziile sînt produse, de cele mai multe ori, de inițiative locale. Tocmai în această constă, pe lângă vizurile înesente, forța Uniunii noastre: se bazează pe solidaritate, se bizuie pe inițiativa locale. Din acest motiv, populația maghiară din România e din ce în ce mai activă. Firește, se află județe unde viața decurge normal, în atmosferă de bună înțelegere și stimă reciprocă cu prietenii noștri români. S-a rezolvat problema școlilor, a grădinițelor. În multe localități, separarea școlilor a avut deja loc. Nici nu s-a pus, măcar, problema separaționismului. Să examinăm „problema” 15 martie. Din păcate, presa, cea de la noi, mai ales, a pus accentul pe ceea ce a fost dramatic, pe confruntarea româno-maghiară în revoluția din 1989. Nu s-a suflat nici măcar o vorbă despre faptul că în cadrul aniversărilor de la Timișoara, Arad, Oradea, am

văzut pilduitoare exemple de comunune între români și maghiari... La Cluj, de-a-șemenea. Și în alte localități au fost așezate în comun coroane la monumentele evocatoare. Nu a existat, defel, nici un moment de criză. Dar, se vede treaba că situația, tradițiile, posibilitățile locale sînt atît de diferite de la caz la caz, încît asupra acestei sensibile diferențe trebuie să ne îndreptăm atenția, atunci cînd apreciem evenimentele din România. A susține că situația minorității maghiare din România este uniformă devine un mare neodvăr. A spune că, lută în ansamblu, conduita minorității maghiare din Ardeal este identică, ori că ea se poate aduce la un numitor comun, devine o exagerare. Din acest motiv, cer es aprecierea situației să se facă întotdeauna pornind de la datele reale ale stării de fapt. Pentru că noi avem de-a face, pe de o parte cu minia, cu disperarea, cu situația în care sîntem puși de confruntarea cu Răul, cu imobilismul, cu sovinișmul imprescriptibil, pe de altă parte cu temelile speranței, cele pe care vrem să ne înălțăm viitorul, reunirea forțelor, dialogul veridic, acțiunea comună. În încheiere: se știe, sînt directorul editurii Kriterion și, în această calitate, aidoma colegului Liiceanu, ofer un cîmp deschis dialogului, în acord cu modul în care ne-am îndeplinit această misiune, în împrejurări dificile, în ultimii 20 de ani. Noi am editat în limba română cea. 100 de titluri; aceste cărți și-au avut ecou în ani de început; în perioada din urmă pînă și acest ecou a amuțit, tregtat; nu pentru că n-ar fi existat un interes social pentru ascunerea edițiilor, ci pentru că era incomod să sesizezi că există o nouă apariție în acest domeniu de cut-nepopular, al apartițiilor în românește ale cărților scriitorilor minoritari din România. Deci, socotim că e necesar ca editura să-și continue lucrarea în această direcție. În încheiere, propun ca următoarea noastră întâlnire să aibă loc în România, dacă e posibil, la Timișoara.

Imagine din timpul desfășurării colocviului de la Budapesta

CONFERINȚA „DREPTURILE MINORITĂȚILOR — POLITICA ȘI PRACTICA ÎN SUD-ESTUL EUROPEI” DE LA COPENHAGA

Victor Bârsan

• Problema româno-maghiară la 1500 kilometri de Transilvania

În urmă cu 3 săptămîni, am fost invitat la conferința „Drepturile minorităților — politica și practica în sud-estul Europei”.

Iată-mă așadar, sîmbătă 31 martie, intrînd pe una din cele 42 de porți, în aeroportul din Copenhaga, ulmit de mulțimea afișajelor și indicatoarelor, de

aspectul luxuriant al magazinelor, de curățenia scripitoare și aproape ostentativă, de benzile rulante orizontale, care te scutesc de efortul de a merge. Îmi amintesc că, potrivit unor statistici oficiale, în 1938, România avea nivelul de trai al Danemarcei... Dar nu e timp pentru reflecții, căci avionul a întîrziat mai bine de o oră, iar dl. Vladimir Weissman, președintele „Acțiunii Daneeze pentru România”, mă așteaptă, răbdător, la legire. Ajungem la Parlamentul Danez — o clădire monumentală, care va găzdui conferința. Am trac — pentru că mi se spusese în țară că simpatia pentru noi este într-un puternic reflux. Nu stîm încă nimic: lumea este amabilă, surizătoare, afectuoasă. La masă, întîlnesc primul expert: o persoană care vorbește, cu egală siguranță, despre aromanii din Balcani, kurzii din Turcia, secuii din Transilvania. Înțeleg că n-a văzut niciodată un secu. Ce legătură o fi între el și harnicii țărani care cosesc pe Valea Lapoșului? Mă mai decomplexez puțin. Intrăm în conferință: după 2 ore de ședință în plen, vom participa la secțiunea „Ungurii în România”. Aflu că au mai sosit din România doi delegați ai Ministerului de

Externe, unul al Ministerului Educației, Marian Papahagi, distins om de litere din Cluj și Ana Maria Biro din Tg. Mureș. Participă și cîțiva maghiari din Ungaria, cîțiva din exil, un suedez din Finlanda, un finlandez, cîțiva reprezentanți ai Comitetului Helsinki, cîțiva ziariști. Raportorul secțiunii, Rudolf Joo din Budapesta, al cărui studiu este conținut în broșura Conferinței, care ni se pune tuturor la dispoziție, îmi face o impresie excelentă: ponderat, clar, profesional și distins. Intr-un singur loc am o rezervă de nuanță. Urmează discuțiile; tonul lor general este acesta: problema frontierelor nu se discută, ungurii din Transilvania, cetățenii locali ai statului român, trebuie să obțină drepturile garantate de legislația în vigoare. Intervențiile mai excesive sînt temperate de chairman, care explică, cu amabilitate pedagogică, că sîntem o instanță neguvernamentală, fără puteri și intenții coercitive, că nu se pune problema unor presiuni exercitate asupra statului român. Vorbește și Ana Maria Biro: mă surprinde plăcut globalitatea abordării. Discursul ei nu acuză pe nimeni, ci e străbătut de durerea de a constata drama care s-a consumat; pare orientat mai curînd spre viitor decît spre trecut.

Îmi dau seama că textul pe care îl pregătisem de la București are un ton discordant față de limbajul conferinței: aici se discută mai curînd în limbaj de drept internațional, în timp ce limbajul meu este mai degrabă psihologizant, iar analiza este prea globală pentru caracterul aplicat al conferinței. Mă hotărîsc să nu-l mai citesc. În schimb îl voi da spre lectură tuturor maghiarilor, ceea ce

și fac, cu explicațiile respective. Încercasem să arăt, printre altele, ce trăsături și manifestări ale maghiarilor îi irită pe români, îmi asum, prin sinceritate, riscul de a fi antipatic: nu putem construi ceva durabil dacă nu spunem adevărul pînă la capăt.

După conferință, fac cunoștință cu Ana Maria Biro, cu Rudolf Joo și cu alți maghiari. Atmosfera e foarte bună, am senzația că ne cunoaștem de cînd lumea și că ne-am reintîlnit acum, după o lungă vacanță. Îmi revine în minte spalmă văturală cu care știm că se trăiește în Ardeal și totul mi se pare prea absurd ca să fie adevărat. Dumnezeu, ce-am avea de împărțit?

A doua zi, dimineață, conferința se reia; aștept cu ouarecare emoții reacțiile la textul meu. Constată că, atunci cînd există, sînt bune; este apreciată, în orice caz, franchețea exprimării. Mă încredințez, o dată în plus, că proasta informare face ravagii. Aproape că nu există informații sigure. E clar că asigurarea unui sistem corect și rapid de informare este una dintre cerințele momentului.

Discuțiile urmează în aceeași notă ca și în ziua precedentă. Cu o forțată excepție: intervenția lui Marian Papahagi, profund umană, pătrunzătoare, patetică și optimistă, care a produs tuturor o adîncă emoție. O binecuvîntată boare de europeanism plutește în aer. Pentru noi, cei de aici, este, poate, cîștigul principal. Trebuie să învățăm arta de a asculta, cordial, vocea celuilalt. Și pare atît de simplu! Ne despărțim, simțindu-ne mai bogați; fiecare dintre noi a cîștigat, prin cîștigul, cîțiva prieteni.

TERENURI POTENȚIAL EXPLOZIVE

MIHAIL ȘORA

Luni, 28 martie 1990, a avut loc la G.D.S. o discuție pe marginea evenimentelor petrecute la Tg. Mureș. Invitații noștri au fost: DEMÉNY LAJOS, GÁLFALVI ZSOLT, LORINCZ LASZLO, BANYAI PETER, SZILÁGYI SANDOR TUDOS ISTVAN. Vom prezenta o parte din intervențiile participanților la discuții, în numărul de azi și în numerele viitoare.

Vin de la Tîrgu-Mureș. Am stat acolo patru zile. Am avut satisfacția de a aduna în jurul comisiei guvernamentale exponenți color două grupări aflate în confruntare. Pentru a vă oferi o imagine de ansamblu a situației, as vrea să pornesc de la politica Ministerului Învățământului față de minorități, pentru că de acolo au pornit toate, de la probleme de învățământ. Așa se explică felul în care s-au acumulat tensiunile în aceste ultime două luni. În materie de politică a învățământului există un principiu: dreptul inalienabil la păstrarea, de către fiecare comunitate etnică, a identității sale culturale. Ca orice drept, nici acesta nu se acordă de către omenie, el există prin sine însuși. Aplicând acest principiu minorității maghiare din țara noastră, există și în acest caz un drept la păstrarea identității, ceea ce implică în mod evident cultivarea limbii materne. La rândul ei, cultivarea limbii materne presupune, tot atât de evident, crearea de instituții de învățământ care să asigure realizarea deplină a unui asemenea obiectiv. O instituție, la rândul ei, trebuie implantată pe un teren. Terenul acesta nu este însă omogen de-a lungul întregii țări. Există în această privință, în România, părți de teren pe care se pot edifica fără întirzieri asemenea instituții. În condițiile date, și există terenuri care sînt potențial explozive (sau, să spunem, minate), unde adică se simte imperios nevoia unei acțiuni prealabile de consolidare și stabilizare a terenului, pentru ca instituția respectivă să poată fi implantată.

Deosebirea din acest punct de vedere este foarte netă între zona Timișoarei, de pildă, și zona Tîrgu-Mureșului. Mă voi limita, în cuvîntul meu, la zona Tîrgu-Mureș, unde trebuia acționat în prealabil asupra terenului. Aici, orice fel de grabire a procesului de implantare putea să ducă, peste vechea tensiune moartă, atât de periculoasă prin ea însăși, la acumularea unui plus de tensiune. Tensiunile pot să fie foarte greu defuzionate printr-o simplă argumentare rațională, pentru că ele sînt acumulate la nivelul mentalității și al reflexelor. De aceea nu pot fi ele contraracutate pur și simplu printr-o demonstrație punctuală de bun simț. Intr-adevăr, nu trebuie uitat faptul că ele sînt implantate rădăcinile în două memorii istorice distincte. O memorie istorică, de 60—70 de ani — este cazul comunității maghiare — și o memorie istorică deosebit de vie — memoria colectivității românești — care, și ea, adună, una peste alta, 40 de ani aproximativ. Din stralul primei memorii istorice, faza cea mai acută e faza ceasnică a dictaturii comuniste, care este o amintire deosebit de dureroasă; iar dincolo, la români, poate fi foarte ușor reactivată memoria ultimului sfert al secolului al 19-lea și a primelor două decenii ale secolului nostru, cel puțin la fel de dureroasă.

Este evident că pasionalitatea nici una dintre cele două comunități nu trebuie întărită în nici un fel. Cu toate acestea, așa s-a întâmplat lucrurile. De ce? Din cauza unei grabe, poate explicabile, a re-

prezentanților comunității maghiare (și poate chiar a unor exemple care au putut fi oferite pe un teren mai ferm, cum este Timișoara, unde lucrurile revendicate și de țirgu-mureșeni au putut fi realizate, fără nici cea mai mică urmă de conflict). Realitatea este că era nevoie de o pregătire prealabilă a terenului, care — sub presiunea urgenței proclamate a revendicărilor — nu a mai putut fi realizată. Studiarea situației reale de acolo și unele măsuri tranzitorii ar fi putut eventual să atenueze tensiunea și să nu se ajungă la acea stare în care cel mai mic detonator putea să producă explozia. Lucrul acesta nu a fost înțeles de reprezentanții comunității maghiare și a fost catalogat sau calificat de ei drept o încercare de a se menține la neafîșit amînarea rezolvării favorabile a cererilor lor. — Ceea ce, pot să vă asigur, nu era citiș de puțin cazul.

Revenind acum la ceea ce s-a petrecut săptămîna trecută, problema cu care am ajuns la Tîrgu-Mureș era de a pune în contact straturile de virf ale celor două comunități în jurul unei mese, pentru ca să se poată angaja dialogul intercomunitar. Lucrul acesta s-a întâmplat cu eforturi destul de mari din partea comisiei guvernamentale. Pentru a realiza această masă rotundă a fost într-adevăr nevoie de prenegocieri de aproape două zile. Acest dialog s-a realizat totuși, ajungîndu-se, grație lui, la câteva concluzii comune de tipul compromisiului politic — adică la rezultate ale unor negocieri în care s-a stabilit o platformă minimală comună ambelor comunități.

Neîncrederea dintre comunități mergea după cum am văzut foarte departe, pentru că, nici comunitatea maghiară nu avea încredere în promisiunile părții românești (tocmai pentru că a comunității românești în ansamblul ei, ci a părții românești angajată în respectivelor negocieri) nici comunitatea românească, la rândul ei, nu credea absolut deloc că revendicările formulate de partea maghiară în privința învățămîntului în limba maternă epuizează întregul pachet de revendicări. Părții românești, aceste revendicări, i se păreau a reprezenta doar virful icebergului. Tensiunea însă s-a acumulat la nivelul părții acuse a icebergului, în favoarea existenței căreia nu putea fi invocat nici un argument irefutabil, dar în legătură cu existența căruia certitudinea era totuși neclintită. Partea rațională a contraargumentului era absolut fără efect. Nimeni nu era dispus să o recepteze măcar. Nu vorbeau doar de masa mare, care era înfierbîntată și nu era sensibilă la nici un fel de argumente; masa manifesta, striga lorinci. Vă dau un exemplu. La ultima manifestație de pildă, cea de sîmbătă seara, 24 martie, masa românească — singura care n-a părăsit strada — manifesta sub lozincă următoare: „Vrem morții noștri”. I s-a furnizat prompt informația (care, în principiu, trebuia să liniștească spiritele și care a fost preluată chiar de membri ai „Vetrei românești”) că au fost numai trei morți, pe care li cheamă așa și așa, dar această

masă a continuat să scandeze „Vrem morții noștri”. Neîncrederea ambelor părți într-o privință sau alta era, după cum se vede, la fel de mare; informația n-a putut dizloca tensiunea.

Al doilea lucru pe care mulțimea nu îl credea, fiind de aceea nereceptivă la orice fel de tratative, era legat de soarta Ardealului. Argumentul că nu pot fi recuperate două milioane de maghiari decît aducînd cu ele și opt milioane de români, — ceea ce este de neconceput pentru o țară ca Ungaria, ea însăși înglodată pînă peste cap în datorii și cu o situație economică destul de precară — s-a dovedit a fi total lipsit de eficacitate.

În consecință, datorită noastră era următoarea: avînd în vedere această stare tensională și luînd-o drept un punct de plecare neclintibil, problema nu era de a stabili cine a început (au fost acuzații reciproce. „Tu ai început”, „Ba, tu ai început”); nu asta era problema. Problema era ca, pornind de la această stare tensională, să vedem ce se poate face pentru ca ea să fie redusă și să se poată ajunge la situația în care comunitățile să poată reincepte dialogul; un dialog care pînă atunci avusese loc de la vecin la vecin, de la om la om, de la coleg de întreprindere la coleg de întreprindere și care acum nu mai avea loc. Studentul nu mai vorbea cu studentul, muncitorul cu muncitorul s.a.m.d. Cel mult vecinul cu vecinul, pentru că în tot răstimpul acesta, în cartiere, pe la colțuri de stradă, mai existau totuși vecini de ambele naționalități care continuau să stea de vorbă. Și cred că tot în sensul acesta trebuie să fie întreprinsă și la un nivel mai înalt, așa cum s-a întreprins la nivel local, deminarea terenului. Deci, faptul că s-a ajuns la recuperarea, din partea Uniunii Democratice Maghiare, a acestui principiu solemn afirmat în Declarația comună semnată și de Uniunea Democrată Maghiară, filiala Mureș, și de uniunea „Vatra românească”, filiala Mureș, că maghiarii își declară lealitatea față de statul român și de frontierele lui inviolabile și că nu cer sau nu revendică nici dezlîngirea Ardealului din trupul țării, pentru a fi alipit Ungariei, și nici crearea vreunei enclave administrative pe teritoriul Ardealului, coroborat cu faptul că uniunea „Vatra românească” în act cu satisfacție și se angajează să popularizeze această declarație solemnă în sinul comunității românești este fără îndoială un rezultat remarcabil, de natură să atenueze îngrîjorările comunității românești și — deci — să contribuie la micșorarea tensiunii acumulate pe plan local.

Acum, s-a putut înjgheba o comisie mixtă formată din 20 de persoane, zece români (membri ai „Vetrei românești”) și zece maghiari (membri ai Uniunii Democratice Maghiare), care a angajat un dialog fructuos între cele două comunități, iar în sinul acestei comisii care urmează să se întrînească periodic în continuare s-au mai înjghebat încă două comisii auxiliare „operative”; o comisie pentru elucidarea acelei probleme care era să împiedice desfășurarea dialogului; este vorba de stabilirea cronologiei evenimentelor. Sarcina acestei prime comisii este să recepteze și să trieze, sub beneficiu de inventar bineînțeles, informațiile pe care le va putea culege de la martorii evenimentelor din ultimele luni și mai ales din ultimele zile; să le trieze și să le sistematizeze, fără însă a le verifica, fiind un fel de birou de recepție pentru ambele comunități, după care să le prezinte procuraturii, în sarcina ei verificarea propriu-zisă.

A doua comisie „operativă”, cuprinzînd alți trei membri români și trei maghiari, are drept misiune controlul reciproc al corectitudinii informațiilor din presă și din mediile de informare locale (radioul local în limbile maghiară și română).

În sfîrșit menționez realegera Consiliilor Provizorii Județean și municipal de Uniune Națională, compuse din membri maghiari propuși de partea română și din membri români propuși de partea maghiară. Demnă de rețut este și existența unei organizații de tineret, mixte, la Tîrgu-Mureș, al cărei dialog constructiv a condus la revendicări comune importante.

Impunîndu-și — prin competență dovedită — reprezentanți în consiliile locale de conducere.

Acasta este situația în momentul de față la Tîrgu-Mureș, cu speranța că asistăm la o relativă calmare și scădere a tensiunii.

Întrebare (Pavel Cîmpeanu): Domnule Șora, mi se pare că este o relație incurajatoare, dar asta nu înseamnă că este liniștitoare. Vă întreb, de exemplu, dacă așa cum s-au desfășurat lucrurile ele nu conferă sau confirmă prioritatea impactului pe care „Vatra românească” îl are asupra populației de origine română. Dacă locul pe care îl ocupă în comisie nu înseamnă o ratificare de către comisia guvernamentală a acestei poziții a părții „Vetrei românești”.

Di. M. Șora: De ce a fost aleasă „Vatra românească”? Avîndu-se în vedere că tensiunea a fost acumulată și întreținută dinapre extreme, e evident că ea nu putea fi dezamorsată decît tot venîndu-se dinapre extreme. Pentru populația maghiară era limpede cine li sînt reprezentanții: U.D.M.R. Dacă mai există un partid independent maghiar care și-a revendicat locul pentru a participa sau a protestat împotriva faptului că nu a participat, nu e mai puțin adevărat că U.D.M.R. este suta la sută sau aproape suta la sută reprezentativă pentru minoritatea maghiară. Iar cît privește „Vatra românească”, ei bine, ea este o mișcare cu un profil social-cultural nepolitic, dar avînd o coloratură, deși nedeclarată, conferită totuși de terți, o coloratură ca să spunem așa naționalistă, fără a înțelege neapărat acest termen într-un sens peiorativ. Cînd s-a pus deci întrebarea: cum alegem reprezentanții comunității românești? era limpede că trebuie să alegem zece din sinul unei organizații care să aibă un ascendent clar asupra părții celei mai radicale a comunității românești. Așa s-a recurs la „Vatra românească”. Nu pentru că ar fi reprezentat chiar totalitatea populației românești, ci pentru că reprezenta tocmai acea parte radicalizată a oimiei, a cărei defuzionare era atît de intens dorită.

Am avut însă surpriza următoare. În momentul în care în jurul mesei s-a hotărît că, pentru a dispărea tensiunea din stradă, nici comunitatea maghiară, nici comunitatea română să nu mai apară grupate pe stradă, maghiarii nu au mai apărut în formație, adică nu a mai existat nici o grupare de maghiari pe stradă, în schimb a continuat să existe o grupare de români care nu a putut fi trimisă acasă nici de oficialități, ceea ce era de așteptat, dar nici de reprezentanții „Vetrei românești”. Oamenii aceia revendicau ceva. Iar revendicările lor, în afară de acelea de tipul: „Dat-ne morții noștri” sau: „Murim pentru Ardeal”, erau îndreptate împotriva domnului Iliescu. Deci aparent judecînd după acest lucru, comunitatea românească este mult mai puțin organizată decît cea maghiară. S-ar putea imagina următorul scenariu: comunitatea maghiară, în situația de comunitate minoritară trebuind să-și anere drepturile și să-și impună revendicările, este organizată mai de îndelungă vreme și mult mai bine. Comunitatea românească, în schimb, nu a fost organizată. Ea și-a acumulat în timp tensiunile fără a le descărca (decît cel mult în dialoguri întâmplătoare între patru ochi), iar cînd a apărut o mișcare care a polarizat-o, această mișcare a fost lînsată de o veritabilă disciplină de partid, pentru că li lipsea o organizare de tip piramidal. Această uniune „Vatra românească” este organizată orizontal, ca să spunem așa. Are desigur, un neclintit, dar nu se sprijină pe o structură organizatorică puternică. Asta este impresia mea. Nu am spus că este bine sau rău, eu constat, nu apreciez.

— Dar totuși poate mobiliza mase foarte mari.

— Di. Șora: Da, cred că da.

— Deci există o organizare care nu se vede.

— Di. Șora: Nu știu dacă este organizare sau consens, dar în sinul masei există o stare de tensiune potențială care poate fi foarte ușor reactivată pe niște puncte sensibile.

CORESPONDENȚĂ

Di. Ion Iliescu în vizită în orașul Proclamației

Luni, 2 aprilie 1990, ne parvine zvonul că în 3 aprilie domnul Ion Iliescu va face o vizită în Timișoara. Încercăm să verificăm. De la Județ ni se spune că nici vorbă de așa ceva! Insistăm și în alte părți. Aici ni se confirmă. Astfel în dimineața vizitei publicată „Timișoara” titreză pe prima pagină „Din surse neoficiale: Tovarășul ION ILIESCU face o vizită de lucru în municipiul Timișoara”. Și, într-adevăr, dimineața, în jurul orei 8, președintele este prezent la Catedrală unde depune o coroană de flori în memoria eroilor căzuți. Este întâmpinat de admiratori ai F.S.N. Zîmbete, pupături, poze. Mă întreb și acum: oare cu ce a ajuns di. Iliescu așa devreme în oraș?

De aici se intră într-o cursă contra-cronometru. Încercăm să ne ținem cît mai aproape de coloana oficială. Ajung la județ tocmai cînd oaspetele se îndepărtează în mare viteză. O mașină din convoi accidentată o bătîrînă de 77 de ani. Nu oprește nimeni. Cei aflați pe trotuar privim uluiți. Acest lucru ne amintea de vremuri nu prea îndepărtate. Accidentata este dusă în policlinica de peste drum unde i se acordă primul ajutor. Se numește Georges-

cu Ana. Mașina care a lovit-o poartă numărul 1-B-3279. Victima va fi operată în aceste zile. Dar vizita de lucru continuă. În aceeași viteză, întreprinderea ELBA. Ca pe vremuri. Flori, aplauze, pupături. Dăm să intrăm, dar... Aflăm că trebuia să ne înscrim de dimineața, așa cum au făcut-o și alții! Rămînem stupefiați. Oare acești „alții” de unde or fi știut atît de devreme? (Vă amintii? — eu o seară înainte nu știa nimeni!) Urmează I.J.P.I.P.S.-ul. Președintele i se oferă un ros cu flori. Și zîmbete de aderență. Pleacă. Pentru un timp îl pierdem. E foarte grăbit îl găsim la „Solventul”. Cîteva femei fac atmosferă. Sînt numai zîmbet. Radiază. „Ce sar așa pe ei, doar nu e Petre Roman!” (o voce din spate). Apoi „Jos Iliescu”, „Jos Chițac”. Muncitorii știu ei ceva. La I.P.R.O.T.M. și mai rău. Se aud strigăte de protest. Huiduleci. Oaspetele se retrage și pleacă în grabă. La U.M.T. vizita durează doar 12 minute. Nici nu au apucat bine muncitorii să lasă și președintele, după zîmbetele și florile de rigoare (oferite de cei pregătiți) s-a și îndepărtat. A mers la Lugoj. Aici s-a ținut Conferința județeană a F.S.N. Oare de ce nu s-a ținut la Timișoara?

În jurul prînzului, în fața Consiliului Județean se adună oamenii. Se strigă

„Jos Iliescu”, „Jos F.S.N.”, „Fără vizite de lucru”. Apar și pancartele. Mulțimea pare dezorientată. „Am scăpat ocazia!” Imi spune cineva. Cei cîteva susținători ai F.S.N. sînt hulduiți. Pe la ora 17 se formează o coloană de demonstranți. Sînt mai multe sute de persoane. Pe treptele Consiliului Județean fusese redactat un protest. Coloana a trecut prin piața Operei (Victoriei) după care s-au îndreptat spre studioul de radio. Aici, la poartă am fost întâmpinați de un redactor cu reportofon. Protestul a fost înregistrat și transmis joi, 4 aprilie, dimineața. Manifestanții își exprimau indignarea față de modul în care a decurs vizita d-lui Iliescu în Timișoara. S-a considerat că i-a sfidat pur și simplu pe timișoreni. S-a mai cerut ca Proclamația de la Timișoara să devină Proclamația întregii țări. S-a mai cerut demisia generalului Chițac, implicat în reprimarea demonstranților în perioada 17—22 decembrie. Protestul a mai cuprins un punct prin care se cereau dovezi concrete împotriva lui Doru Braia, expulzat din țară în urma unor cercetări sumare.

Nu-mi rămîne decît să-mi exprim încă o dată indignarea împotriva modului în care TVRI a prezentat vizita lui Ion Iliescu în Timișoara.

LUCIAN-VASILE SZABO

ISPITA SUPRA- VIETUIRII

LUCIAN RAICU

Se face mult, e drept, se face tot posibilul, uneori, din păcate, se face orice și prețul se dovedește a fi prea mare — pentru a menține o viață literară românească; o viață — cit de cit obișnuită, prolice (la limită) unei relative continuități, apariției unor cărți mai bune, a unor reviste, a unei reviste care încă se mai străduiește să asigure funcționarea cit de cit normală a unor rubrici, care încă se mai străduiesc... și pentru menținerea Uniunii Scriitorilor și asociațiilor scriitoricești din provincie. Eforturile sînt oarecum disproporționate față de rezultatele obținute, de răul cel mare pe care îl resimți, față de privilegiile enorme cantități de energie cheltuite și a fatalilor compromisuri, este că acestea toate vizează, în cele din urmă, menținerea unei oaze în plin deșert, un deșert din ce în ce mai deprimant: situația generală în care se află țara, contextul din zi în zi mai deteriorat. Oaza aceasta (să zicem: posibilă, deși existența ei, din ce în ce mai precară, ridică tot felul de semne de întrebare), ajungi să o resimți ca aproape imorală, menținerea ei, în cunoscutul context, îți provoacă ea însăși un sentiment de frustrare (a demnității, a moralității tale). Un sentiment de culpabilitate.

Cînd totul este așa cum este, începe să-ți apară nedemna păsărea unui mic „paradis” literar. Care sfidează, pînă la un punct, infernul situației generale, dar parcă, parcă și pe cei care îl trăiesc și îl suportă, în toată cruda sa acuitate, care sînt obligați să-l suporte și să spună pe viu, în trupul și conștiințele lor — fără concursul euforizantului, paradisiacului drog literar. Oaza aceasta în plin deșert — oaza de incert — ar fi viitorul, oricît de scăzută șansa de supraviețuire — o resimți de fapt tot timpul, ca pe o realitate cu totul artificială, pe care, parcă, nici nu o trăiești pe deplin. O i-realitate. Menținerea ei în viață — (asa s-ar zice, așa îți apare la prima vedere) te bucură, firește; ca scriitor, îți mai apare cite o carte, din cînd în cînd, se mai și scrie despre ea cite un articol (unul pe revistă), în nici un caz nu se îngăduie mal mult!, de scris s-ar scrie și se scrie mai mult, dar unul singur are dreptul la viață), greu mai apare și acesta, dar pînă la uemă apare, primești telefoane de felicitare, simți că ești citit, prețuit, și lată: îl mai apare și unui coleg de-al tău sau unui prieten o carte bună — încît să te poți bucura și tu, de-a ta — da, mai apar, cu greu, în răstimpuri, destule cărți bune (din ce în ce mai greu acelea semnate de liniile) — dar nu poți să nu resimți în același timp, la un nivel mai adînc al ființei, al conștiinței, ceva ca un fel de rău al vinovăției, al izolației de „ceilalți”, răul acestei desprinderi de context. (Și asta în ciuda mizeriei materiale, cu trecerea anilor mereu crescînde, pe care scriitorul o împarte pe deplin cu restul populației — mă refer, firește, nu la mercenari, ci la scriitorii adevărați — în ciuda onorariilor și a statutului său social de batjocură, scriitorul fiind considerat de fapt în societate un simplu vagabond, apî oricînd de a fi arestat și trimis pe orice motiv în judecată. Încît

cu greu s-ar mai putea simți acest biet vagabond, ca făcînd parte din vreo castă privilegiată.)

Nu poți continua să fii scriitor, să fii un „om de literă”, orice s-ar întimpla, oricum ar arăta în jurul tău peisajul — și să-ți vezi în liniște (oricît de precară liniște), de amintirile, cuvintele, obsesiile și frazele tale.

Împasul, într-un sistem totalitar, îl reprezintă alternanța momentelor de intensificare a reprimării cu cele (mai mult sau mai puțin înșelătoare, mai mult sau mai puțin reale) de liberalizare, ambele venite tot de sus, căzute din cer, din sferele înalte...; momentele bune,

Efortul scriitorilor autentici de a rezista presiunilor, de a se strecura printre rigori și interdicții (acestea nu se reduc doar la cele politice; nici nu există o asemenea „puritate”) ar putea fi considerat ca laudabil, chiar emoționant (și uneori și este), dacă n-ar suferi el însuși o lentă degradare și nu s-ar transforma, cu vremea, într-o simplă (pe cit de savantă) pricepere; într-o tactică — și tristă — îndeminare; un fel de reușită provizorie, incertă și, mai curînd, înșelătoare. Tristă și iluzorie reușită, ce nu poate să ducă, pînă la urmă, la mulțarea ființei însăși a literaturii, devîndu-i proiectul, atîcînd-o în însăși rațiunea ei de-a

pe cu neputință ca literatura să-și mai exercite funcția ei analitică și reflexivă. Orice problematizare a vieții (cuvîntul însuși a căpătat cea mai infamantă rezonanță cu puțină) ar scoate îndată la iveală, într-un mod periculos pentru sistem, marile gânduri și adevăruri netolerate; asupra libertății, a căilor de rezistență la rău și a celor de supraviețuire (a omului și a valorilor umane), a rezistenței și supraviețuirii într-un context mortificant. Literatura își mai poate cit de cit îngădui luxul unor mici adevăruri parțiale și al „aluziilor” la adevăr (descifrarea acestora de către cititorul expert riscă să se transforme într-o specialitate —

gală „eu-lui secret”, al creației nocturne. Cine spune, cine scrie asta?: întrebarea nu mai e deloc secundară, deloc indiferentă... răspunsul ce i se dă, în astfel de condiții (anormale, e drept) poate fi și nu odată este decisiv. Omul care scrie și prezenta sa publică (demnităta, caracterul, loialitatea, atitudinile sale) oferă — sau nu — garanții de autenticitate, participă vrînd, nevrînd (oricît ne-ar apărea acest lucru ca o încălcare a criteriilor, o abdicare de la autonomia esteticului) la subțila eroatică a Operei și chiar la judecata de valoare. Nu e firesc, dar uite că devine — într-o lume a nefirescului! Separarea totală a planurilor, disocierea omului moral de omul estetic ajung să pară (e bine? e rău?, nu mai știu...) ceva de neconceput, semnul unei inadmisibile frivolități.

Vreau să spun: teme relativ abstracte, ale gândirii literare (și care în critica occidentală se pot menține în sfera liberet-algerii, în sfera reflecției pure), aici se dramatizează. Relația autor-opoară e una dintre aceste teme. Mai sînt și altele. Aproape toate temele se dramatizează.

Conformism, inconformism. Există falsi conformiști, oameni „de bine”, generoși, eficienți, sau scriitori de talent acționînd prin chiar acest fapt, de la sine, spre binele literaturii, avînd un comportament (spontan) demn, incapabili de o gesticulație zgomotoasă. Și există, deopotrivă, falsi inconformiști, veletari și ambițioși (dincolo de modestele lor resurse literare), profitori ai unei conjuncturi, decizi doar să-și vîndă cit mai scump suflul, dar să și-l vîndă mai curînd sau mai lîrziu. Poate trece drept inconformist autorul cărții Puterea însăși i-a pus la dispoziție dosarele secrete ale unor (azi înlăturăți) înalți demnitari ai aceluiași regim; sau istoricul literar, visceral „tradiționalist”, denunțînd modernismul literar și toate curentele de avangardă (atașate „stingli” politice antebelice) ca pe o realitate de import, înădîrînd la spiritualitatea națională. Puterea acceptă și chiar promovează, cu un fel de neascunsă simpatie, toate aceste forme de inconformism gălăgios (atît de convenabile în realitatea regimului). Aparent (doar aparent) paradoxal, ea, Puterea, se consideră mai bine exprimată de publicațiile extreme drepte.

(Text publicat în AGORA, vol. 2, nr. 2, iulie 1989)

In ianuarie 1986, vestea că Lucian Raicu și Sonia Larian au rămas în Franța a fost, chiar în acel timp cînd știrile proaste se succedau cu o viteză neverosimilă, pe de o parte un prilej (în plus) de durere și dezorientare (pentru colegi, pentru mulții admiratori) și pe de altă parte — un motiv de nădejde. Aș spune chiar de alinare. În acel timp, al plecării în masă, noutatea că unul dintre cei mai de seamă critici ai literaturii române (un mare critic și în același timp un mare scriitor) și una dintre cele mai profunde și originale prozatoare, nu se vor mai întoarce în țară nu a fost mult timp crezută. Era în primul rînd greu să-ți imaginezi literatura română fără Lucian Raicu. Pe urmă era aproape imposibil să-ți imaginezi viața lor în afara acestei patrii a noastre care este (după formularea arhicunoscută a lui Nichita) limba română. Pe urmă nimeni (dintre cei care-i cunoșteau) nu și-i imaginau doritorii de a începe aventura unei „vieți noi”; dimpotrivă. Au fost și glasuri (le-am auzit) care au întroat: de ce? Noi de ce putem să rezistăm? (Nu comentez cum rezistau unii dintre posesorii glasurilor; nici fragilitatea fizică a lui

Lucian Raicu și a Soniei Larian; nici faptul că în ultimii ani le muriseră aproape toți prietenii foarte buni, unii în condiții misterioase, oricum foarte dramatice.) De ce să plece cînd cărțile tocmai le-au apărut? Am fost printre foarte pușinii care nu m-am mirat atunci. Scene din romanul literaturii îmi apăruse clar la lectură ca o carte a limitelor, o carte a despărțirii de literatura de acasă și am avut aproape certitudinea (neliniștită) că nu voi mai citi curînd un volum semnat de Lucian Raicu — pentru că revolta, disperarea și dezustul (simțite printre rînduri) nu-i vor mai îngădui să le scrie. Ispita supraviețuirii pe care după aproape un an am auzit-o la „Europa liberă” mi-a confirmat impresiile și presimțirile lecturii.

Ca cititoare, continui să nu-mi pot imagina literatura română fără ei. Ca om care scrie, faptul că nu mai am de ce aștepta o cronică în „România literară” semnată de Lucian Raicu îmi taie (să zicem în parte) cheful de a scrie.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

de efervescență reală a spiritului creator, datorate unui context politic depășind de departe sîrmanul context literar. Simți, după nu știu ce congres XX, după instalarea unui nou conducător în căutare de popularitate etc., că din nou mai poți respira, că parcă s-ar începe să se respire în literatură tot mai bine — dar, cu timpul, după ce ai mai trăit cu intensitate astfel de momente, cu speranța lor cu tot, devine tot mai sufocantă senzația că ai respirat sau respiri acum ceva mai bine din grația cuiva, datorită binefăcătoriei unei conjuncturi. „Sper” la 20 de ani, cuprins de fureșca euforie a schimbării, ceva mai puțin la 30, la 40, cînd, parcă, din nou s-ar lumina orizontul, dar la 50 îți pare bine ce se întimplă. Acest conștinu atînat la demnitate, care, în mod paradoxal, se manifestă nu numai în fazele robe de inghet, devine cu vremea insuportabil, destramă articulațiile sufletului unui scriitor și îl îmbătrînește, îl îmbolnăvește, adăca la propriu, și îl ucide pe nesimțite. S-a observat mare lucru: acesta neșpus de simplu, că într-un regim totalitar, cu implacabilă sa succesiune de momente bune, de momente rele, scriitorul îmbătrînește, fără ghilimele, aproape fără excepție, mult mai înainte de vreme, încît la 30-50 de ani pare și chiar este consumat, ispitit, terminat? Spectacolul acesta, foarte obișnuit, al unei degradări cu totul premature, al uzurii psiho-somatice și intelectuale, al testării penibile din uz (și din „formă”) a „bătrînilor” și „îmbătrîniților”, înainte de vreme este o mare tristete.

fi. Această iscusință (cu al ei corolar euforic, la apariția unei cărți decente, scrisă cu vizibil talent) nu reprezintă nicidcum o calitate literară; ea e doar o calitate a vieții active; un indicu de adaptare (la mediul). Niciodată marii scriitori, adevărații artiști nu au excelat în privința ei, cei mai adesea, spre cîntarea lor, acest simț ominamente practic le-a lipsit cu desăvîrșire. Un deficit probăbil artei lor... Cum de a devenit această virtute în cazul cel mai fericit secundară, una esențială, indispensabilă s-ar zice condiții de scriitor, cum de s-a putut produce o astfel de mutație, cum de a devenit acest rău (necesar cîntodată...) un bine, un soi de bine prioritar, un adevărat motiv de jubație?

O pricepere binefăcătoare în planul vieții curente, priceperea de a te „descurca”, de a te „strecura” cu abilitate, de a ocoli dificultățile traseului. Dar ce înseamnă ea pentru artistul adevărat, obsedat doar de ținta sa, subjugat de ea în afara oricărui calcul, a oricărui prudențe și a oricărui „ingenuozități”, ca de un destin implacabil?

A evita riscurile (de orice natură ar fi ele), a fi abil, prevăzător, cumpănit și vicelan, într-un spațiu prin excelență unul al sacrei lipse de „prevedere”...

Dacă se mai tolerează, din punctul de vedere al multiplelor cenzuri (și se tolerează, de altfel, din ce în ce mai rar și mai greu) un realism al suprafetelor vieții, un realism epic și comportamental (și majoritatea cărților bune se refugiază, abătîndu-se adesea de la vocația autorilor lor, pe acest strict teritoriu îngăduit), devine aproa-

descifrarea eventualelor sensuri ascunse etc.) dar nu și-ar putea permite în nici un fel o privire mai limpede, totalizantă; o extragere de „esențe” — deci, de concluzii. În nici un caz: să generalizeze. A generaliza — verbal cel mai hult, desemnînd un soi de operație tenebroasă, strict interzisă.

Relația autor-carte, biografierere, om-opoară etc., această temă de cercetare savantă, de rafinate disocieri în critica occidentală, capătă în literaturile regimurilor totalitare alte conotații, alt sens (mai simplu, mai acut), altă greutate. Omul care scrie aici, nu mai poate fi, la fel de simplu pus „între paranteze”. Eu-ul „superficial” își redobîndeste ponderea, adesea e-

Fotografie de Dan Dinescu

REZISTENȚĂ ȘI REZISTENȚĂ

PAUL GOMA

Confratele nostru Paul Goma nu are darul complexității și nici nu rîvnește la ei. Textul scrisorii sale ne pune în fața unei probe: înțelegerea colegială a individualității creatoare, chiar într-o expresie ce poate părea stînjitoare. Pe cei cărora tonul scrisorii le va apărea șocant, îi rugăm să-și scrie a doua oară că Paul Goma s-a dezobisnuit (ori nici n-a avut vreme să se obișnuască) cu strategia autohtonă de a înveli reproșurile într-o prudentă haină stilistică, îndepărtându-se de subtilă incită să menajeze raporturile reciproce. Inșă credem că nu era cazul ca, în aceste ultime luni, să adăugăm vinovății vechi altele noi: ar fi fost de dorit ca memoria noastră, străfulă drăpății, și de ce nu? prictenia, grațitudinea colectivă să funcționeze altfel. Desigur, Paul Goma nu știe în ce tensiune, oboseală și grabă se lucrează la ora ce urmează la Uniunea Scriitorilor — ca în întreaga Românie, de altfel, astfel încît deficiențele sînt aproape inevitabile: deficiențe pentru care mă consider responsabilă în egală măsură, ca membră în conducerea provizorie a Uniunii Scriitorilor. (Gabriela Adameșteanu)

Paris, 1 aprilie 1990

Drogă Gabriela,

Cu acest prilej îți mulțumesc încă o dată pentru interesul purtat și timpul consacrat — mie, Cîi despre un eventual interview... Iertare, n-o să pot (n-o să mai pot) răspunde întrebărilor tale publice și publicabile. Să zicem că m-am răzgîndit; să mai zicem că m-a descumbrat soarta coloratei răspunsuri (de celelalte întrebări ale tale — trimise de-aici, prin Manolescu, în 8 februarie, ajunse la București — prin Nedelcovici — în jur de 20 martie) : nu va fi conținut această zăbavă — pentru Manolescu, și a lui Române literară, eu însă nu lui și nu României le destinăm — deci, în ochii mei, contează. Așa că, chiar dacă a ajuns textul meu pînă la tine, te rog păstrează-l, nu-l da publicității: a trecut atîta timp peste el, a ieșit din el timpul meu, altul...

Aceste din urmă două luni m-au scurs lin, una, precum apa lîngînd penele gîștel din zăcălă. Am fost și eu obligat la bilanț: și eu mi-am modificat testamentul, date fiind noile împrejurări. Rezultatul — parțial — l-am comunicat lui Soreacu (în marea neobosită trecere prin-Paris), deunăzi, l-am zis:

— Acum, că puțin ai fost, mulți ai rămas și cu toții o-pozanți, eu unul v-as incurca, v-aș sta în cale cînd voi, strîgînd: „Urăa!” năvăliți întru decizivitate — așa că nu-mi rămîne decît să-mi fac autocritica și să-mi iau angajamentul că nu voi tulbura pe nici unul din cei 23 milioane de rezistenți și rezistențe, de opozanți și opozanțe triicolore, în frunte cu Securitatea poporului, călăuzii de gîndirea Partidului Unicocomunist (Roman) pe cele mai înalte culmi ale llesclanului brucanstor de la orașe și sate — amin! Firește, vorbese de neînfricării revoluționari, cel ce acum, după moartea Nașului, cu nemăpomenit curaj îl înjură de mamă și de alfabeta și îl scriu numele cu literă mică — asta mai zic și eu sfidare și podesapă — și la să cuteze v'un ne-neoag să le corecteze extemporatul...

— Și l-am mai zis lui Soreacu: — Așadar, în noile condiții, pe mine mă interesează în mod eu totul interesant (nu e pleonasm, ai să vezi), doar două persoane de pe întinutul patriei dragi și dorite. Prima: Gabriela Adameșteanu — ea a scris despre mine și încearcă să-mi publice Patimile după Pitești la editura „Cartea Românească”; a doua și ultima: Gabriel Lăleanu — el încearcă să-mi publice la editura lui, „Humanitas”, parca Gheria, parca... Oricum, ei doi, Gabrieli, nu constată la tăcerea cu care mă tratăriseși iubii mei colegi și dragii tovarăși scriitorii români din România vîltoare. Doi, dar buni — fiindcă îmi fac mie bine... La care Soreacu:

— Lasă, bătrîne, că de ce să păstrăm vechi ranchiune, că de ce să nu ne bucurăm că pe de-o parte, să fim foarte strîns uniți, și de-o altă parte să conlucrăm, să ne, ca pînă-acum, întrajutorăm...

— Întrajutorează-mă!, îi zic. Publică-mi în editura d-tale, „Scrisul românesc”, romanul ăsta al meu, Gardă Inversă, și or să-mi fie trei persoane

în-le-re-sante, în România eternă — mă mulțumesc doar cu trei...

Și l-am pus în brațe manuscrisul (trei kile și trei sute grame).

Drogă Gabriela,

Mă uit și eu, ca bou, la poartă vouă și văz data scrisorii de față: 1 aprilie 1990. Tie îți evocă Păcăleala de Întîi April — și mie: — de 1 aprilie 1970 (car'va'zică: două) de ani de-atunci, în cap), eu, așa cum mă vezi, eram deja un interes (ultima oară publicasem un fragment de oeva în martie, același an, '70).

— de 1 aprilie 1977 (car'va'zică: în urmă cu 13 ani) eu eram nîtel arestat (la Rahova, între labele generalului-ministru Plesită, prieten bun al lui Carantru și al lui Voican);

— cam la două săptămîni după arestarea-mi, Uniunea Scriitorilor de Republica Socialistă România mă excludea din rîndurile sale: ca ne-bun (scriitor); ca ne-știutor de românească; ca, în general, un element și-un individ ce eram eu — și trebuie să recunosc: eram, mamă, mamă...

Așa că atunci cînd mă uit peste gard — și peste umărul interzisilor de la București și văz: opt luni îmi zic:

— Păi, domnule: dacă Paleologu, pentru opt luni de interdicție, s-a ales cu o ambasadă; Sora, Plesu, cu un minister, Tudoran ar trebui să primească un prim-ministeriat! Iar eu, ca mai îmbătrînit în rele, un tron-regal — nu?

Nu! Tudoran și cu mine — suture în fund și trimiteri de unde-am venit! Căci așa este ea, viața: unii trudește și se canonește, alții profitește și benchetește, vorba folclorului nou — dar nimeritor.

Am cîștit la broșură precum că Păler și-a turnat cenușă în cap, de față cu Tudoran, la propoziție de mine — la care „americanul” a zis că și el și-ar, dacă l-ar lăsa Cora; mare lucru, tocritica asta la casa omului. Mi-o fac și eu — pe vițaverece: ce-mi trebuia mie să iau gardurile-n coarne, în '68 — nu sedeam bine pe fesile mei personale? Și, dacă eram bălat bun, ca Toiu — cu el ajungeam: autor stimat de cititori și recomandat călduros, ca exemplul de urmat, alior scriitori, de către tovarășii noștri cu pixuri și cu epoleți; și dacă eram de comitet, ajungeam chiar ca Păton Pardău — dacă mă străduiam, chiar ca Săraru! Chiar ca Titus Popovici nu, căci ei posedă și pușcă.

Drogă Gabriela,

Nici în glumă nu mă întreb cum de iubii mei colegi (de brează) din conducerea Uniunii Scriitorilor n-au mișcat un deget în 1970, cînd am fost interzis — din motive de Ivasiuc. Cine să fi mișcat degetul: Manolescu? ori Szász János, bunul meu prieten? Dar toată lumea știe că Szász e pînă lui Dumnezeu — pînă la „politică”: atunci se ambată, fulgerător feh, alcoolul ca alibi, la scriitorul român, maghiar, german și mai ales de alte; și nu mai știe, iar dacă el nu mai știe, cum să te mai apere — în neștiință? în nestîre?

Nici în glumă nu mă întreb cum de colegii mei n-au ridicat un degetel, în aprilie 1977, cînd am fost exclus — de ce-ar fi făcut-o? Și mai ales, cine: e-ternul secretar Szász? Hăuică? Dol-

naș? fatenție, îi numesc numai pe cei buni). Păi, soro, scriitorul român, ălu autenticu', el face cultură, nu natură (pardon: politică)! Iar cînd scriitorul la Români face cultură, măi, frate, să nu fie tulburat de nimeni, cu nimicuri, cu fleacuri ne-estetice (ca eticele, de-o pildă) ! Iar acum, în 1990, să nu care cumva să-i atragi atenția scriitorului la Români că el a făcut cultură — în-patru-labe — că se supără foc și te avîrle afar' din țărișoara numai a lui, Kerromânia.

Eu unul n-am fost nicîi opozant, nici disident și nici n-am făcut cultură pătrupodă (mă întreb ce se întimpla dacă eram noi niște miriapozii — dar toți tricolornici)...

Eu unul m-am străduit să am un comportament normal — nu cred că am reușit, dar Dumnezeu mi-e martor: mi-am dat silința: cît am fost în România, am vorbit liber, tare; am scris liber și, dacă nu m-au publicat Români mei, am trimis străinilor — și am anunțat; mă simțeam un om liber și primeam jurnaliști străini, dădeam interview-uri — în care îl criticam (din 1971) pe Ceaușescu — evident în prosa occidentală; atunci cînd aveam mîncărici epistolare, mă adresam fie altor scriitori: Tepeneag, Bôl, Emmanuel, fie direct lui Ceaușescu („La Palatul Regal”) — în nici un caz neprecizitatului „Stimat (e) Președinte al Uniunii Scriitorilor”, cum au făcut ditamai Pa'ologu, Sora, Doinas, Păler (de Hăuică nu mă mir) ; și nu unul prăhîdit de sef de secție cu „Stimate tovarășe Croitoru” — chiar așa... — Dar cine-i Croitoru, oameni buni (și stimată tovarășe) ?

Eu unul n-am fost disident, nici revoluționar; eu, unul nu m-am războit, postum cu Ceaușescu, acuzîndu-l de toate relele: — chiar și de lașitate; recunosc, cu modestie: nu-l scriu numele cu literă mică: mi-a fost adversar și a fost în viață și la putere — și atotputernic (iar eu un nimic și, în plus, un „caz”, un ins eu totul singur) — dar, oricare-zice băleții de azi: eu m-am bătut cu Ceaușescu, pe mine nu m-a bătut la palmă un oarecare tovarăș Croitoru. Apoi eu nu m-am temut de Securitate: a dat ea, l-am dat și eu peste bot.

Drogă Gabriela,

Mă mai uit la data scrisorii mele: 1 aprilie 1990 și-mi zic: Dacă nici azi n-a venit poșta din România, atunci poș' să nici nu mai vină.

S-au făcut 100 (una sută) de zile de la 22 decembrie: eu nu sunt Penelope ulișilor din conducerea — oricît de provizorie conducere — a Uniunii Scriitorilor, ca să mai aștept venirea... unei scrisori dinspre Uniune către mine, personal, că am fost, personal, re-primit — eu, cu numele meu propriu, cel cu care semnez cărțile (totuși!).

Acum după una sută zile (cam mult, zice un rău-volitor D), înțeleg:

— Trebuie să fie multă mîgărie (trepet: mă-gă-rie), acolo, la voi, la Uniune, dacă Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au trebuit să aștepte „Iotul II”, ca să fie făcîți membri de onoare. Hai să zicem că Dinescu, președintele, e un alurtit apoi Gloria (de altfel meritată) l-a arz-o directă de dreapta în plină strîngăreată — și de-atunci e KO — dar înțeleptul Doinas? Dar subtilul Simion? Dar rafinatul Manolescu? Sunt aceștia dughani și Monică și ai lui Virgil? au, din contra — era să zic adevărul... Si-atunci, de ce, în primul moment (de Crăciun), au fost cooptați ca membri de onoare doar Ionescu și Cloran, însă nu Monica Lovinescu și nu Virgil Ierunca? Iar într-un tirziu (fiind ei, cei numiți ocușaji cu rivaluția, cea care trebuia luată din mers ca tramvaiul la curbă), cînd au fost, totuși, cooptați, de ce au fost băgați la grămadă — într-o companie cu totul onorabilă, însă cei care au aranjat acest „lot”, să se oarească nițel din rivaluția pe care o fac ei după și să se întrebe — și să-și răspundă: dacă nu ar fi existat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, eist din scri-

itorii din ei, din fiecare, ar fi supraviețuit albanzării?; dacă nu ar fi existat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca — vreme de patruzeci de ani, la cheremul, la dispoziția scriitorului-român-in-trecere-prin-Paris (în deplină conspirativitate — care m-a făcut să spun, veninos: „Fiecare cu ce merită: Polonezii cu Solidaritatea, Români — la Paris — cu Clandestinitatea”), întind seama de dorințele, ofurile, chiar schimbările-de-tactică (m-am spus: schimbările de opinie...) ale bravilor, dirjilor scriitorii români din România — cum ar fi arătat literatura română azi? Nici Doinas, nici Simion, nici (mai ales) Manolescu nu au făcut... politică ei au făcut, nu-i așa, cultură — dar au făcut ce au făcut, cu încurajarea ca să nu spun: ajutorul Monicăi Lovinescu și al lui Virgil Ierunca. Și care este, nu răspăta, ei nu așteptă răspăta pentru ce au făcut, ci recunoașterea unui adevăr? Întîi, „uitarea”: apoi bagatelizarea activității lor pe altarul, nu doar al literaturii române, ci și pe cel al ne-cazurilor, al capriciilor (și chiar al „alibiunilor”) literariilor din România. Așa că le zic acestora, care-or mai fi: Să vă fie rusine obrazului!

Mă mai uit la dată — 1 aprilie 1990 — și-mi spun:

Multă nesimțire trebuie să fie acolo, la voi, la Uniune. Mă întreb dacă și a-sudă de eforti cei din conducere, atunci cînd se străduiesc să uite că, de-o pildă, Tudoran nu a fost exclus la grămadă ca acum să fie reprimit la fel, cu hurta (o fi rivaluția, dar cu ce a contribuit la ea scriitorul român?)

Și mă uit la 1 aprilie 1990 și-mi spun că și mai încolo de Tudoran, în aprilie 1977, nici eu nu lusesem deloc exclus în grup; nici arestat; nici împins la exil — ci individual. Iar dacă Dinescu nu poate realiza această „subtilitate” și această elementară bunăcuvință, de mirare este că oameni normali, ca Manolescu, Doinas, Simion, nu s-au gîndit și nu au consimțit la o cheluzială: costul expediției prin poșta a unei hîrtii, personalizate — totuși scriitorul e unu, din cite am aflat, numai Ceaușescu credea că el scrie la grămadă — așa să creadă și vajnici anticeușaji de după moartea Nașului?

Mă uit — ei și? Dezeaba: nimic de făcut.

Așadar: eu nu (mai) sunt — din aprilie '77, de la arestare — membru al Uniunii Scriitorilor din România. Și nici nu doresc să mai fiu.

Drogă Gabriela,

M-ai întrebat de mai multe ori: cînd o să vin în România?

Răspund: Cînd o să vreau să pot. Deocamdată — nu.

În primele zile de după, îmi ziceam: Termin ce am de terminat aici, eu presa, televiziunea, radioul — și vin.

Dar, iată: la 25 decembrie, Ceaușescu a fost executat de către Iliescu — Roman — Brucan — Voican, iar România, țara și a mea, a devenit doar a lor.

Apoi: Securității domnești în pace peste tot, în manifestații de stradă voicanii cer moartea intelectualilor și alungarea străinilor — dar las', că nici eu scriitorii români nu mi-e rusine: ei chiar dacă cer în gura mare (să nu vină peste ei, la împărțea, scriitorii exilați), au impus o asemenea tăcere încît se aude de aici, de la Paris.

Nu-mi stă în fire să dau buzna într-o casă — chiar dacă e și a mea și, dacă aș ceda laudei de sine, aș zice ceea ce nu se zice — dar zic: la urma-urmel, eu am făcut mai mult, mai multe pentru România, decît... — dar ce se dau nume, risc să le bag în istorie...

Așa că nu vin în România. Nu vin, fiindcă scriitorii români mi-au dat de înțeles că nu am ce căuta; decît, eventual, în vizită; că, plecînd de atîta amar de timp, am oierdut, nu-l așa, contactul; apoi, plecînd, l-am trădat pe ei, cei rămași — ce știu eu cum au supraviețuit ei „cu 200 gr de salam”! Și, într-adevăr, nu știu — de unde să știu? Și mai cu seamă, nu știu cum de au supraviețuit alții și atîta lașități...

Drogă Gabriela,

Nu vin în România — în schimb, am să fiu prezent, acolo, pentru cine va avea chef de mine, prin cărțile pe care mi le veți publica voi doi (și cu Soreacu zece...).

Dacă,

Dacă atotputernicii tipografi vor cîntădi să culegă textele mele (și cunosc pe scuti bravi tovarăși din 1972, de cînd Madam' Zoe Busuleaga dimoreună cu Tov. Virgil Cîndea explica jurnaliștilor francezi că ne-publicarea romanului meu Ostinato în românește, în România, se explică prin... hotărîrea tipografiilor: ei au citit manuscrisul, au constatat că este pornografie — deci nu-l culeg!).

Dacă,

Dacă se găsește hîrtie.

Dacă — în fine, culesse pe hîrtie — cărțile mele or să fie distribuite.

Nu contează. Eu le-am scris. Or să fie publicate postum.

Noi însă, iubii Gabriela o să ne mai vedem în această viață, pe această lume — însă nu la București. Fie aici, la Paris, fie cîndva, la Chișinău.

Te îmbrățișează

Foul

P.S. Această scrisoare nu este una întîmă; nici una deschisă. Ci una între — să-i zicem: întredeschisă. Dacă ai posibilitatea (și voia de la Securitate...), public-o.

Orice stat de drept trebuie să caute prin toate mijloacele legale și democratice să mențină și să sporească pacea socială. Iar dacă el a făcut dovada unor eforturi sincere și competente în această direcție, eșecul parțial nu-l poate fi reproșat.

Cu tristețe și cu înăbușare însă, noi, cei reuniți în Grupul pentru Dialog Social, simțim nevoia să constatăm că nu aflăm în momentul de față această dovadă deculpabilizatoare din partea autorităților.

La aproape patru luni de la Revoluția din decembrie, societatea românească e mai divizată ca oricând, fără ca autoritățile să fi intervenit eficient și hotărât la nivelul cauzelor generatoare. Au fost tratate cel mult numai simptomele și s-a lăsat impresia nefastă că s-ar încerca chiar capitalizarea politică a unora dintre disensiunile existente.

S-a acceptat cu ușurință ca muncitorii să fie stârniți împotriva intelectualilor și a studenților, profitându-se de ignoranța economică a celor din urmă, ca și de unele improprietate constatate ale celor din urmă.

S-a căutat discreditarea partidelor „istorice”, fără să se fi prezentat mai înainte, prin intermediul radioului și al televiziunii, istoria obiectivă a vieții politice românești dinaintea de 1948, cu toate virtuțile și cu toate defectele sale.

DECLARAȚIE

Din partea

Grupului pentru Dialog Social

Nu a fost suficient luată în serios gravitatea problemelor naționale din Transilvania și nu s-a asigurat o înfocmare promptă, obiectivă și completă asupra acestor probleme, ceea ce a contribuit la declanșarea evenimentelor sângeroase de la Tirgu-Mureș și, în general, la discordie inter-etică.

Guvernul nu a luat o atitudine fermă de dezavurare a celor care, sub o formă sau alta, au căutat să denigreze indistinct exilul românesc.

Proclamația de la Timisoara a fost prezentată inițial trunchiat și comentată tendențios la televiziune. În-

cind se crearea unei noi sciziuni: cea dintre timisoreni și restul țării prin agitare ridicolei fantome a „separatismului”. Autoritățile par să nu dorească să în cunoștință de faptul că în această Proclamație se regăsește un sector larg al populației în social tinere, neasociată obligatoriu vreunui partid, dar nu lipsită de conștiință politică, care se simte frustrată în speranțele și în așteptările sale.

În sfârșit, recenta revenire în scaunul patriarhal a lui Ceaușescu, care a accentuat fără nici un fel de rezistență politica de demolare a bisericilor dusă de regimul Ceaușescu, promite

să creeze mari tensiuni în sinul bisericii ortodoxe și al credincioșilor; aceasta tocmai în ajunul primei sărbătorii neîngrădite a Paștelui, ce are loc după decenii de opresiune religioasă.

Dacă la acestea adăugăm și imposibilitatea de a se afla până în momentul de față cine au fost ucigașii, tortionarii și teroristii din zilele de 16-23 dec. 1989, cât și tendința de a se acuza, pentru mai toate dezordinile de stradă, doar cîteva extremiști, legionari, neo-naziști ori huligani, eventual manipulați de forțe din străinătate, trebuie acceptat că autoritățile par să nu-și fi îndeplinit mandatul: Pacea socială rămîne un deciderat utopic.

GDS nu este un competitor în cursa alegerilor și de aceea nu poate fi bănuț de spirit partizan. Iată de ce înțiriorările sale se referă nu la propriul său destin electoral, ci la destinul democrației românești, lăsată, din ignoranță, incompetență, ambiție ori rea-intenție, să fie erodată de un climat de suspiciune, calomnie și de gherilă psihologică televizată. În asemenea circumstanțe, faptul că FSN sau un alt partid sau grupare de partide va estiga un loc dominant în viitorul Parlament, începe să nu mai fie foarte important: căci se pare că societatea civilă românească riscă să piardă oricum.

DUMINICA FLORIILOR

Aflați în plină campanie electorală, Duminica Florilor a fost sărbătorită la București prin două mitinguri, cărora li s-a adăugat conferința de constituire a Uniunii Democratice de Centru Neputîndu-mă împărți în trei, sentimentele mi-au călăuzit pașii spre mitingul independentilor din Piața Unirii, locul tradițional al intrărilor antifasciste, deci anticomuniste, din ultimele duminici, a cărui impecabilă organizare a fost asigurată de Alianța Poporului. Organizarea simultană a celui de al doilea miting, cel „sectorial al fesenistilor din Piața Aviatorilor, generase teama apariției unor incidente nedorite, mai pe șleau spus a unor orovocări. Totul a decurs însă într-o atmosferă de calm și ordine desăvîrșită, spre încrederea participanților fiind, din fericele, înfirmate. Și așa trebuie să se petreacă în continuare lucrurile, deoarece campania electorală este arena unei lupte de idei și nu una a pumnilor și a violențelor de tot soiul, așa cum o înțeleg cei care nu vor să se rupă de practicile comunismului. Libertatea exprimării opiniilor politice este recunoscută pe plan internațional, ține de drepturile fundamentale ale omului și trebuie să fie acceptată și la noi ca o componentă de bază a democrației, chiar dacă fostii activiști vor fi nevoiți să depună în continuare serioase și perseverente eforturi pentru a o digera. Este inadmisibil ca oamenii să mai fie urmăriți, amenințați și chiar bătuti pentru simplul fapt că îndrăznesc să-și exprime în public convingerile lor democratice. Din păcate, mulți dintre noi continuă să trăiască sub imperiul fricii, se tem să-și dezvăluie identitatea politică pentru a nu-și periclită existența sau pentru a nu-și vedea afectată poziția socială. Îi înțelegem, deoarece campania de sorginte securistă a amenințărilor, violențelor și calomniilor persistă și pare a fi cîștigat în amploare în ultimul timp, stîrbind fără îndoielă însuși prestigiul care aureolase țara noastră în zilele imediat următoare Revoluției. Sînt practici reprobabile de pe urma cărora avem numai de pierdut. Atît în planul relațiilor politice, cît și în cel al legăturilor economice, intercondiționarea celor doi factori fiind mai mult decît evidentă.

Cu toate acestea cei care preferă confortul domestic sînt invitați să se alăture fără înțiriere celor care, cu o neslăbită voință, continuă lupta pentru victoria deplină a idealurilor Revoluției. Iar participarea la mitingurile anticomuniste constituie cea mai bună terapie a fricii, a acelui sentiment paralizant care ne-a guvernă existența în ultimii 45 de ani ai nerezicitel noastre istorii. Înfrîngerea fricii este o condiție indispensabilă a libertății noastre individuale și colective, căci libertatea nu a fost nicînd și nicînd oferită pe tavă, ci ea a fost cucerită cu prețul unei lupte tenace începînd cu propriul nostru eu.

Pe măsură ce se scurge timpul încrederea în victoria democrației autentice se consolidează. Avem și exemplele proaspete și reconfortante pe care ni le oferă unele dintre fostele țări socialiste din estul Europei care în cadrul unor alegeri libere au reușit să înfrîngă un comunism în derută și lipsit de speranțe, trecut prin febra sa-lanțelor cosmetice socialiste pentru recuperarea unui creștelu și a unei popularității de care, în realitate, nu s-a bucu-

rat niciodată, deoarece, ca și la noi, se menținuse la putere numai prin brutalitate și minciună. Confirmă spusele noastre rezultatele alegerilor din R.D.G. și Ungaria unde comunismul a înregistrat eșecuri de proporții nebănuite sau nesperate nici de cei mai optimiști dintre adversarii declarații ai acestei ideologii devastatoare. Iată, deci, că este cu putință. Jocurile nu sînt făcute și totul depinde de noi. De participarea noastră activă la făurirea unei autentice democrații. De decizia noastră în combaterea soluțiilor „originale” cu care încearcă să ne lăpătească neo-comuniștii. Neo-comuniștii pe care, azi, ideologia îi interesează mai puțin, dar care, chiar și cu prețul renunțării totale sau parțiale la puritatea conceptelor marxist-leniniste, nu înțeleg să renunțe la putere și nu ezită să recurgă la toate procedeele: de la vorba mîieroașă pînă la calomnie și violență, în concordanță cu datele unui scenariu întemțat pe diversione și dezinformare. Au de partea lor experiența și un întreg aparat al puterii de stat.

Iată de ce refacerea unității de acțiune a forțelor democratice este mai mult ca oricînd necesară. Și la mitingul din Piața Unirii s-a făcut din nou auzită vocea Timisoarei, clară și tonifiantă ca în zilele de început ale Revoluției noastre.

Într-adevăr, reprezentanții Timisoarei ne propun să participăm la o acțiune națională de strîngere de semnături pe o petiție prin care se cere adoptarea punctului 8 din Proclamația de la Timisoara ca amendament la legea electorală. Amintim că, potrivit acestui punct, „se interzice pentru primele trei legislaturi consecutive candidatura pe orice listă, în alegerile centrale și locale a foștilor activiști comunisti și a foștilor ofitieri de securitate. De asemenea, se interzice foștilor activiști ai P.C.R. candidatura pe aceeași perioadă, la funcția de președinte al României”. Totodată, delegații tuturor grupărilor politice și nepolitice, culturale, profesionale și sindicale care au aderat sau urmează să adere la Proclamația de la Timisoara sînt invitați să participe la Adunarea Națională a susținătorilor acestei Proclamații, care se va desfășura la Timisoara, în zilele de 28 și 29 aprilie a.c. Scopul principal al acestei întâlniri va fi cel al constituirii Alianței Naționale pentru Victoria Revoluției, concepută nu ca o organizație de sine stătătoare, ci doar ca o alianță a sutelor de organizații care împărtășesc ideile Proclamației. Mi-am îngăduit să insist asupra mesajului timisorean, deoarece ei îmi pare a fi fost elementul central și de incontestabilă importanță al mitingului din Piața Unirii.

Un miting admirabil organizat și încheiat cu intonarea imnului Revoluției: „Des-teapă-te, Române”, bisat la cererea participanților. După care, coloana manifestanților s-a îndreptat spre Cîmîtîrul Erolor Revoluției unde o delegație formată din copii și tineri a depus flori pe morminte și a aprins luminări la căpătîul celor care și-au jertfit viața în numele libertății și democrației, idealuri pretuite de toți participanții la miting dar și de o imensă mulțime neprezentă încă pe străzile Bucureștiului. Au fost clipe de emoționantă și înălțătoare reculegere. O Duminică a Florilor însoțită, dar curată.

FLORIN-GABRIEL MĂRCULESCU

Mic moment revoluționar la Iași

În ziua în care domnul George Serban elcea din balconul Operei din Timisoara Proclamația, în fața a mii de oameni, la București și la Iași s-au organizat manifestări de solidaritate. Mitingul ieșean a avut de înfruntat un obstacol organizatoric major — presa era în grevă. Organizatorii nu au lipsit așfel. Radio Iași nu anunșase pînă la ora aceea nici măcar greva presei. Așa încît, în respectiva duminică, s-au strîns numai vreo două sute de oameni. Alexandru Tacu a dat citire proclamației, iar Liviu Antonesei a vorbit cu lacrimi în glas. În fața hotelului Moldova, cîteva securiști binecunoscuți că cau s pîrîtiseală.

Considerînd că manifestația nu a fost tocmai un succes, organizatorii au ținut un nou miting de sprijin a Proclamației de la Timisoara pe data de 25 martie. Adunarea populară a venit tocmai tîne în încheierea celor cu Ardealul, care a demonstrat clar apetitul „de stradă” al moldovenului. După două încercări reușite (duminică și marți) în care studenții n-au prea izbucnit să se strîngă, nici spontan și nici organizat vineri (23.03.) s-a umplut în sfîrșit Piața Unirii, dat fiind că pe toate zidurile se auză că e motivează absențele, iar mulți afirmă că

prezența e obligatorie (7). S-au strigat lozinci de profundă inspirație patriotică, precum: „Cui nu-i place țara, să poțtească-afară!”. În această zi s-au adunat în sfîrșit spontan cîteva sute de ieșeni să adere la Proclamația de la Timisoara și la continuarea ei, Proclamația de la Iași. Cît au vorbit domni Alexandru Tacu și Doru Braia, un grup de vreo cincizeci de persoane au contramanifestat pasnic în sprijinul FSN. PCR, împingînd pe treptele hotelului Traian pe purtătorii de lozinci anticomuniste. Cînd grupul de preluare s-a cocoșat pe scări, mulțimea a început să se risipească. Ieșeni nu sînt oameni să-i împingă pe contramanifestanți. Acesta au răspuns la „Jos Iliescu” cu „Noi sîntem anti, eu sînteti plății”. „Ba, faceți de ris FSN-ul!” a strigat careva din mulțime, plîcînd.

Rămăși în piața goală, o parte din FSN-igii de ocazie au intrat în barul „Traian”.

Puțini ieșeni care au urmărit Actualitățile de ieri de la ora 16.00 aveau să afle cu surprindere că în orașul nostru s-a consumat un nou moment revoluționar de mare amploare.

ALINA MUNGIU

Duminică, 8 aprilie, în Piața Unirii. Foto: Titu Calistru

CE-MI DORESC EU MIE

Am aflat că dl. Doru Braia ar fi un legionar. Eu știam pînă acum că legionarii sînt în primul rînd dușmanii de moarte ai colorației naționalității. Și dacă mă gîndesc că eu am stat doar la cîteva pași de acest om... Era la demonstrația din 11 magist. În inima Bucureștiului, Trocam întimplător pe acolo cînd l-am auzit vorbind. Ceea ce spunea în legătură cu minoritatea maghiară din Ardeal era în deplină concordanță cu ceea ce gîndim și susținem și noi intelectuali maghiari: minoritatea maghiară nu reprezintă nici o problemă pentru Românii din momentul în care în țara noastră se va instaura o democrație reală și se vor asigura drepturile autentice ale tuturor pentru toți cetățenii țării. Lansarea zvonurilor în legătură cu revendicările teritoriale ale Ungariei nu au

nici un temel real, ele sînt bune numai pentru a semăna vrajbă în sinul poporului și constituie o parte integrantă a politicii de dezbinare generală. După toate acestea aflu, deci, că dl. Doru Braia este un ațlător notoriu al spiritelor și un legionar periculos. Stau și mă gîndesc: are or fi legionar? Nu pot să știu. Ministerul de Interne știe probabil mai bine decît mine. Eu știu doar un singur lucru: dacă dl. Braia este un legionar, eu sînt gata oricînd să stau în fața automatului, pistolului, toporului sau furcii lui. Ca minoritară, ca unguroaică sper că mi s-ar acorda acest privilegiu. Permiteți-mi să nu-mi doresc un legionar cu idei mai drepte decît dl. Braia. Unul mai nedrept e sigur că nu-mi doresc.

Menționez că nu sînt legionar.

ADONYI NAGY MARIA